

Эсэгэ ороноо, эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД

Бүгэдэ арадай сонин

ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-һээ гарана

2002
октябриин
24
Четверг
№124
(20634)
Намарай
һуул сагаан
нохой
һарын
18
гарагай
5

Буряат үнэн

АРХИДАЛГАТАЙ ТЭМСЭЛ ТҮЛБЭРИТЭ БЭШЭЛ!

ОКтябриин 18-ДА РЕСПУБЛИКЫН ПРЕЗИДЕНТЫН ДЭРГЭДЭХИ АХА ДЭЭДЭШҮҮЛЭЙ СОВЕДЭЙ ХУРАЛДААН БОЛОБО

Эхингэнь Леонид ПОТАПОВ
Соведэй шэнэ гэшүүдтэй танилсуулба. Тэдэ хэд бэ гэбэл, Дондок Согномович Айсиев, Виктор Николаевич Башкеев, Ким Дамдинович Дагбаев, Владимир Иосифович Затеев, Александр Александрович Кванталиани гэгшэд болоно.

Тарбагатайн районой Дээдэ-Жэрэм хууриной захиргаанай архидалгатай ябуулдаг тэмсэл тухай республикын газетэнүүдтэ, телевидени, радиодо оло дахин мэдээсэгдэһэн бээ. Тус хуралдаанай урда тээ Аха дээдэшүүлэй соведэй 4 гэшүүн тус хууринда зорюута ошожо, тэндэ бэелүүлэгдэжэ байгаа хүдэлмэритэй дэлгэрэнгыгээр танилсаа юм байна.

Ушарынь, тус хууриной захиргаанай гулваа Галина Федоровна Дорофеева нотагтань архидалгын бүри зам захагүйгөөр дэлгэрхэдэ, тэсэжэ ядахалаа, өөрынгөө үүсхэлээр муу муухай энэ ябадалтай тэмсэжэ ороо юм. Нютагай ветерануудай соведэй түрүүлэгшэ Михаил Елистратович Мокров, хургуулиин багшанар, мэдигүүд энэ хэрэгтэнь хамналасана. Яагаад хүдэлмэриез ябуулааб гэбэл, архиншадые элдэб аргаар үгэдөө оруулжа, баалажа, наркологуудта тусхай кодированида оруулна. Аргаламжа гараһан 84 булын 64-пинь мүнөө элүүр мэндэ ажаһууһаар. Хэрүүл шууян, хулгай дээрмэ, худал, хоб үгэ зогсонхой.

2001 ондо Дээдэ-Жэрэмдэ оройдоол 5 үхибүүн түрэнһэн һаа, тэмсэлэй эхилхээр нэгэ жэл үнгэрөөд байхада, 2002 ондо, 17 үхибүүн бии болоо, 19 эхэнэр хээнтэй гэжэ тоо бүридхэлдэ абтанхай.

Тиихэдэнь республикын бусад нютаг, хууриунда дээдэ-жэрэмэйхидэй үүсхэл тухай муртэй мэдэнгүй. Аха дээдэшүүлэй соведэй гэшүүд Хяагтын, Мухар-Шэбэрэй, Захааминай, бусадшые районуудаар ябахандаа, архидалгын одоол хилэ захагүйгөөр дэлгэрээд байтар гэрээнтэй тэмсэхэ хэмжээнүүд хүсэд абтанагүй, харин зарим тушаалтадай архидалгатай тэмсэхэ хэрэг юунэй юм гэжэ хөөргэдэхэнь гайхалтай, дураа гутамаар гэжэ ажаглана. Жэшэнь, Мухар-Шэбэрэй Суулга хууринда архи худалдадаг 51 газар дээр хүнигүй хүдэлдэг. Милициин участково инспектор, хамаг шатын депутатууд, хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд шанар муутай спиртые хэнэй, хээээ, яагаад худалдадагые дууһан мэдэжэ байгаад, гуримшуулха хэмжээнүүдые огто абанагүй, архи худалдажа баяжагшадые хүхээнэ, тухирна.

Улаан-Үдэдэмнайшые манай омгорхол болодог оперно театрые тойроод, бүхы тээһэнь пивэ худалдадаг газарнууд бүһэлэнхэй, энэ зун табигдаһан манай алдарта хотаршадай хүшөө хүрэгэй уладань һогтуушуул унашоод хэбтэхэ юм байна гэжэ соведэй гэшүүн Николай Ефимович Шелковников дураа ехэтэ гутан мэдүүлээ.

Нилээд удаан зүбшэн хэлсэһэнэй һүүлээр, Аха дээдэшүүлэй совет манай олон түмэндэ шухалын шухала, «хүндүүлхэй» тус асуудалые һаяар республикын Правительствын заседани

дээрэ хаража үзөөд, түгэс дүүрэн, нүлөө ехэтэй хэмжээнүүдые абаха гэжэ шийдэбэ. Удхань гэбэл, архидалгатай, наркоманитай тэмсэдэ гүйсэдхэхы засагай болон олон түмэнэй хүсээл оролдолгые хамта шууд нэгдүүлэн ябуулха гэбэ. Дээдэ-Жэрэм хууриной захиргаанай дүй дүршэл гүнзэгыгээр шудалагдаха. һаяын сагта хүдөөгэй, поселогуудай захиргаануудай гулваанарай семинар Правительство тусгаар зарлажа, дээдэ-жэрэмэйхидэй дүй дүршэл тухай элидхэлнүүдые мэргэжэлтэд хэхэ, сэхэ нотагтаньшые ошожо хаража магад.

Аха дээдэшүүлэй соведэй гэшүүн архидалгагүй элүүр энхэ байдалай түлөө дэлгэржэ байгаа олон түмэнэй хүдэлмэри дэмжэжэ, энээн тухай статья, очеркнүүдые ходо ходо бэшэжэ лэ, телевидени, радиогоор дамжуулануудые ябуулаг лэ гэһэн гуйлтатайгаар олондо мэдээсэлэй хэрэгсэлнүүдэй коллективүүдтэ, журналистуудта хандаба. Энээнэй түлөө түлбэри эрихэнь нүгэл бшэбы даа.

Данзан ДОНДУБ.

ТҮБЭДТЭХИ МҮНӨӨНЭЙ БАЙДАЛ ТУХАЙ ХИТАД ҺАА МОРИЛЬОН АЙЛШАД МЭДЭЭСЭБЭ

Манай «Буряад үнэн» хэблэлэй байшанда Хитадһаа морильон түбэлшэ эрдэмтэдтэй, Түбэлэй мүнөө үеын засагай түлөөлөгшөлтэй уулзалга болобо.

Бээжэн (Пекин) хотодохи тибетологинн талаар хэблэлэй генеральна директор Солондоржи делегациин хүтэлбэрилэгшэ болон Сугтаа ябалсана гэбэл, харин ороноудтай соёлой харилсаанай талаар Хитадай эблэлэй генеральна секретаринн орлогшо Чэнь Чжэньгун, ТАР-ай (Түбэлэй автономнто районой) газар ажал, мал үсхэбэрилгыс хүгжөөлгэ болон барилгын хэлтэсэй орлогшо дарга Бай Тао, Түбэлэй Арадай Политическэ Зүбшэлэлгын Соведэй гэшүүн, гэгээн лама Цэцилор Жамба Хайдуи, Хитадай Социальна эрдэмэй академинн үндэһэтэнэй түүхыс шудалалгын талаар департаментын директорэй орлогшо Джало, харин ороноудтай соёлой харилсаанай талаар Хитадай эблэлэй хүдэлмэрилэгшэ Чжу Чэнмин, Хитадай Россидахи элшэн сайдай газарай хүдэлмэрилэгшэд Сунь Лицзян, Мао Вэньчун гэгшэд болон. Россиян Эрдэмэй академинн Алас Дурнын институттай эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ Алексей Могзоев делегацине үдэшэлсөө.

Тэрэшэлэн РБ-гэй Президент болон Правительствын Захиргаанай Уласхоорондын харилсаануудай, үндэһэтэнэй асуудалнуудай, нийтэн эмхинүүд болон шажанай нэгдэлнүүдэй

хэрэгүүдэй талаар комитедэй түрүүлэгшэ А.Ц.Идамжапов, тус комитедэй мэргэжэлтэн Б.Ц.Цыдыпов уулзалгада хабаадалсаба.

Россидахи нүхэдыс Түбэлэй мүнөөнэй байдалтай танилсуулха ябадал тэдэнэй манай орондоо эрэлгын гол зорилго болон. Энээнһээ уламжалан, мэдээсэл хэхэдэ, 1950 ондо «амгалан ёһоор» сүлөөрүүлэгдэһэнэй һүүлээр үнгэрһэн үе соо Түбэдорон социальна-экономическа болон соёлой хүгжэлтын талаар элитэ ехэ амжалтануудые туйлаа гэжэ Солондоржи онсо тэмдэглэбэ. Делегациин толгойлогшын ударидалага хэблэл тибетологинн талаар эрдэм шэнжэлгын үргэн олон номуудыс барлажа гаргадаг юм байна. Жэшэнь, тус хэблэлдэ «Ганжуурай» 4 хубилбарн (Бээжэнэй. Нартанай гэхэшэлэн) - 60 ботёор болон «Данжуурай» 13 хубилбарн - 120 ботёор гаргагдажа байна. Эдэ ботинууд соо ороһон эрдэнитэ зохиолнуудта шэнжэлхы түгэс дэлгэрэнгы тайлбаринууд хабаргаданхай юм ха.

«Буряад үнэн» хэблэлэй байшанай генеральна директор - ахамад редактор А.Л.Ангархаев манай предприятинн хэблэлэй гаргадаг газетэнүүд, журналнууд, номууд тухай айлшадта мэдээсэбэ.

Николай БАДМАРИНЧИНОВ.

ЭХЭ ОРОНДОО ҮНЭН СЭХЭ ГҮБДИ?

Тэрэгшэ долоон хоногто Улаан-Удэсэйн «Мүнөө сагай эрхэ байдалда демократизм болон эрхэтэн байлгыс хэрэгшэ» гэхэн регионууд хоорондын үнгэрбэ.

Түрүүлэй үдэрэй пленарна хуралдаан 16-да Арадай Хуралай Ехэ танхим эгээдэ. Залуушуулай хэрэгүүдэй, түүхын, физическэ культурын болон түүхын талаар Буряад Республикын комитедэй түрүүлэгшэ Г.И.Мухомедов оролто үгэ хэлэбэ. Ахамад генеральна инспектор Б.В.Данилов, Арадай Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо Александр Шинников суглаарагшадта хандажа, манай үедэ аша үртэйгөөр ажаллахыс хандаба.

Манай республикын, Саха (Яхад) Республикын, Томскын областинн, Красноярскын сэрэгэй округой, Федеральна харуулай албанай Забайкалинн Республикын управлениин түлөөлөгшэд Эхэ үнэн сэхэ сэдхэл хүмүүжүүлгын хуралуудаар элидхэлнүүдые дурадхаба.

Түбэлэй үеын Россида хүсэд хүрэхөөр хуули үлдэһэн али олон зохёогдобошые, тэдэнэй асуулгудыс дэлгэрэнгүйн, гэхэхээ байтагай үндэһэнээр хазагайруулагдадагынь һанаан гэжэ республикын ветерануудай түрүүлэгшэ М.Ц.Гармаев хэлэбэ.

Түбэлэй баяжыхын түлөө харша хатуу хуули хаа хаанагүй дэлгэрэнхэй. Эхэ үнэн инаг дуратай байлга, эрхэтэнэй үндэһэн гэхэ мэтэнүүд хүл доогуур үлдэнхэй. Саашаа энэ харгыгаар манай аюултай гэжэ үндэр наһатан хандаба. Тийн үгэ хэлэгшэ республикын хуралуудай залуу үетэндэ Эхэ орондоо сэхэ сэдхэл хүмүүжүүлхэ талаар хандажа байһан ажал тухай дэлгэрэнгыгээр хандаба, дурадхалнуудые оруулба.

Түрүүлэй үдэрэй үдэшэлэн оперо болон театры соо сэрэгэй албанда үндэһэн үдэртэ зорюулагдаһан «военно-патриотическэ» хэмжээ ябуулгада семинарта хандаба.

Тэрэгшэ үдэрһын зохёохы ажалай хоёр үндэһэн хэмжээ хэблэлнүүд үнгэрөө. Манай үдэртэнь, октябриин 18-да, «Буряад үнэн» - пресс-конференци боложо, үдэн семинарта хабаадагшад хасаг хуралдай корпусо сэрэгэй тангариг үедэ байлсаба, Сосновый Бор хотой «Гвардеец» клубтай танилсаба.

Николай БАДМАРИНЧИНОВ.

ХАХАД ЖЭЛЭЙ КОМАНДИРОВКО

Үнгэрэгшэ долоон хоногой гарагай нэгэндэ Хойто Кавказ руу ээлжээтэ командировкодо манай республикын милиционернүүдэй отряд мордобо. Эдэ хадаа хахад жэлэй урда тээ ошоһон нүхэд хүбүүдээ нэлгэхэ болоно. Манай хүбүүдэй алба хэдэг газар Гудермес болон Дуба-Юрт нотагуудта юм.

Эрэлхэг зоригтой хүбүүдэй мордохо үдэр республикын Президент А.В. Потапов, ахамад федеральна инспектор Б. Данилов гэгшэд МВД-гэй нуралсалай түбтэ ержэ, арбан дүрбэн шалгархан хүбүүдтэ гүрэнэй шагнал барюулаа. Мүн албанайнгаа уялга дүүрэн дүүргэжэ, амиды мэндэ гэртээ бусахыень хүсэһэн байна.

АЛБАН ДЭЭРЭЭ...

Милициин майор А.С. Хуриганов болон ахамад сержант Е.Г. Павлов албанайнгаа уялга дүүргэжэ ябатараа, наһа бараа.

Ушарынь хадаа, эдэ хоёр милиционернүүд дүрбэн хүнине мал адууна хулууна гэжэ нэжэглээд, баригдан байгаа. Тэдэнь хорложо, үгэ нэгэдэн, Яруунын аймагай Тэлэмбэ нотагта милиционернүүдэй наһыень хороогоо. Тиигээд автомашинатайнь Шэтын областниин хилэ гаргаад, шатааһан байна.

Мүнөө Черновскойн аймагай ОВД - гэй начальнигай мэдээсэһээр, гэмтэдэй нэгэниинь баригдаа. Бэшэнэйнь нэрэ тодорюулагдажа, бэдэрэлгэ ябуулагдаана.

Ц.НАДЦАЛОВА.

НЭРГЫНЭГТЭЙ, ГЕПАТИТ

Гепатит «А» гэжэ гү, али шарладаг үбшэндэ Улаан-Үдэдэ 348 хүн нэрбэгдээ. Үбшэн зоной хахаднаа ехэниинь үхибүүд гэжэ нэмэлтэй.

Тиигэжэ Улаан-Үдэ хотын найман нургуули болон хүүгэдэй сэсэрлигүүдтэ карантин соносхогдоо.

Гол түлэб уһанай мууһаа боложо, үбшэн нүжэржэ эхилээ гэжэ тухайлагдана. Мүн ариг сэрбрые сахингүй ябаһанай үрэ дүн гэжэ мартаха хэрэггүй.

Ц. НАДЦАЛОВА.

ТОО БҮРИДХЭЛДЭ ХҮДЭЛБЭ

Энэ хэрэгтэй үйлэгэ тоо бүридхэгшэдэй ажал хүдэлмэринь ехэ байһаниинь тэмдэглэмээр. Тоо бүридхэгшэдээр энэ акцида (Новосибирскын гүрэнэй экономика хүтэлэлгын академиин филиалы) 5-даху курсын оюутад ажаллаһан байна.

-Би экономист - статистиин мэргэжэлдэ нуранаб. Бидэ практикантууд, тоо бүридхэгшэдээр ажаллабабди. Минии хүдэлхэн участогта 189 гэр байгаа, энэ 464 хүн болоно. Хайшан гээд хүнүүд намайе угтааб? Зарим зон энэ ябуулагдаһан тоо бүридхэлдэ ехэ дурагүйгөөр хандаа. Хоёр дахинше участково милиционертэй гэрнүүдээр ябаха ушар болоо. Ехэнхидээ хүнүүд тоо бүридхэлдэ найнаар хандана. Наһатай зондо ороходом, паспорташе гаргажа харуулаа,- гээд, оюутан Ольга Цыденжаповна Мунгонова хөөрэнэ.

Энэ ажал хэһэнэй түлөө оюутадта мүнгэ салин үгтэхэ. Ольга Мунгоновагай хэлэхээр, тэрэнэй участогта олон хүн хари хэлэнүүдые мэдэхэ байгаа: монгол, немец, англи, яхад, хитад, француз. Ехэнхи ушарта буряад түрэл хэлэсэ зоной мэдэхгүйнх ехэл харамтай байгаа.

Муйскын аймагай Таксимо нотагай Ольга Мунгоновада энэ ажалаа хэхэдэнь дүү басаганиинь (баһа оюутан) туһалаа.

Янжам ЖАПОВА.

СОЁЛОЙ ГУЛАМТАНУУДЫЕ НЭРГЭЭХЭ

Хүдөөгэй соёлой гуламтанууд хүлэй жэлнүүдтэ ехэ тулюур байдалтай болонхой гэжэ мэдээжэ. Соёлой эдэбхитэдэй сугларжа, зугаа наада бэлдэхэ, концерт, кино хараха газар хомор болонхой.

«Хүдөөгэй соёл» гэхэн тусхай программа бүхы Росси дотор наһын жэлнүүдтэ абтажа, хаа хаанагүй үзэгдэжэ байһан, иимэ байдал нэргээн хүгжөөхэ хараа түсэб табигдана. Тэрэ болотор соёлой гуламтанууд сахин үлээгдэхэ ёһотой. Энэ шэглэлээр манай республикын хүдөө нотагуудта хүдэлмэри ябуулагдаана.

Баргажанай аймагта хүлэй хоёр жэлэй туршада 500 мянган түхэригтэй зургаан грант шүүжэ, зохёохы коллективүүдтэ туһалһан, соёлой байшангуудай материально-техническэ үндэхэ нууриинь бэхижүүлһэн байна. Бэшэ аймагуудай соёлшод энэ түрүү дүй дүршэл халан абажа, соёлой гуламтануудай гэрэл бадарааха аргатай гэжэ ханагдана.

АХЫН, БАУНТЫН АЙМАГУУДААР ҮШӨӨ БҮРИДХЭЛ ХЭГДЭХЭ

Росси гүрэн дотор ниитэ политическэ удаха шанартай үйлэ хэрэг болохо хүн зоной тоо бүридэл дүүрбэ. Энэ хүдэлмэри хэр үнгэргэгдөөб, республикыннай бүхы ажаһуугшад бүридхэлдэ хэр абтааб гэхэн шалгалта октябриин 16-һаа 21 болотор эмхидхэгдээ.

Энээнэй дүнгөөр Баунтын, Муйскын, Ивалгын, тиихэдэ Улаан-Үдын Октябрьска, Железнодорожно районнууд хүн зоние тоо бүридхэн абаха хэрэгтэ онсо шалгараа гэжэ тэмдэглэгдээ.

Тэрэшэлэн Буряадаа гадна Монгол орондо, Москва хотодо, Израиль, Польшо гүрэнүүдтэ ажаһуудаг хүнүүд хонхогожо, бидэ республикын ажаһуугшад гэшэбди гэхэн мэдээсэл үгэхэн байна.

Республика дотор 78 тоо бүридхэлгын, инструкторска 116, тиихэдэ 30 стационарна участогууд энэ хүдэлмэри эмхидхэжэ ябуулаа. Гэхэтэй хамта 2882 бэшээшэд (переписчики) энэ хабаадуулагдаа. Баунтын, Ахын аймагуудай заха холын нотагуудаар тоо бүридхэл үшөө хэгдээгүй. Ноябрь нарын эхээр уһа мүрэнэй хүрэхэдэ, бэшээшэд тэндэ хүржэ ошохо аргатай.

Бүхыдөө тоо бүридхэлэй дүнгүүд ерэхэ жэлһээ согсологдожо эхилэхэ. Энэ хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадаһан онсо габьяатай хүнүүдые «Бүхэроссин хүн зоной тоо бүридхэлдэ габьяатай байһанай түлөө» гэхэн медалээр шагнаха тухай Россин Президент Владимир Путин тусхай Зарлиг хаяхан абтаһан байна.

30 ЖЭЛЭЙНГЭЭ ОЙЕ ТЭМДЭГЛЭХЭНЬ

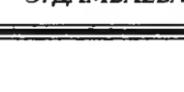
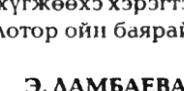
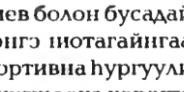
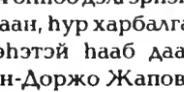
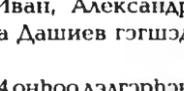
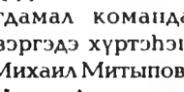
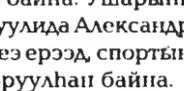
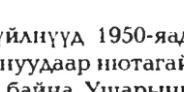
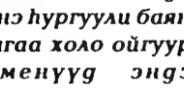
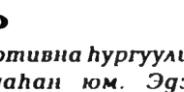
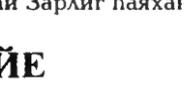
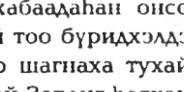
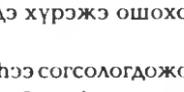
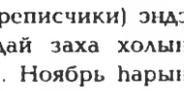
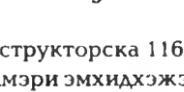
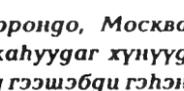
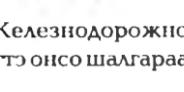
Хэжэнгын хүүгэд болон эдиршүүлэй спортивна нургуули 1972 оной ноябриин 1-гэ байгуулагдаһан юм. Эдэ үдэрнүүдтэ 30 жэлэйнгээ ойе тэмдэглэхэ энэ нургуули баян түүхэтэй. Буряад ороноо, Хэжэнгэ нотагаа холо ойгуур суурхуулаһан олон үеын спортсменүүд энгэ хүмүүжүүлэгдэхэн байна.

Хоккей, бокс, футбол гэхэн спортын зүйлнүүд 1950-яад онуудһаа эхилжэ хүгжэхэн байдаг. 1956-58 онуудаар нотагай эдиршүүл хоккей наадаха шуналтай болоһон байна. Ушарынь гэхэдэ, табьяд онуудаар Хэжэнгын дунда нургуулида Александр Семенович Халбаев гэжэ залуу багша хүдэлхээс ерээд, спортын энэ зүйлые хүгжөөлгэдэ горитой хубитаяа оруулаһан байна.

1957-1959 онуудта аймагай суглуулагдамал команда хоккейгээр республикын чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртэхэн байдаг. Тэрэ үеын хоккеистнүүдые дурдабал, Михаил Митыпов, Георгий Олошкин, Григорий Алсагаев, Иван, Александр Федотовууд, Валерий Манхиров, Данзанима Дашиев гэгшэд болоно.

Спортын энэ зүйлһөө гадна бокс наадан 1954 онһоо дэлгэрхэн түүхэтэй. Тиихэдэ дүрэ буяалдалгын барилдаан, нур харбалга хэр угнаа нотагаймнай зоной дунда үндэхэтэй нааб даа. Нотагай дээдэ үеын бүхэшүүл болохо Юндэн-Доржо Жапов, Цыден Цыбденов, Ким Шоенов, Цыдып Дашиев болон бусад хэрэг залуу үетэмнай үргэлжэлүүлжэ, Хэжэнгэ нотагайнгаа алдар солье суурхуулжа байдаг. 1972 ондо спортивна нургуули нээгдэжэ, үндэхэн арадайнгаа наадануудые хүгжөөхэ хэрэгтэ түлхисэ үгэхэн юм. Октябриин 21-һээ 26 болотор ойн баярай хэмжээ ябууланууд үнгэргэгдэхэ түсэбтэй.

Э. ДАМБАЕВА.

Тобшохоноор

Республика дотор тарья хурялгын хаһа түгэсэбэ. Мүнөө дээрээ 137 мянган тонно тухай тарьян сохилгоо, энэнь нелондо жэлэйхилэ орхолоо, 25 мянган тонноор ехэ. Мүн 176 мянган тонно хартаабха, 63 мянган тонно овоң хуряагдаа. Июль нарын хүл болон август нарада тохёолдоһон ган гасуур 12 хүдөө ажахын шэглэлтэй аймагуудта хохидол ушаруулаа. Тинн 90 мянган гектар талмайла тариглаһан тарьян, тэжээлэй урга болон хартаабха хосороо.

Нелондонойхило орхолоо, 15 мянган тонноор тодорхойлбол, 102 мянган тонно үбһэн бэлдэгдээ. Бэлдэгдэ үбһэнэй шанар, юрэнхыдөө, нэгэдэхн ба хоёрдохн класста таарна.

Мүнөө жэл Захааминай аймагай тарьяшад бэшэнһээ түрүү хуряалгаяа түгэхэхэхөө гадна, гектар бүхэнһөө 14,7 центнер орооһо хуряжа, хамагнаа һайн үрэ дүн туйлаа. М. Прибайкалнин, Мухар-Шэбэрэй, Ивалгын, Түхэнэй боһо Яруунын аймагай тарьяшад гектарһаа 10 центнерһээ үлүү тарья хуряба.

Хэды ган гасууртай байбашы, зарим ажахынууд тар хуряалгаар һайн үрэ дүнгүүдые харуулаа. Тинн Зэдын аймага Оёорой совхозой тарьяшад гектар бүхэнһөө 15,8 центнер орооһо хадаба. Мүн Мухар-Шэбэрэй аймагай Искра колхоз 14,7 центнер тарья хурягаа юм.

Үбэлэй дулаасуулгын хаһада бэлдэхэлэй хүдэлмэридэ мүн жэл түлшэдэ гаргашалагдаһан мүнгэнһөө гадуур 466 милли түхэриг номологдоо.

Мүнөө дээрээ республика дотор 284 коммунальна котельни дулаагаар хангаха ажалаа эхилээ.

Буряад Республикада хүлэй үеын эрилтэнүүдтэ таарама 15 стадион, 7 бассейн, 410 спортзал, 542 талмай түхэлэй тамирай барилганууд тоологдоно. Харин тамирай барилгануудаар хүн зоние хангаха талаар федеральна хэмжээний ёһоор манай республика дотор 904 спортзал, 377 бассейн, 3749 талмай түхэлэй бэсын тамирай барилганууд байха ёһотой юм. Мүнөө үелэ Буряад Республикада 38 хүүгэдэй тамирай нургуулинууд (ДИОШ), 4 тусхай Олимпиин халаанай хүүгэдэй нургуулинууд, 6 хүүгэдэй тамирай клубууд ажалаа ябуулаа. Тэнлэдүн хамта 23107 үхибүүд бэсэ һоринно.

Буряад Республикын хүн зоной наһанай юрэнхы үргэлжэ (2000 оной мэдээлэлэй ёһоор): эршүүлэй - 57,0 наһан (РФ-дэ 59,1), эхэнэрүүдэй - 70,1 (РФ-дэ - 72,2). 2001 ондо Буряад Республикын хүн зоной нүгшэхэнэй гол шалтаганууд: үрэ худаланай, шуһанай үбшэнүүд (46,4%), гэнтын аюул, хорлоно гэмтэлгэ (25%), ондоо ушар шалтаганууд (12%).

Буряад Республикын Президентын болон Правительство хэлэлтэй алба

Зэдын аймагай хонину ВETERАНУУД ЗҮБШЭБЭ

Сентябриин хуушаар Петропавловка нуурида Сэлэнгэ Зэдын, Захааминай аймагуудай ветерануудай эмхинүүд түрүүлэгшээрэй семинар-зүблөөн үнгэрбэ. Энэ хэмжээ ябуула республиканска Ветерануудай совет эмхидхээ юм.

Зэдын аймагай гулваа Ж.Д. БАТУЕВАЙ тэмдэглэхэнэй ёһоор «Аймаг дотор ветерануудта унаа, телефон, электротехни ашаглалгын талаар хүнгэлэлтэнүүд саг соогоо үгтэжэ байдал ашаглалгын талаар хүнгэлэлтэнүүд саг соогоо үгтэжэ байдал элирүүлэгдэбэ. Жэнээлхэдэ, Сэлэнгын аймагта гэр байрын, Зэдын аймагта - түлээгээр хангалгын асуудалнууд хэсүүгээр шийдэхэдэ байна. Харин булганда эм домоор хангалгын асуудал орооһо тоотой байба. Юрэдөө, яһала үрэ дүнтэй хэмжээн үнгэрөө г тоологдоно.

ЗЭЛТЭРЫН НУРГУУЛИДА - 100 ЖЭЛЭЙ

Тус нургуулиин нуралсалай программада урдаһан хайндэрнүүд ба заншалта ёһолонуудай түүхэ, забайналгын хасагуудай ажахыс хүгжөөлгэ гэхэ мэтэ тусхай курснууд ороно юм.

Тинн энэ нургуулиин хизаар ороноо шэнжэлгээр Бүхээрэй конкурсно амжалтатай хабаадаһаниинь дэмы бэшэ ха. Хүгжэ «Отрадушки», «Ложжари» бүлгэмүүд гансашы гэдээрхиинь бэшэ мүн республика дотор суутай юм.

Энэ нургуулиин үшөө нэгэ онсо шэнжэ гэхэдэ, директор Нина Николаевна Суханова хүлэй хоёр жэлэй туршада «Желтура» СПК-гай түрүүлэгшээр хүдэлнэ. Тинмэхээ нурал ажал хоёрой бэс бэсэдэ туһатайнь энлэхээ харагдана бэшэ г

Мargarita БАДАВА

Дэлгүүр: ажамидарха арга бэдэрхэ

ГҮРЭНЭЙ ЗАХИЛАЙ ОРОДОГ НААНЬ...

Сүхын татуур эльгээгэ. «Буряадай арбан эрхим бүтээлнүүд» гэхэн республиканска мүнөө жэлэй конкурсно заводой бүтээдэг якорини шинь гэхэн зүйл үндэрөөр сэгнэгдээ. Тэрнэ далайн онгосонуудта хэрэглэгдэдэг. Байгал дээгүүр тamarдаг онгосонуудыг захибарилхашы ушар болодог. Тинхэдэ Номгон далай шадархи пароходство нэгэ онгосо бүтээлгүүлэхэ захил оруулжа байна.

Зүгөөр уһанайшы, таряалангайшы онгосонуудта шухала хэрэгтэй зүйлнүүдыг завод адли тэгшээр бүтээдэг дүршэлтэй болонхой.

Тэршэлэн гэр байдалай коммунальна ажахыда тон хэрэгтэй зүйлнүүдыг бүтээжэ эхилхээр үнинэй. Соргоор дамжуулдаг уһанай колонко болон элеваторна онһон түхээрлэгнүүдыг дархална. Сантехническэ бусадшы зүйлнүүд энэ заводто бүтээгдэнэ.

Шэрэм шудхалгын цех соо хото городые шэмэглэхэ угалзата хашаа хорёонуудай зүйлнүүдыг мэрини захилаар хэжэ байна.

«Улаан-Үдын судна бүтээлгын завод» гэхэн акционернэ нээмэл бүлгэмэй генеральна директорээр хаянай Игорь Викторович Дородных хүдэлжэ эхилэнхэй.

Урдань энэ нүхэр вертолёт бүтээдэг заводто харюусалгатай тушаалтай байһан аад, һүүлшын зургаан жэлэй туршада энэ үйлэдбэридэ ажалажа байгаа. Эрхим мэргэжэлтэн хадань коллектив тэрэниг хүтэлбэ-рилэгшөөр хунганан байна.

Хүдөө ажахын агрегадуудыг, запчастынуудыг, мүн коммунальна хэрэглэмжын зүйлнүүдыг бүтээхэл ёһоороо бүтээжэ байхабди. - гэжэ Игорь Викторович мэдүүлэнэ. - Зүгөөр манай республикын хүдөө ажахын министерство ажахынуудай хэрэглэмжэнүүдэй хэмжээгээр гүрэнэй захил хэхэ гэжэ оролдонгой. Гүрэнэй захил нэгэ газарһаа орожо, түлбэрин асуудал хамтын хүсөөр шийдэгдэжэ байгаа һаа, бидэ ходоодоо ажалтай байха һэмди, захилын болзор соонь, һайн шанартайгаар бүтээжэ гэжэ оролдожо байха һэмди. Энээн тушаа бидэ Правительствода тусхай бэшгээр хандаабди.

Үнэхөөрөөшье, судна бүтээлгын завод хүдөө ажахын техникэ болон коммунальна ажахын хэрэгсэлнүүдыг бүтээжэ байха зорилготойгоор гүрэнэй захил баталуулалсажа үгыг гэжэ манда хандаа юм, - гэжэ Буряад Республикын Правительствоын Түрүүлгшын Нэгдэхэ орлогшо В.О.Гейдебрехт хэлэнэ. - Зүгөөр гүрэнэй захилыг иматгал конкурсын аргаар эрхим продукцияг шалгаруулан, болохотой үнэ сэнгээр абаха уялга хүн бүхэнэй урда табигдаа. Энэ гуримые эдэхэ эрхэгүйбди. Конкурсно илаһан үнэгүй, һайн шанартай бүтээлнүүдыг абаха гэжэ ажахы бүхэн оролдохо. Харин Правительство «Энэ заводто захил хэгты!» - гэжэ захирха ёһогүй.

Тинмэнэеэ гаргашынгаа үнэ сэнгые доошолуулжа, эрхим продукция бүтээһэнэй аргаар лэ мүнөөнэй дэлгүүрэй үедэ үйлэдбэри бүхэн ажамидарха ха юм.

Николай НАМСАРАЕВ.

«Сагаан үбгэн-2002» гэхэн конкурсно ҮРГЭН БУРЯАДТАА ОМОГОРХОМООР ҮНДЭР НЭРЭТЭЙ ЭРДЭМТЭН

Буряадай түлөөлэгчдэн аяар холын Москва хото ородой баатар Сагаан хаан 1-дэхи Петр гээшэдэ хэлэшөгүн ута хүшэр хүндэ харгы зам гаталжа, хүржэ ошожо ерэн тухай Бидьяа Дандарон Балдан Санжин хоёрой Чисаанын дасанда Дандароной оложо, Санжинтай буулгажа бэшэһэн түүхыг өндөр дээрэ наадаха пьесэнүүд болгожо, Улаан-Үдэдэ газетэ хэблэдэг «Үнэнэй» байшангай ута коридор соо ябахаддаа, «Амгалан байдалай түлөө» гэжэ номни хэблэгдэжэ гараба гэжэ мэдэжэ, баясабаб. Тини 420 номой нэгын эрижэ, түрүүшынхиде, сэдхэлээ хүдэлгэн иража, хаража ябатарни, урдаһаамни бүхэриг бэстэй, газарлихан хүнэй утгажа ерэхэдэнь, танилсангаа хөөрөлдөөбди.

Нэрэ солоёо мэдэлсэжэ уулахадамни, юрын хүн бэшэ хэбэртэй, ехэ эрдэм бэлигэ хэлсэгүйхэн нарын янзын хүн байхадань, ном гаргуулан тухайгаа хөөрөжэ үгөөд, нэрын хурахадамни, «Дашанима Доржиев гээшэдэе, БГУ-да багшалаа нэрэтэй байгшаб даа» гэхэдэнь, минн лэ юрын хүн бэшэ хаш гэжэ тухайлаа һэм.

Һүүдэ мэдэхэдэми, тэрэ нүхэрни аргагүй ехэ эрдэмтэн, минни бэшэһэн пьесэнүүдыг һонирхохоһоо байтагай эрдэмтэн һэн хойноо намда аргагүй ехэ туһатай, мэдэхгүй юумын хэлэжэ, ойлгуулжа үгэхэ, манай урданай буряадуудай уг гарбалай түүхэ, хэлэ бэшэг хуушан монголһоо хуу мэдэхэ хэлэ, бэшэгэй эрдэмтэй профессор, хэлэ, бэшэгэй болоод хамаг түүхыг хуу мэдэхэ ехэ эрдэмтэн байжа, намда юумэ бэшэдэг хүндэ аргагүй хэрэгтэй, аша туһатай байба. Тэрнһээ гадуур Дашанима Доржиев буряадуудан хунгагдажа, Москва хото ошоһон түлөөлэгшэдэй замайн ябадал шэнжэлжэ, буряад зоной Байгал далайгаа тойрожо, өһөдынгөө газар дайда, шотаг орондоо эзэн янзаар хуулын тула ородой баатар Сагаан хаан 1-дэхи Петр гэгшын ута гарай хамгаалал доро, дүүрэн эрхэтэй боложо ерэнһэнь хойшо 300 жэлэнь оёе тэмдэглэхын бэлэдхэл хэжэ, Буряадай арадай конгрессэй президент Е.М. Егоровой ударидалгаар Хори, Хэжэнгээр ябаһан түлөөлөгшэдөөр суглаа хэжэ хабадалсаһаниинь намда болоод, бэшэһэн зүжэгтэмни ехэ туһатай байшоо. Илангаяа намда бэлэглэһэн, өөрын хэблүүлһэн ном ехэ туһа болоо.

Ухаандамни мэдэгдэе ойлгогдоогүй юумэ энэ зүжэг соомни ороошыгуй һаа, хожомоо зохёол бэшэхэдэми, хэлэ, бэшэгэй эрдэмтэн Дашанима Доржиевай ном ехэтэ намда туһалха байһаниинь дамжаггүй. Дашанима Доржиевич эрдэмтэмнай намһаа нэгэ паһа аха 1928 ондо Агын Хилганата шотагта түрэн хүн болоо.

1952 ондо буряадай таһагай түүхын, хэлэ, бэшэгэй факультет дүүргэһэн, докторой нэрэтэй боложо гараһан, 1955 ондо гүрэнэй Эрдэмтэй академийн зүүн зүгыг шэнжэлгээр аспирантурын институт дүүргэжэ, ассистентээр хүдэлһэн байна. Буряад литературы

таһагта БПИ-дэ 1955 онһоо 1972 он болотор, тинхэдэ Агын багшанарай училищидэ 1972 онһоо 1989 он болотор, БГУ-гай буряадай хэлэ, бэшэгэй кафедрин профессорээр хүдэлэнэ. Хэлэ, бэшэгэй эрдэмтэй доктор, Буряадай гүрэнэй университетэй профессор Дашанима Доржиевич Доржиев үнэн ёһоороо шалгарһан, буряад хэлэнэй талаар аргагүй ехэ ажал хэһэн мэдэжэ, элитэ эрдэмтэн болоно. Хори буряад үндэһэн хэлыг монгол болоод бэшэ тээһээшье холисолдоһон, аялган болоод хашалганшы абяануудһаа илгэжа, үнэн сэхээр хори хэлыг литературна хэлэн болгожо сэбэрлэһэн гэхэдэ, алдуу болохогүй.

Буряад хэлэн тухай хэһэн эрдэмтэй талаарнь харахада, илангаяа хори хэлэн дээрэ хэрэглэгдэхэ, хэрэглэгдэхгүй нугалбаринуудыг болоод, синтаксис хэлэнэй, хуушанай хуулин хэрэгтэй саарһануудһаа хэрэглэгдэһэн байна. Падежыг хэрэглэхэдэе, эрдэмтэн Арьяевай хуушанай хэрэг бэшэлгэнэй болоод, «Моджневой рапортаһаа», эртын түүхын саарһануудыг, хуушанай Буряадай хэрэг ябуулгын болоод, Цзонховын зохёолой оршуулга «Ламрим Чен-по», «Буряадай хэлэнэй синтаксис», «Хуушан монголоор бэшэгдэһэн буряадай хэлэн», «Хуушаар бэшэһэн хрестомати» болон бусад зүйлнүүдыг бэшэе. Эрдэмтэнэй бүхы шэнжэлгэ, мурдлынше ула мурөөр монографиянь, «Старо-бурятский язык» гэхэн ном 1992 ондо Улаан-Үдэдэ хэблэгдэһэн болоно.

Сэхын хэлэхэдэ, энэ темынгээ ёһоор автор буряад хэлэнэй асуудалай түүхыг, тэрэнэй монографияг тэмдэглэхэдэе, буряад арадай түүхын асуудалнуудыг, тэрэнэй саашадаа хүгжэхыг, буряадуудай өөрынгөө ёһотой үндэһэн хэлэтэй болохыг оролдоо.

Тини саашадаанше бүхы эрдэм ухаагаа олон тоото шабинартаа хүргэжэ, буряад нэрээ нэрлүүлжэ, буянтай хэсэгтэй, элүүр энхэ, ажалдаа амжалтатай, ажабайдалдаа зол жаргалтай ажаһуухынь хүсэе!

Доржопалан ДЫМБЫЛОВ,
уран зохёолшо, СССР-эй
кинематографийн отличник.

«ХОЦА НАМСАРАЕВАЙ ЗҮРГӨӨР»

Баяр баясхаланта оршондо үнгэрһэн энэ үдэшэдэ Буряад Республикын арадай артистнар Содном Хажитов Чингис Гурьев гэгшэд хабаадажа, ялас гэмэ Улаан бэлигээрээ сугларагшадые хужарлуулһан байна. Артист Содном Хажитов болбол Буряад драмын театрай репертуарай шэмэг Хоца Намсараевай «Тайшаагай ташуурта» Хорин ахалагша тайшаа Ринчин-Доржо Дымбыловэй дүрыг үнэн

бодотоор, бэлиг түгэсөөр дамжуулдаг байһан габьяатай. Харин алдарт уран зохёолшотой түрэлэй нэһлээтэй поэт Чингис Гурьев өөрынгөө шүлэгүүдыг уншажа, сугларагшадта дулаанаар угтуулан байха юм.

Мүн энэ үдэшин хүндэтэ айлшан, Литературна музейн директор Баира Бабудоржиева уран зохёолшын ажабайдалай бодото баримтанууд, гар бэшэгүүд мэтын һонин

экспонадууд музейд бии гэжэ тэмдэглэхэдэ гадна, тус зал музейн шэмэг юм гэжэ хөөрөө.

17-дохи хургуулийн 10-дахы классай хурагшад Х. Намсараевай шүлэгүүдыг уншаа. «Тайшаагай ташуур» драмаһаа хэһэг наадажа, һайшаалда хүртөө гэжэ тэмдэглэлтэй. Уран зохёолшын наһанай намтараар зохёолнуудһаа «Хоца Намсараевай зүргөөр» гэхэн викторинын дүнгүүд хурагшадтай гүнзэгы мэдэсэ гэршэлээ.

Даша-Доржо БОЛОТОВ.

баад-хорёод жэлнүүдэй урда
Сүхэ мүнөөнүүдэй сэнхир-
уһа отолон, долгинуудыг
дуулан, хун шубуун шонги
«Заря» болон «Москва» гэхэн
бирска онгосонууд, мүн ашаа
хууганлан тamarдаг РТ
теплоходоуд харагдадаг бэлэй.
зонин Байгал хүртэр.
селенгиск хүртэр автобусоо
дуулангүй абаашадаг гурбан
Улаан-Үдэдэ үдэр бүри ябажа
гаа. Тэршэлэн нэгэ «Заря»
гыг гаталжа, Комсомольско
да сэнгэхэ дуратай хүнүүдыг
шадаг һэмнай даа.
теплоход, катернууд Улаан-
судна бүтээлгын заводто хэгдэ.
завод Сибириин болон Алас
ын уһан замайн транспорт
зэргэ шэглэлтэй байһан, мүн
дажа байһан онгосонуудыг
рилдаг бэлэй.
Һүүлшын арбан жэлэй
судна бүтээлгын завод гол
эйнгээ үйлэдбэринэ хүгжөөхэ
дээрһээ, ондоо продукция
хэхэ баатай болоо. Ушар юуб
уһан замайн транспортын
жэмжэн хэмжээн бага болоод,
одоудыг, катернуудыг захиха
ха юм. Далайн жэлэй түүхэтэй
газардаба гээшэ. Эрхим
жэлэй хүдэмэришэд, тэдэнэй
хүдэ хэндэнь хэрэггүй байха
Тэдэнэй бүтээжэ шадаха
эрхэгжэмжын продукция гаргажа
һаа, олондо эрилтэй байха
гэжэ заводой дирекци арга
жоннуудыг бэдэрээд, хүдөө
техникэ бүтээжэ туршаха
шидхээрн абаа бэлэй.
хөөрөөшье, тэрэ үедэ
гэйхид запчастынуудаар
дажа байгаа һэн. Мүнөөхи
оярск, Барнаул болон холын
заводуудһаа агрегадуудыг
алан абахын бэрхшээлтэй
на, судна бүтээлгын заводой
манай таряашад халуунаар
дэ. Дүтын Улаан-Үдэдэ сеялак,
миватор, морино болон
порта шагтагалагдадаг косилка,
үүр гэхэ мэтэнүүдыг заримдаа
өөр бэшэ, таряа талхаар, амиды
ооршыг хэлэгжэ абахын тэрэ
заводгыше, фермернүүдгыше
жамтатай байгаа.
Хүдөө ажахыда хэрэгтэй агре-
гүүдыг газар эдүүрилгын манай
эрхэ байдалтай зохицуулан
халдаг болоо. Республикын
ительство заводто туһалха
лотойгоор, налогһоонь хүнгэлхэ
сториялыг үйлэдбэрини тусхай
гүрим эндэ нэбтэрүүлэе бэлэй.
жэлэй туршада нимэ эрхэ
даа хүдэлһэн коллектив хүл
зэ тогтожо шадаа.
лан замда хэрэгтэй зүйлнүүдыг
хэхэ захилануудай хаа-яхан
одо, завод өөрынгөө шэглэлээр
лэгдэжэ, катер, паром, баржа
мэтэнүүдыг мүн лэ дархалжа
на. Жэсээхэдэ, «Бурятавтодор»
дэлэй захилаар хоёр понтон
н. Зэ
лон паром бүтээжэ, мүнөө хабар

Хадатайхан даа, шулуутайхан,
Хайртайхан, хурьэтэйхэн
Хүсэл, дуран Зүдхэли.
Хүбүүд, басагадын омгогтой,
Хошон зугаа үгэтэй.
Хони малын дайдаараа
Хушууран бэлшээ, тараа,
Хушуун Үзүүрхээ урагшаа
Хотон айлууд хубарья.
Ага голонгоо эхинээ (Одхорһоо, ондоогор
Пунсэг Ринчин уулаһаа) Онон хаган мурэнөө тулса
шахуу нэмжын оршолон нотаг юм. Эзлэжэ байһан
газарайн хэмжээн 59500 гаран гектар, тэрэнь
37023-ниинь хүдөө ажахын үйлдбэридэ хабартай.
21169 гектар малай бэлшээрэйтэй, 5488 гектар
сабшалантай. Бүхы газарайн 10 процентнь ой
модтой.

Зүдхэли нотагаархин анхан сагһаа хойшо
шадал тамираа алдадаггүй. зоной хойно гаража
ябаагүй, түрүү ханаатай, эбтэй, хүхюүн, сол еон
абари зантай гээд тойрог соогоо, Агынгаа талын
алишье буланда мэдээжэ.

Үшөө 19-дэхи зуун жэлэй эхиндэ хорш
бурядууд Ага нотаг руу олоороо зөөжэ ошохо
баатай болоһон гээд элитэ. Юуб гэбэл, тийхэдэ
хаанай Указаар баруун тээһээ олон зон манаи
нотагуудаар байрлуулга даха боложо, бурядуудай
газарнуудай зарим хубинууд нүүжэ ерэгшэдтэ
үгтэхэ болоо бшуу. Энээнһээ уламжалан хориин
бурядуудай хэдэн халаанууд тала худар (урда
тээнь бүлэг бүлгөөр бурядууд ажаһуудаг байһан)
урагшаа олоороо нотагжаха ябадалтай дайралдаа
нэн. Тийгэжэ Зүдхэли нотагта бодонгууд обогтон
(ехэнхидын) байрлаһан, үдэһэн түүхэтэй.

Россин географическа бүлгэмэй Шэтын
отделениин Агын экспедициин 1908 ондо хэһэн
тоо, бүридхэлэй ёһоор, эндэ хубийн 284 ажахы
байгаа, 1469 хүн ажаһуугаа, тэрэ тоодо эршүүл -
730, эхэнэрүүд - 739. Тэдэнэр 2664 моритой, 798
эбэртэ бодо малтай, 19953 хонитой, 5271 ямаатай,
136 тэмээтэй нэн. Тийхэдэл хэгдэһэн хүдэлмэрийн
үндэһөөр, 8 хүн ород хэлэ бэшгэтэй, 115 хүн
монгол, 83 хүн түгэдэ хэлэ мэдэдэг байгаа. 2
хурагша энэ нотагһаа церковно-приходской
училищцада хуража байһан. 36 байшан, 368 эшзгы,
267 зуһалан гэрнүүд бии байгаа.

Харин «Зүдхэли» гэжэ муниципальна эмхиин
2001 оной январийн 1-нэй мэдээгээр эндэ 520 айл
бүлэ байгаа. Бүхы хүн зонойн тоо 2165 хүрэнхэй
байгаа. Эдэнэйнь дунда сэрэгэй албанда,
хургуулиа дүүргээд, саашаа хуража байһан
хүбүүд, басагад оруулагданхай гэжэ онсолотой.
1178 хүнүүдын эхэшүүл болоно. Ажал хэжэ
шадаха 834 хүн тоологдожо байгаа. 460-ниинь
ажалтай байгаа. Юушье хэдгэй гэхэ гү, али
ажалгүй гэбэл болохо ха - 365 хүн байба.

Энэл оной малай тоогой талаар статистикийн
мэдээн иимэ:

Малай яназ	хубийн ажахы	фермерэй ажахы	колхоз	бүхыдөө
Эбэртэ бодо мал	1926	659	230	2815
Хониц	2064	1442	8563	12069
Морид	143	68	198	409
Гахай	207	48	5	260
Шубуун	1054	359	-	1413

Зай, иигээд 1908 ба 2001 онуудай тоо
баримтанууды сасуулжа харая. XX зуун жэлэй
эхиндэ 1469 хүн эндэ ажаһуугаа. Харин зуу шахуу
жэлэй үнгэрөөд байхада, тэдэнэй тоо оройдоол
696-аар нэмээд байба. Ондоогоор хэлбэл, 67,85
процентээр олошороо. Эдэ тоонууды сасуулжаада,
СССР гүрэнэй түүхы заатагүй хараада абаха
хэрэгтэй. Юун бэ гэхэдэ, Граждан, Эсэгын
дайнуды маргалтагүй. Ангийн дайсад
гүүлэжэ хардуулагдан хэлнүүд тудалда. Үшөө
эдэнэй хойшолонто он жэлнүүды бодомжодоо
абалтай. Ехэ Совет Энциклопедиин 3-дахы
хэблэлэй 24-дахы ботин 2-дохы ном Совет
Социалист Республикануудай Союз гэжэ
нэрлэгдэнхэй. Тэрээнэй 15-дахы ноурта хүнүүдэй
олошорол гэһэн газарта танилсанбди: 1913
онһоо 1974 он болотор СССР-эй хүн зоной 1000
бүхэнийн дунда зэргээр 15,2 хүнөөр жэл бүхэндэ
олошороо. Энэ хэблэгдэнһэн ганса тооо хараадаа
абан, Зүдхэлидэ ажаһуугшад хэдэ шэнээн болохо
еһотой байгааг гэхэн бодолоо үргэлжлүүлбэл,
олон хүнүүд нэрэ хурагуй хосорһон, нотагһаа
ондоо тээшээ ошоһон, нүүһэн байна гү даа гээд
бодомжоломо. Тон хэдгээр 1908 онһоо хойшо
эндэхи зон олошорхо аргатай байгааг,
олошоржышы байһан байгааг гэжэ хэлэхэнь
бэрхэтэй.

Тийхэдэ хэжэ, үйлдбэрлэжэ байһан гол ажал
- мал ажалынь талаар харая. Ямар дүнүүд бии
гэжэб?

1908 ондо эндэхин 798 толгой бодо малтай,
19953 хонитой, 2664 моритой, 5271 ямаатай, 136
тэмээтэй нэн. Эдэ тоонууды хэлэгдээшье наань,
уншагшада зохид байхынь тула дахин дагтан
хануулба. Харин 2001 ондо 2815 бодо мал, 12069
хонин, 409 морид, 260 гахай, 1413 шубуун эндэ
байгаа. Энэ 90 гаран жэлэй туршда хонидоинь
тоо (гол мал) 8 шахуу мянгаар доошолоо, морид
дүрбэһөө үлүү дахин үсөөрөө, ямаан, тэмээг гэжэ
тоолохо амитан байхагүй. Харин бодо малынь 3,6
дахин олошороо, гахай, шубууд урдань буряадта
харууһалагдадаггүй байгаа. Гэхэ зуура үшөө СССР
гүрэнэй хандараагүй үедэ эндэхин аяар 33 мянга
гаран хонитой болоһон байдаг гээд тэмдэглэлтэй.

Саг гэшээ эди шэдиин абдар. Тэрэ ажабайдалай гол бүридэл, гол
хүсэн. Сагай үнгэрхэ бүри хубилалта, нэлгэлтэ урдажа, ерэжэл
байдаг.

Саг сагаараа байхагүй,
Сахилза хүхөөрөө байхагүй -
гэхэн оньһон үгэ буряад арадта бии. Энэ яшагүй сэсэн үгэ.
Һүүлшын үгэ манай гүрэн дотор айхабтар ехэ, эгсэ
эрбэлтэ, хубилалтанууд болоно. Мүн XX зуун жэл соо
болоһон бусадшы үйлэ хэрэгүүд гүрэнэй ажабайдалда
ехэ нүлөө үзүүлэ.

Эдэ бүгэдэ манайшы нотагаархидай амидаралда
адли мүр сараа үлөөгөө.

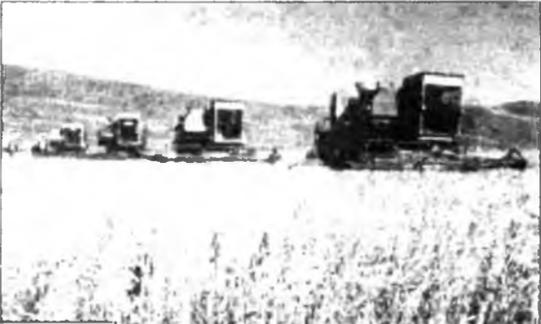
Агын тойрогой Дулдаргын райондо Зүдхэли
һуурин бии. Энэ ажахы округ соогоо эгээн томо
колхозуудай нэгэн байһан, мүнөөшы бусадай
дунда урданайнгаа нэрэ хүндэ алдаагүй
ябаһаар.

мэдэхгүйшүүлэе уншажа, байр
хургаха ехэ хүдэлмэри ябуула
эхилээ. 1924 оной июнийн 28
Зүдхэлийн номоной Советэй аба
шиидхэбэрийн ёһоор, гушан табан
хүрөөгүй бүхы хүнүүд үдэшин хургуулида
бүхэндөө ябаха ёһотой болоо нэн. Тийн
номон 7 участок болгогдожо хубаарилагда
байна. Тэрээн бүхэндэнь 2 хүн үзэг, бэшгэ мэдэ
табигдан байгаа. XX зуун жэлдэ үзэг, бэшгэ мэдэ
танихагүй байдалтай тэмсэһэн саг үнгэрөө. Ага
шахуу жэл ходорон ошоо. Мүнөө эндэ 1965 онһоо х
юрэнхы эрдэмэй дунда хургуули хүдэлжэ байна.
хурагша 2001 оной январийн 1-нэй мэдээгээр хоёр д
гэр соо хуража байгаа. 60-аад багшанар ажаллана, тэд
40 гаранинь дээдэ эрдэмтэйшүүл, 16-ниинь 1-д
категорийн мэргэжэлтэд, багшанарайн 84 процентнь
хургуули дүүргэһэн хүнүүд.
Һаьын саг болотор манай орон дотор (СССР байһан) бүхы
хургуулитай гэжэ зүб байгаа. Харин һүүлшын жэлнүүдтэ үзэг

Агын тойрогой ажабайдалһаа

**«ЗҮДХЭЛИМНАЙ ЗҮДХҮҮХЭН
ЗҮЕ МОРИН ДАБААГҮЙ...»**

Тэрэ үе сагайхида ороходоо, байдалай
шанар бүхы дээрээ эрид хубилаа. Тийхэдэ
трактор, машина гэжэ огто үгы байгаа. Зайн
гал гэжэ хэн мэдэхэ нэм? Бүхы ажал гарай
хүсөөр бүтэдэг байгаа. Юрын байдалда
болоһон хубилалтанууд горигой Бүхы хүнүүд
уншажа, бэшгэжэ шадаха болоо, телевизор
харана. Хайшаашы ябаха, ошохо аргатай.
Эрдэм номдо дуратай хүн мүнөө ямаршы
хургуули хэхэ арга боломжотой. Бэеын
элүүрые шалгажа, сахижа байха гэшээ хүнэй
һайн дуранай болонхой. Совет заса, ай үедэ
эмшэлэлгэ, хуралсал үлөөһөгүй байгаа.
Зүгөөр мүнөө энэ талаар хубилалтанууд
хэнэйшы ханаа сэдхэхэл зобоогоо юм аабза

Шэнэ ажабайдалда дадаха, орохо гэшээ ганса
үдэрэй хэрэг бэшэ.

1930 ондо Зүдхэлидэ амбулатори
байгуулагданан. Аяар Алтайрай басаган фельдшер
Егорова (нэрэнь, саашанки хуби заяаниинь
мэдэгдэнхэй) тэндэ ажаллажа эхилһэн юм. Удаань
амбулаториёе даагшаар фельдшер Ванчик Очиров
хүдэлөө. Тэрэ 1937 ондо хардалга, мурдэлгэдэ ороо.
Орондонь Улаан-Үдэһөө фельдшер Лидия
Константиновна Крючкова эльгээгдээ нэн. Залуу
басаган хүнүүдтэй харилсаха, хөөрөлдэхэдөө бэрхэ,
илдам, зохид зантай байгаа. Үшөө буряадтар хэлэжэ
шадаха. Мориёе унаад, хольшынь гүүртэ,
фермэнүүдээр ябадаг байгаа. Лидя докторнай ерээ
гэжэ зүдхэлийнхид хэлэдэг, хүндэлдэг болоһон
байна. Хоёр жэлэй туршда тэрэ ажаллаад, нотагаа
харая нэн. Дулдаргын районной элүүрые хам аалгын
ветеран Цындыма Митупова Митуповагай
хөөрэнхэй ёһоор, Л.К.Крючкова 1945 ондо август
һарада Хайлар шадар японтоной дайнай үедэ ами
наһаа алданан байна. Олон жэлдэ эндэ хүдэлһэн
медицинск сестра Дыжит Доржидева сэдхэхэлэй
дулаан үгэнүүдээр мүнөөшы зүдхэлийнхид дурсажа
байдаг.

Мүнөө «Родина» колхоз дээрэ врачебнэ
амбулатори бии. Тэндэнь врач-терапевт даагшаарнь
ажаллана. Үшөө хүүгэдэй врач бии. 1 фельдшер,
1 акушерка, 2 сестра, 2 санитарка амбулаторидонь
хүдэлдэг. Түргэн тухаламжын машина тэдэнэй
мэдэлдэ юм. Эмүүдые худалдаха хэрэг эмшэлэлгын
газарта эмхидхэгдэнхэй.

Зүдхэлидэ соелой томо байһан 1971 онһоо
хошио талалгаряагүй өөр хүдэлжэ байна. Тэрэнь 600
гаран хүнүүдэй багтахы һууритай. Энэ нотагаархидай
дуу хатарта, зүжэг нааданда дуратай байһынь
һандаралта жэлнүүдтэ соелойнь байшанай нэгэ шыь
хаагдангүй, үбэл зунгүй хүдэлжэ байһан ушар
гэршэлнэ гээд сэхэ хэлэлтэй. «Родина»
баридинай «Ехэ удаган абжаа» гэхэн зүжэгы тэдэнэр
Агада үнгэрэгдэнхэй «Алтаргана-2002 он» гэхэн
Бүгэдэ буряадтай соелой һайндэрэй үедэ харуулха
хүндэтэ эрхэдэ хүртөө. Байгша ондо Агын тойрогто
болоһон «Театральна хабар» гэжэ харалгада тус
зүжэгтэ наадагшадайн олонийн һайн сэгнэлтэдэ

хүртэһэн, шагналууды абаһан байгаа
Иигэжэ тэдэнэрэй эрхэмээр наадаһан пьесэ
ехэ удха шанартай һайндэртэ харуулагдаа.
Үшөө нэгэ тоо баримта дурдалтай. «Алтаргана-
2002 он» гэхэн уласхоорондын фестивалда
Дулдаргын районһоо 330 хүн бүхыдөө
хабаадаа. Харин ганса Зүдхэлиһөө 130-аад хүн
һонирхолтой, олоной анхарал татаһан
һайндэртэ элсүүлэгдэн байна. Намсалма
Дамдиновна Дамдинцыренова театрайнь
режиссер юм. Тэрэ нүхэр хаба, габыятай
байһанайнгаа түлөө «Россин Федерациин
соелой габыята хүдэлмэрлэгшэ» гэхэн
солотой.

Соелой байшанай ажалые гуримтай
һайнаар ябуулжа байха хэрэгтэ тэрэнэй
директор Д.Н.Раднаев ехэ хубитая оруулжа байдаг.
Эндэнь библиотекэ талалгаряагүй хүдэлһөөр.

«Родина» колхоз өөрын профилакторитой юм.
Тэндэнь энэ жэлһээ нэгэ доро 160 хүн амарха аргатай
болоо. Юуб гэхэдэ, 4-4 хүнэй байрлаха 10 гэр
байгша оной хабар ашаглалгада тушаагдаа. Эндэнь
мүнөө томо столово хүдэлжэ эхилэнхэй. Агынгаа
тойрог соо мэдээжэ Угсаахын аршаанда (хүйтэн
радон халаагдадаг) бээ аргалуулха дуратайшуул
жэлһээ жэлдэ олошоржэ байна. Энэ ушары хараада
абан, зүдхэлийнхид профилакториёе үргэдхэхэ,
мүнөөнэй эрхэ байдалтай болгохо талаар хүсэл
оролдоло гаргажа байһанхай.

Соелой хүгжэлтэ эрдэм, номһоо эхитэй.
Тиймһээ Зүдхэлидэ хургуулийн хүгжэлтэ тухай
тобшоор хэлбэл иимэ.

1913 ондо хаашуул Романовтанай засаг барижа
байһан 300 жэлтэй дашарамдуулан, буса түрэлтэнэй
дунда хургуули нээжэ талаар ажалда зүбшөөл үгтөө
бэлэй. Тийн Шэтын гимназида туршагшадые
эльгээхын тула айл бүхэнһөө 5 түхэрил алтанай
хэмжээтэй мүнэгэ суглуулха гэхэн өөһэдэйнгөө
шиидхэбэри бээлүүлжэ хүдэлмэри эндэ ябуулагдаа
нэн. Буряад совет литература байгуулгада ехэ
хубитая оруулан Д-Р.Намжилон бэшигтэй хамта
һуралсалда эльгээгдэн намтартай.

1915 ондо Хушуун Үзүүртэ Зүдхэлийн булчна
бүлгэмэй байһан гэр соо хургуули нээгдэнхэй юм.
Цыден-Дамба Батонамсареев (1929 ондо нюдартан
баян гүүлэһэн) 1-дэхи багшань байгаа, 2-дохи
багшаарнь Саһашын станицын Баян-Сагаан харуулай
хасаг Василий Ильич Еласовский томилгодоо бэлэй.
Тус хургуули орой хоёр жэл соо хүдэлөөд, дэлхэйн
I дайнай хойшолонгуудһаа уламжалан, экономическа
бэрхээшэлнүүдһээ боложо хаагдашоо нэн. Энэ
хургуули дахяад 1921 ондо тэрэл гэртээ нээгдэнхэй
юм. Ород, монгол хэлэ бэшгэ мэдэхэ нотагай
Лхасаран Ванчиков хургуулиёе даагшаар
томилгодоо нэн. 12 хубүүд шабинярынь болоһон
байна. һүдэнтэ һууринай 2 хубүүн, Шандалийн 1
хубүүн тэдэнэй дунда бии бэлэй. 1923 ондо 1-дэхи
класста - 20, 2-дохи - 9, 4-дэхидэ 1 хурагша
болоод байһан юм. 1924 ондо хургуулийн байра
амяараа баригданан түүхэтэй. 1927 ондо Д-
Р.Намжилон, Д.Жамсаран гэгшэд багшанараар
хүдэлжэ байгаа.

БМАССР-эй байгуулагдаһанай удаа үзэг, бэшгэ

мэдэхгүйшүүл бии боложо байна. Иигэжэ
хэлээбиг гэхэдэ, ямаршы юумые һандаргай
тула ехэ хүсэл оролдлог хэрэгтэй. Харин тэрэ
зүб болгохон гайтай. Соел болбоһон
айхабтар ехэ оролдлооор орон соо хүгжэлтэ
удаа имэ ушарнуудай тохеолдодог болоһон
шаналмаар. Гэхэтэй хамта XX зуун жэлэй
мүнөөнэйхинөө тэд ондоо эрхэ байдалда
ондо зүдхэлийнхидэй дунда ородоор
уншажа, бэшгэжэ шададаг байгаа. Хуушан
үзэг бэшгэтэйшүүлэй тоо 115 хүн нэн, 83 хүн
хэлэ мэдэдэг байгаа. Энэл жэлдэ нотагай 2
церковно-приходской училищцада хурадаг б
Эдэ тоо баримтанууды дурлахадаа, буряад
гэшээ огто үзэг бэшгэ мэдэдэггүй байһан б
тад буруу байгаа гээд дахин хануулаа. Яһаа
хүнүүд үзэг, бэшгэ мэдэдэг байгаа гэжэ тоби
хэлтэй.

Тобшохоноор Зүдхэли нотагта хамтын
эмхидхэн түүхэнэ баримтанууд.

Хэнэйшы мэдэнээр, 1927 оной декабрь
ЕКП(б)-гэй XV съезд үнгэрэгдөө нэн. Тэрэ
шиидхэбэрээр хүдөө нотагуудта хамтын
эмхидхэхэ хүдэлмэри ябуулагдажа эхилһэн.
Эндэшы 19 хубийн ажахы эрхилэгшэд хамта
бэлэй. Байгуулагдаһан «Булаг» ажахын
моритой, 150-аад бодо малтай, 250 гаран х
ямаатай байгаа. Хоёр морин косилка, х
тармуур, хоёр плуг, хоёр сепаратор тэд
мэдэлдэ ороо нэн. 8 хэеы, 6 модон, 13 зүр
гэрнүүд, 20-ёод тэргэнүүд ажахы
хамтаруулагдаа нэн. Ажахынь зөөри, мал
бодоходо, эгээн үгытэйшүүл нэгэдэн бай
эли болоһоно. Харин хамтын байдалтай түлөө
ябуулга эршэмтэйгээр, хүнүүдэй ханамажа х
абангүйгөөр бээлүүлгэдэг үе нэн ха
Зүдхэлидэ 1930 он болотор хамтын 7 ажа
нотагай 350 бүлын 120-ниинь ороод бай
һүүлэй һүүлдэ мүнөө «Родина» колхозой э
байһан газарта 1958 оной хабар нэгэ томо
байгуулагдаа нэн. Энэ колхоздо 1990-ээ
болотор дунда зэргээр 560-аад хүн хүд
байгаа. Эндэхин 33000 гаран хонитой, 1700-
шахуу бодо малтай, бүхы дээрээ 67 тоо т
байһан. Харин колхозой мүнөөнэй байдал
туруун хэлэгдээ нэн.

Экономикын доройтоходо, хүнүүдэй бай
муудадэг, социальна талаар муу хубилалта
үзэгдэдэг. Гэхэ зуура Зүдхэли нотагай бай
байдал бусадайхида орходоо, доогуур
хэлэхын аргагүй. Ажахынь гол түлээ соогоо
бүтэн үлөө, хамтаараа ажалаа хэһээр, һүү
жэлнүүдэйн ажалай дүнгүүды хаража
доройтолоһоо гаража, жэгдэржэ, дээш
тээшээ болонхой.

Жэшэнь, үнгэрһэн үбэлжэлһэн
Зүдхэлийн малшад тойрог соогоо онсо шалт
11 хонишодын зуун эхэ хонин бүриһөө 100-
дээшэ хурьга абаа. Иимэ үрэ дүн хал
хонишодын оролдосотой, бэрхэ ажал
туйлагдаа гэлтэй. Мүн энэ ушар юун т
гэршэлнэб гэхэдэ, зүдхэлийнхидэй ехэнх
һүүлшын үеын хэсүү байдалда дийлдэ
бэрхээшэлнүүдые дабаха, ажабайдалы
эрхэдэ үлэнгүй орохо талаар эрмэлзэлтэй,
бодолоо бээлүүлжэ ажал хэжэ байһынь харуу
үгэнэ.

Энэ нотагай хургуулийн багша, зохёол
Базар-Сада Цыденовэй үгэ дээрэ Буряад
мэдээжэ хүг жэмшэ С.Манжигеев «Зүдхэлийн
дуу бэцэнхэй юм. Тэрээн соо имгэжэ дуулагдаа.

**Зүдхэлимнай зүдхүүхэн
Зүе морин дабаагүй.**

**Зомнай ажалдаа жүдхүүхэн
Золой харгыһаа зайсаагүй.**

Зүдхэлийнхидэй дуратай дуунай үгэн
дуураан, ажал хэрэгүүдээрэ суурхадаг ал
арьбадхагты, ажана байдалтай арьба
буянтнай, дэлгэр сэдхэлтнай бадаар, зава
гээд хөөрөөгөө түгэсхэнгүй.

Д-Р.ДАМБА

К 70-летию Бурятского государственного академического театра драмы им. Х. Намсараева

ХРАМ ИСКУССТВА - ТВОРЕНИЕ РУК ЧЕЛОВЕЧЕСКИХ

Наибольшее впечатление на посетителей театра производит роспись стены фойе - яркая темпера роспись «На земле Гэсэра», занимающая 150 квадратных метров.

Эту работу после трагической смерти автора первых эскизов росписи Александра Даржаева доверили молодой тогда художнице Альбине Цыбиковой.

Созданная на основе народного эпоса, повествующего о легендарном бурятском герое, роспись украшает не только фойе, но и хорошо видна с балкона. Многофигурная, многоплановая, разномасштабная, она интересна не только своим, навеянным фольклорными мотивами сюжетом, но и сложным композиционным построением, а также своеобразным колористическим решением. Ибо здесь проявляется органическая связь этого произведения с традиционной художественной культурой Бурятии: сочетание желтого фона с ярким синим, зеленым, коричневым, черным и белым цветами свидетельствует об использовании автором присущей народному искусству палитры красок.

Работа над росписью потребовала от Альбины больших усилий не только при техническом исполнении замысла. Она вспоминала, как вначале робела перед огромной стеной. Ведь это была первая ее большая работа в технике темперной росписи. На помощь пришел Дашинима Дугарович Дугаров с его большим творческим опытом.

Роспись стала итогом большой исследовательской работы и сама по себе стимулировала четкое, глубокое и многогранное понимание молодой художницей проблемы национального начала в современном бурятском искусстве. Театральная роспись насыщена множеством фигур главных и второстепенных персонажей, животных, элементами пейзажа. Автору удалось соединить в единую композиционную структуру основные идеи произведения: история театра, история родной земли и преемственность традиционного и современного искусства. Лейтмотивом является идея глубоких корней культуры бурятского народа, раскрытию которой способствует общая архитектура росписи. Отдельные крупные ее части перекликаются друг с другом, воспринимаются как сопоставимые и взаимодополняющие.

Центр росписи отведен символическим театральным персонажам, сгруппированным на фоне декораций и олицетворяющим различные эпохи в истории театра - от старой итальянской комедии до советской драматургии.

Здесь же две фигуры в камских масках - это участники мистерии Цам, исполнявшейся в буддийских монастырях Бурятии, Монголии, Тибета. Цам привлекал многолюдные толпы зрителей, это было своего рода первым театрализованным зрелищем.

Пространство слева от «театральной» части наполнено фигурами и сценами, навеянными бурятским народным эпосом «Гэсэра». Здесь собраны наиболее яркие образы эпоса. На переднем плане фигуры младенца Гэсэра и его матери Наран-Гоохон, справа от них

возвышается посреди живительного родника священное дерево: «У священного дерева девять длинных ветвей. Ствол у дерева серый, свечи в желтой листве». Сверху несется по небу войско небожителей-тэнгэриев. Все остальное пространство заполнено изображениями картин мирной жизни: охота, пахота, уход за скотом, изготовление войлока. Это картины мирной жизни на земле Гэсэра, совпадающие с традиционными народными представлениями об идеальной жизни без войн, болезней, невзгод. Но каждая победа Гэсэра сопровождается пиром: «В честь великой победы добра, утвердившей счастье навеки, длился пир девять дней и ночей... А кругом ликует страна, изобилья и света полно...»

Правая часть росписи - красочная панорама современной жизни Бурятии. Входящая в воды Байкала обнаженная красавица Селенга поддерживает над собой символический город - архитектурный макет Улан-Удэ, собранный из наиболее приметных в столице зданий, среди которых и здание театра. Этот центральный фрагмент окружен различными персонажами и сценами. Вдали трактора вспахивают землю, молодежь собралась вокруг старика-сказителя. Мужчины испытывают силу и ловкость в национальных состязаниях-скачках, борьбе и стрельбе из лука. Собрались за столом пожилые буряты и русские. Кружатся в ехоре на зеленой поляне девушки и парни - яркие праздничные краски сливаются в единую мажорную мелодию.

Огромная фреска живет своей жизнью в архитектуре театра, открываясь с разных точек обзора целиком или частями. Поднимаясь по широкой мраморной лестнице, зрители видят нижнюю часть центра росписи. Их встречает муза театра. Находясь в правом или левом буфетах, зрители видят крайние части росписи. Из глубины зрительного зала фрагменты росписи воспринимаются особенно ярким многоцветьем красок.

Особая гордость декора ансамбля Бурятского театра - светильники, ажурными подвесками спускающиеся с плафона в фойе второго этажа. Художники Максим Эрдынеев, Илья Гомбоев и Даша-Нима Дугаров, разрабатывая форму этих светильников, реконструировали в ней характерные типы бурятских ювелирных изделий, женских украшений. Избранный для светильников материал преобразился соответственно такому их «ювелирному» характеру: алюминий воспринимается как серебро, вставки красной и синей керамики имитируют инкрустацию серебряных украшений крупными кораллами и лазуритом. Эффект подобия светильников серебряным подвескам с кораллами достигнут абсолютный - увеличены только размеры.

Бригаду народных мастеров-резчиков, выполнивших резной декор всех дверей, резного фриза над зеркальной стеной в вестибюле возглавлял Булат Энкеев.

Все двери зала и центральные входные украшены резьбой, покрывающей глубоким узором всю их поверхность. Двери все разные, их узоры не отштампованы по единому трафарету. В то же время в оформлении всех

дверей строгое, сдержанное единство, одинаковые принципы вертикально построенной композиции. Массивные дверные ручки с круглыми латунными бляхами, в орнаменте их развитие в бурятском народном искусстве астральные мотивы.

Резьбу дверей продолжают резные вставки на стенах зала и резной фриз над зеркалом в вестибюле. Ведущим в узорной системе этого деревянного резного фриза становится мотив изображения моринхура, украшенного лошадиной головой. Резной декор находит свое завершение в скульптурных композициях из семи масок, созданных скульптором Геннадием Васильевым по мотивам эпоса «Гэсэра». Портреты героев эпоса вырезаны в гротесковой манере, которая сближает профессиональное искусство Г. Васильева с характером бурятской народной скульптуры.

Еще одна достопримечательность в здании театра - это занавес. Подобного ему нет ни на одной сцене, его своеобразие передается всему залу. Эскиз под названием «Весна, подснежники» был разработан художниками Солбоном Рипчиновым, Эдуардом Аюшеевым и Д.Н. Дугаровым.

В основу узора положено изображение подснежника. Идея рождалась коллективно, долго вынашивалась. Ведущие художники республики перебрали много вариантов, прежде чем было решено исполнить занавес в народной традиции. Материалом для огромного гобелена (8,5 х 12 метров) был выбран конский волос. Короткачество из конского волоса вперемежку с козьей шерстью - таара - древнее искусство, наиболее развитое у иркутских бурят.

У разных народов с конским волосом связывалось множество поверий, обычаев. У бурят и монголов считалось, что именно по конскому волосу с верхнего мира духи предков спускают с небес благодать и счастье. Волосы с хвоста или гривы коня можно было приносить в качестве дара хозяевам местности или на обог, привязывая их к ветвям деревьев. Конский волос шел на изготовление народных музыкальных инструментов - из них делали струны хуров и моринхуров, недаром бытует поверье, что в конском волосе сосредоточены вся мелодия степи, шум ветра, гром неба, рокот воды, топот и ржание табуна.

Выполненный из сакрального материала, каким является конский волос, и имея столь глубокое символическое название, занавес бурятского театра как бы нейтрализует всю негативную энергетику, могущую идти на сцену, очищая, освящая ее. Ведь что только не происходит на этой сцене: здесь и рождаются и умирают, спорятся и мирятся, стреляют, убивают, проклинают, любят и ненавидят, владеют табуна...

Бригаду мастериц, которые выткали занавес, возглавила Светлана Петровна Рипчинова. Именно ей пришлось воскрешать полузабытое искусство короткачества из конского волоса. До работы над занавесом ее гобелены «Стрелок», «Литэ», «Солнце» получили высокую оценку на союзных и международных выставках, так что к изготовлению такого ответственного заказа художница оказалась подготовленной. Для работы был сделан специальный ткацкий станок. Размер готового полотна должен был равняться ста квадратным метрам, вес около 800 килограмм.

Римма Доржиева, Татьяна Дашничева, Баярма Дамбиева, Светлана Рипчинова и другие мастерицы за семь месяцев выткали это произведение, которое уже двадцать лет является гордостью и настоящим украшением театра.

Прекрасный подарок - новое здание получил театр, отмечая свой золотой юбилей. Вложен труд, мастерство сотен людей - архитекторов, художников, строителей, народных мастеров. И нам есть чем гордиться, есть что беречь и приумножать.

В. БАБУЕВА,
зав. музеем театра.

Театральное здание, малое или большое - объект уникальный, особый уже в силу своей функции и той цели, ради которой он и существует. Это храм, где творится великое таинство общения с прекрасным. Именно поэтому родных далекого прошлого и современных преобладает значение театра в первую очередь как крупной композиционно-пространственной структуры, способной стать ядром ансамбля городской застройки.

За 70 лет спектакли бурятского театра на сценах нескольких зданий. Самым последним было здание клуба Октябрьской организации (КОР), в котором состоялось открытие театрального сезона.

В 1935 году это деревянное здание театр переехал в здание Народного театра, построенное в 1914 году по улице Давыдова - ныне в нем размещается музей бурятского искусства. С 1950-х годов по 1982 год спектакли шли на сцене нынешнего театра им. Х. Намсараева. В ноябре 1982 года бурдрама получила новое здание, в котором функционирует в настоящее время. Архитектурный проект был разработан в московской мастерской «Гипротест». Главная роль в том, что театр живет в гармоничном во всех отношениях здании, идея принадлежит бессменному директору с 1952 года Цырену Аюржанаевичу Аюшееву.

Накануне юбилейных торжеств, посвященных 70-летию, нельзя не вспомнить о людях, благодаря труду, таланту и мастерству которых здание театра стало настоящим храмом искусства. О них мой рассказ.

Работа над оформлением театра началась даже с фасада, а еще раньше - с фасада, с торжественных маршей начинающихся от Центральной трассы над Центральным рынком. Рельеф на фронтоне «Цветущая Бурятия» работы Д.Н. Дугарова, Эдуарда Аюшеева, Альбины Цыбиковой в исполнении бригады мастеров. Под руководством Г. Чагдарова выполнен из литых бетонных блоков, оштукатурен и патирован «под» розовый мрамор. Эта композиция рассчитана на восприятие издали, любой человек, проходящий по ступеням лестницы, видит очертания крупномасштабных композиционных фигур: женщины с хадаком, музыкантов с лирой и моринхуром в руках, в нижней правой части двух фигур - русского и бурята. В целом вся композиция производит впечатление торжественности и является по сути одним из лучших образцов монументально-декоративного искусства в Бурятии.

В работе над оформлением театра участвовали не только монументалисты, но и национальный состав мастеров бурятского искусства. Главная заслуга в этом принадлежит коллективу Союза художников Бурятии, руководимого народным художником РСФСР Дашинимой Дугарович Дугаровой. Бурятские художники с самого начала восприняли национальный театр как первостепенный объект своих творческих усилий.

Для оформления театра было придано значение арены для осуществления синтеза искусств, едва ли не всех искусств, в которых располагается бурятская художественная культура. Под руководством Д. Дугарова было создано семь творческих мастерских, в которые вошли резчики по дереву, скульпторы, мастера гобелена, ювелиры, живописцы и монументальной скульптуры (авторы вышеописанного рельефа на фронтоне здания). Художники украшали интерьер и фасада, они создавали бурятский национальный театр, являясь о себе как о наследниках большой национальной художественной традиции.

«Баатар-мэргэн - 2002» гэхэн конкурсдо

БАМ-аЙ НАЙДАМТАЙ, АЖАЛША ХҮБҮҮН

Алише газарта шотаг нугая үргэж, түлөөлж, олоной түлөө оролдон ябадаг хүнүүд байдаг гэжээ. Манай Хойто-Байгалда нимэ хүнүүдэй нэгэн Сергей Сониев болоно.

Сергей Сониев хэбэд номхон Хэжэнгын Заганага хуурица 1953 ондо түрэн юм. Нургуулингаа хүүлээр Улаан-Удэ ерэжэ, технологическа институтда нуража байха үедөө бэлтгэй тренер Сергей Дылконович Банзаракцаевай хүтэлбэри дор боксоор хорилго хэжэ эхилэн байна. Эдэ «Спартак» бүлгэмдэ мэдээж болоһон боксернууд Шевченко, Плюснин, Карлышев, Батонимаев гэгшэд суурхжа байгаа. Эндэ Сергей нэртэй солотой нүхэдэйнгөө омогорхоомор иалтануудые туйлажа шадаа: 3 дахин Буряад Республикн залуушуулай дунда чемпион болоо һэн. Залуу хүбүүндэ эдэ иалтанууд бэлхэнээр одошоо бэшэ, хатуухан лэ хорилгын хүсөөр ерээ юм ааб даа. «Сергей Дылконовичэй хүтэлбэри дор би ажал хэжэ нураа хүм. Энэ багшымни нургуули наһанайм эхи харуулжа, бүхы наһанайм тулгуури болоо юм» гэжэ Сергей Сониев хөөрэнэ.

Харин сагай байдалһаа боложо, ургаж ябаһан дүү үхибүүдээ дүнгэлсэхын тула Сергей аяр холын Яхад ошожо, ажалаха гэжэ шийдэбэ.

Билет абанхай, харгын чемодантай, таксигаар аэропорт руу шуулуулжа ябатараа жолооштонтойн үгээ андалдаба гэжээ. Энэ хөөрэлдөөн наһанайн хэрэг шийдхэжэрхибэ гэхэдэ болохо. Юундэб гэхэдэ, тэрэ сагта Солдатска хуурица БАМ-ай жолоошодой автоколонно байгаа. БАМ руу ошохо дуратайшуул дүүрэн һэн. Арбахорин эрэшүүл томо МАЗ-504 түхэлэй машина туршажа үзөөд лэ, «яба» гэгдээд ябажа байха юм. Томо машинаар хүдэлэн стаж хэрэгтэй байшаба, үшөө Буряад республикаһаа хүние абахагүй гэхэн дээрһээ захиралта бии һэмнай даа.

Харин манай хүн зориг түгэлдэр байжа, хэдэн туршалга гараһанай удаа, арайше гэжэ ажалда абтаба. «Түрүүшынхээ томо машинада нуухадаа бахардаа һэм», - гэжэ Сергей хөөрэнэ. Баргажанай харгыда ороод ябахандаа, эдэб болоннууд тархи соом ороо һэн. Үетэн нүхэдһөө, түрэлхидһөө таһаржа, хайшаа харгылба гэжээбиб? Баабайм хэлэһэн

үгэнүүд, баарһан эжымни зөөлхэн гарнууд ханагдаадхиха юм».

Тээд яахабши, эхилһэн замаа гатахын түлөө эрэлхэг зориг, эрмэлзэл гаргажа, Сергей Сониев гансашы түрэлхидэйнгөө бэшэ, харин бүхы оронойнгоо омогорхоомор иалтануудые туйлажа, эгээ түрүүшын барилгашадай дунда «БАМ-ай харгы бариһанай түлөө» гэхэн медалаар шагнагдаа һэн.

Хүйтэн хойто зүгэй харгыгаар аяр 14 жэл соо жолоошномор ажаллажа гараа. Энэ хүндэ ажалда нимэ удаан саг соо хүдэлһэн хүн ганса - Сергей Сониев юм гэжэ Хойто-Байгалда хэлсэдэг.

Нэгтэ нимэ харгыгүй газараар гүйлгэжэ ябатараа Чалоут горхойной хажууда машинань эхэ ашаһаа боложо, шабарта орой болотороо нуушаба. Яахабши, оршон тойрондо харагдаха амитан үгы. Сергей хэдэн сүүдхэ соо машинаа малтажа, мөөри доронь модо хэжэ үгөөд, ерһэн 5 «машрусаар» шэрэжэ гаргаа һэн. Тэрэ ашаагаа дундалхая яагаа һэмта гэхэдэм, үгы даа, намайе хүнүүд хүлээжэ байгаа, ажалын зогсохо байгаа бшуу гээ һэн.

Хэды хоног соо Северомуйск хүрөө гээшэбта гэхэн асуудалдам,

12 хахад сүүдхэ соо ошоо һэм гэбэ. Харин нэгшые хирпинс, цементээ унагаангүй хүрөө һэм гэжэ энэбхилнэ.

Иимэл даа, Сергей Сониев, уяагадаа найдамтай, хэлэһэн үгэдөө хүрэдэг, ажалша бэрхэ нютагаймнай хүбүүн. Тэрэ Солдатска хуурицаа Курлы хүрэтэр, Курлыһээ Северомуйск, Усть-Кут болотор зурыһан харгыннуудын 23 жэл соо наһанайн гол ажал хэрэг болоо.

Сергей наһанайнгаа нүхэр Людмила Семеновнагай дүрбэн гэр бүүөөрөө бага олзын хэрэг эрхилдэг. Ехэ олон хүнүүдтэ туһалдаг, ажалааршые хангадаг байна.

«Операцида ошожо ядаад байгаа, - гэжэ Е.П.Тараскина хөөрэнэ. - Мүнгэнэй хоморшые саг байгаа, үхэһэн амиды хоёрой хоорондо байтарни, Сониевтан мүнөө туһалжа, амиды гараа хүм. Мүнөө байгаа сагта тэдэндэ һайниие ханажа ябагшаб». Иимэ хүнүүд манай эндэ олон ааб даа, тооложо, хөөрөжэ барахаар бэшэ.

Урагшаа ханаатай, нигүүлсэхы сэдхэлтэй Сергей Сониев үнгэрэгшэ жэлдэ районой арадай

депутадаар хунгадһан юм. сагай муудаад байха үедэ, Сергей Сониев тулюор ядуу байдалтай эшадаха зэргээрээ туһалха, байдалын һайжаруулха оролдодог.

Хүйтэн Хойто-Байгалгай ой байтайгай һэтэлэн, БАМ-ай эхин хэргэ гаргажа, ажалаараа суурхажэ манай шотагай урдаа хараха хүбүүн Сергей Савельевич Сониев Буряад оронойнгоо бэрхэ хүнүүдэй нэгтэ Северобайкальск хотын тоото ажаһуугшадай зүгтэ хэлэхэдэ, буруу болохогүй гэхэ ханаба.

Тиигээд Сониевтангай гэр бүлүүр энхэ, һайн һайхание хүрээ ажалын харгыда һайн сэдхэн зон ушаржа байһай гэжэ үрээ

Тонирма ЭРДЫНОВА Северобайкальск

На конкурс «Меценат - 2002»

Мы пригласили в нашу гостиную генерального директора ООО «Зол», инвестора и строителя торгово-делового и гостиничного центра «Саган Морин» и торгового центра «Гур Морин», заслуженного работника сферы обслуживания РБ Льва Алексеевича Асалханова.

Лев АСАЛХАНОВ: МАЛЕНЬКИЕ ШАГИ В БОЛЬШОЕ БУДУЩЕЕ

- Лев Алексеевич, известно что компания «Зол» - сегодня ведет очень мощное строительство, требующее огромных вложений, но тем не менее Вы оказываете широкую финансовую поддержку многим спортсменам, спортивным командам, а также в проведении различных спортивных мероприятий, почему?

- Это случилось не вдруг. Я вышел из спортивной среды. Мои детские и школьные годы прошли в Онохое и самые теплые воспоминания у меня тех лет - это занятия спортом. Дворовые, уличные соревнования по футболу, хоккею. Для каждого мальчика была большая честь выступать за свой двор, улицу, село. Наша футбольная команда «Восход» была призером первенства республики. Был капитаном волейбольной команды. В то время дворы и залы не пустовали, всегда шли нешутливые футбольные, хоккейные или волейбольные баталии. А самым сладким был запах пота в спортивном зале. Сегодня действительно больно смотреть, как пустуют разрушенные спортивные площадки, а молодежь бесцельно болтается по улицам. И как гражданин я полностью поддерживаю ту задачу, которую поставил Президент страны по развитию физической культуры и спорта. Наша компания по мере возможностей оказывает ту или иную помощь в этом деле. Создали волейбольную команду среди девочек (собрали наиболее одаренных со всей республики),

обеспечили жильем, экипировали. В перспективе они должны играть среди сильнейших клубов России. К году ребенка хотим сдать современный спортивный зал, со всеми как говорится атрибутами: бассейном, сауной, восстановительным центром и т.д. Здесь дети смогут заниматься любимыми видами спорта, с пользой для себя, для своего здоровья проводить свои досуг.

- А еще Вы собираетесь строить международный туристическо-оздоровительный комплекс на Байкале?

- Да, на сегодня практически все готово - имею ввиду документацию, к началу строительства. На 2 гектарах земли разместится международный уровень туристический комплекс общей площадью 29 тыс. кв.м. Там будет все для самого взыскательного туриста. Мы долго искали место под строительство, наконец остановились на Горячинске - здесь великолепные песчаные пляжи, хороший микроклимат, и недалеко от Улан-Удэ. Думается, строительство комплекса это первый шаг на пути к развитой индустрии туризма на Байкале. Я глубоко убежден, что неправильно и даже преступно живя на Байкале не использовать его уникальность и интерес к нему во всем мире.

Ну что ж, Лев Алексеевич, успехов Вам в вашей работе, бодрости духа и всего самого доброго. Мы надеемся, что наше сотрудничество продолжится и впредь.

А.ШЕНХОРОВ.

На конкурс «Батор Мэргэн - 2002»

ВСЯ ЕГО ЖИЗНЬ - БОРЬБА

Независимо от возраста и обстоятельств, мы никогда не бываем закрыты от чужого влияния. Ключ только в том, чтобы найти тех уникальных в своем роде людей, личности, достижения которых стимулируют, восхищают и вдохновляют нас. Знал ли юный Слава Мархаев, мальчик из далекого улуса Хонзой, что в Боканском районе Иркутской области, какое будущее ожидает его. Думается, что знал. Он шел к этому, готовил свое будущее.

НАЧАЛО

Он родился в семье сельского учителя, участника Великой Отечественной войны Михаила Михайловича Мархаева, мама работала поваром в школе, позже страховым агентом. Семья по нынешним меркам была большая - пять братьев и сестра. Школа, куда пошел учиться Слава, находилась в 3-х километрах от родного улуса и поэтому распорядок дня выглядел примерно так: утром - 3 километра в школу, после занятий - домой, выполнение домашних заданий, работа по хозяйству, затем обратно в школу, теперь уже заниматься в спортивных секциях. Наверное, именно тогда маленький Слава начал приобретать такие ценные качества, которые так пригодятся ему в будущем, как умение дорожить временем, трудолюбие, дисциплина. Слава буквально с первого класса принимал самое активное участие во всех соревнованиях, по всем видам спорта, и, как правило, всегда выходил победителем. Он с улыбкой вспоминает, как однажды в 8-м классе он прибежал вторым в кроссе на 1,5 км, это была для него трагедия. После окончания школы Слава приехал в Улан-Удэ поступать на спортивный факультет педагогического института. Специализировался он тогда по волейболу. Однако первая попытка оказалась неудачной и ему пришлось один год совмещать подготовку с трудовой деятельностью. Работал грузчиком на мясокомбинате, затем по семейным обстоятельствам уехал к себе домой и работал в родной школе учителем физической культуры. Следующая попытка поступить в институт оказалась успешной и осенью 1973 года он стал студентом спортфака БГИИ. Там судьба его свела с известным воспитателем чемпионов по борьбе Валерием Николаевичем Ивановым и началась напряженная студенческая и спортивная жизнь.

ВОСХОЖДЕНИЕ

Первый выезд состоялся в январе 1974 года. Тогда в Красноярске проходило первенство России среди студентов. Дебют оказался довольно успешным, он сумел дойти до финала и добыть серебряную медаль. А на первенстве страны среди студентов он уже стоял на высшей ступени пьедестала почета. Именно эта победа укрепила его веру в серьезное спортивное будущее. Осенью того же года он становится серебряным призером первенства России среди юниоров в Тольятти. Тогда рядом с ним на пьедестале почета стоял известный мастер Анатолий Лезнов, в то время выступающий за Якутию. Памятным был 1977 год. На международном турнире «Интернационал» завоевал бронзовую медаль, уступив в полуфинале легендарному монголу Х. Баянмунху. В мае того же года Улан-Удэ принимал сильнейших борцов России. На том чемпионате бурятские атлеты устроили настоящий праздник своим болельщикам, завоевав 2 золотые и 5 серебряных медалей. В числе серебряных медалистов был и Вячеслав Мархаев, пропустив вперед лишь непобедимого Ивана Ярыгина. А на международном турнире на призы Али Алиева в Махачкале ему покорилась золотая высота. Далее последовали победы на международном

турнире на призы газеты «Сельская жизнь», на чемпионатах страны среди сельских спортсменов, на первенствах Сибири и Дальнего Востока. Вячеслав Михайлович вспоминает первенство Российского Совета «Динамо» 1981 года, когда в финале держал на лопатках двукратного олимпийского чемпиона Сослана Андиева. Но удар гонга, известивший об окончании поединка, не дал, как говорится, задуманное довести до конца. За годы выступлений ему приходилось встречаться со многими выдающимися борцами, такими, как Илья Мате, Салма Хасимиков, Адам Сандурский (Польша). Завершение спортивной карьеры Вячеслава Мархаева стало выступлением на Динамаде в 1982 году. Тогда он в борьбе за золотую сверхнапряженном поединке пропустил вперед 160 килограммового грузина Джемала Тариаладзе.

НАСТАВНИКИ

Вячеслав Михайлович особо подчеркивает, что всем, чем он достиг в спорте и в жизни, он обязан своему отцу Михаилу Михайловичу, старшему брату Николаю Михайловичу - заслуженному юристу республики и Валерию Николаевичу Иванову. Вот эти три человека сыграли ключевую роль в его жизни. Кроме этого, он с теплотой и благодарностью говорит о своих учителях Льве Родионове и Галине Андреевне Мантыковых, о тренерах: Василии Енхоевиче Гармаеве, Ниме Сосоровиче Ивахинове, Викторе Васильевиче и Геннадии Баторовиче Баймеевых, Геннадии Николаевиче Манжуеве, которые на разных этапах спортивного пути внесли частичку своей души и труда в становление Вячеслава Мархаева как спортсмена, борца.

НАША СЛУЖБА И ОПАСНА И ТРУДНА

С 1980 года Вячеслав Михайлович служит в правоохранительных органах. Начинал участковым инспектором в Октябрьском РОЕД, работал в Бурятском Совете «Динамо», замполитом, затем командиром роты патрульно-постовой службы, командиром отдельного батальона патрульно-постовой службы. В апреле 1993 года назначен командиром отряда милиции особого назначения. Не раз выезжал в командировку в Чеченскую республику. Как он говорит, борцовская закалка была отличной подспорьем в суровых боевых условиях.

Сегодня заслуженный работник правоохранительных органов Республики Бурятия, кавалер ордена Мужества и медали ордена «За заслуги перед Отечеством» 2-й степени полковник милиции Вячеслав Михайлович Мархаев возглавляет отдел обеспечения общественного порядка МЕД республики. В свободное время, хотя оно выпадает не так часто, занимается резьбой по дереву, любит копаться в огороде, строить, бывать с детьми на природе. У него прекрасная семья, с супругой Ларисой Эдуардовной воспитывают троих детей, две девочки и младший сын Бадар, ученик 3-го класса республиканского лицея-интерната. У него начал пробовать силы в борьбе. Возможно, он продолжит победные традиции семьи Мархаевых.

А.ШЕНХОРОВ.

МОЙ КРАЙ ЧУДЕСНЫЙ, СЕРДЦУ МИЛЫЙ КРАЙ

Пусть ветры, снега и туман —
Нам дорог всегда Курумкан,
Мы знаем, милее всего
На свете родное село.

Н.ДАМДИНОВ

В период целинной и кукурузной эпопей Нижнего Курумкана не стало, все переехали в Верхний Курумкан, где теперь райцентр.

В Курумкане жило много выходцев из Байкало-Кудары. Они переехали туда после катастрофического землетрясения, когда ушла под воду Саганская степь. В Курумкан переехали Балдаковы, Гыргеновы, Алексеевы, Семейщиковы и др.

Район относится к отдаленным, в его северной части, в Дырене, Алле, жили и живут эвенки, там для них в 30-х годах как коренным малочисленным народам было специальное снабжение дефицитными товарами по линии организованного тогда «Интегралсоюза». Эвенки бесперебойно получали сахар, крупы, крупчатку (так называли муку высшего сорта) и др.

Жили также китаицы Ян-Вентуны, Ян-Чифаны, Лю-Дафуны и другие они постепенно ассимилировались среди местного населения.

Курумкан богат минеральными источниками - Кучигер, Гарга, Умхэй, Алла, Сэю. В самом Курумкане есть Гутартын аршан. На целебные источники отвозят презжают больные, страдающие недугом опорно-двигательного аппарата, желудочно-кишечного тракта и другими заболеваниями.

Моя малая родина знаменита не только природными красотами. Она прежде всего богата своими людьми. Здесь в молодые годы жил и учился Президент нашей республики Леонид Васильевич Потапов. Отсюда вышли один из первых ученых-историков Наум Самуилович Кузнецкий. Выходец из Курумкана В.П. Гагарин стал доктором геолого-минералогических наук, лауреатом Ленинской премии, а С.А. Богатых - доктором технических наук, работает зав. кафедрой одного из вузов Ленинграда. Доктора наук К.А. Шагжиев, Ц.Ц. Чойропов - профессор БГУ и ВСГУ. Генерал-майор медслужбы А.Б. Заиданов (теперь в отставке) был начальником медицинской службы Северного флота. Кандидат физико-математических наук, астроном Б.Ж. Бальжинова работает в Монголии, уроженец малого села Хонхино инженер Л.Д. Базаров живет и трудится в Польше. Таких людей на моей малой родине немало.

Тайша Баргузинской степной думы Цыдылжаб Сахаров в летописи баргузинских бурят (1987 г.) сообщает, что «около 1884 года в Курумкане был построен русский миссионерский стан с церковью». Этот стан состоял из деревянной церкви, дома для служителей культа и помещения для школы. В ней вначале училось 6 человек. Позднее школа стала светской, в 1923 г. стала начальной с 4-мя

классами, а в 1938 г. - средней. Заведующим начальной школой работал Радна Хайдапович Харпухаев, окончивший в 1916 г. Красноярскую учительскую семинарию. Это был человек не только высокообразованный и интеллигентный, но он был человеком внешне красивым, с царской осанкой, одетым в черный элегантный костюм, в черных блестящих ботинках, носил пенсне. В последующие годы в этой школе учительствовали братья Радны Хайдаповича Зугдыр и Замбалан Харпухаевы. Между прочим, дочь Радны Хайдаповича - Ариадна Раднаевна, теперь покойная, является матерью трех генералов из одной семьи Хышиктусевых - Игоря, Юрия, Сергея.

В 1948 году в районе произошло небывалое событие - девяти труженикам сельского хозяйства по итогам 1947 года было присвоено высокое звание Героя Социалистического Труда, в числе них Ч.Б. Бадмаев, И.М. Терентьев, Ц.Ш. Бубеев, Г.Д. Дамбаев, Н.Б. Ринчино, Ш.У. Тудленов, Х.Д. Хурганов, Д.Ш. Цыдендоржиев, Ц.Б. Юндунув.

Это было знаменательным

Что такое малая родина? Это земля, на которой ты родился. Это тоотно, где зарыл кусочек твоей пуповины. У бурят был обычай: после рождения младенца, как он оторвется от пуповины, взять кусочек пуповины и зарыть на усадьбе недалеко от дома. Это символизировало вечную связь человека с родным домом, с его малой родиной.

явлением: моя малая земля еще не успела оправиться от потерь и разрухи военного времени, к тому же район относится к зоне рискованного земледелия. Основная житница - Верхние Куйтуны - часто подвергаются жесточайшей засухе, сопровождаемой пыльными бурями, которые сводят на нет все старания полеводов. А тут герои родины рекордный урожай - они собрали по 22-32 центнера зерна с 1 гектара. Присвоение моим землякам самого высокого звания Родины вдохновило их на дальнейший подъем сельского хозяйства.

Позднее высокого звания Героя Социалистического Труда был удостоен знатный лесник В.П. Парамонов. Первым секретарем райкома КПСС работал также Герой Соц.Труда из Баянгола, соседнего Баргузинского района Гомбо Боболоевич Цыденов. Высшей наградой страны - ордена Ленина - были удостоены учительница Ц.О. Очирова, трактористка З.З. Хайдарова, доярка Э.З. Надмитова, чабан Ц.А. Бадмаева, руководитель колхоза В.А. Петелин и др. Этим высоким орденом был также награжден участник событий на КВЖД, отважный партизан на Смоленщине в период Великой Отечественной войны Гуржаб Ванюшкевич Очиров.

На благодатной курумканской земле выросли известные артисты Бадма Балдаков, Буянто Аюшин, Михаил Елбонов, Саян Раднаев, Владимир Буруев, Владимир

Шагжиев, народный поэт Бурятия Николай Дамдинов, заслуженный врач Цыцык Бухаевна Харпухаева, народная учительница Мария Гармаева и др.

Ключом бьет в районе культурная жизнь. В Барагхане и Дырене работают народные театры. Барагханский народный театр имеет почетное звание лауреата республиканской премии. Этим театром руководил артист-самородок, учитель Радна Эшонов, а художественным руководителем Дыренского театра работал неутомимый организатор Владимир Баторов.

В районе в дореформенное время успешно функционировало 6 совхозов и 1 колхоз, которые из года в год увеличивали поголовье и продуктивность скота, повышали урожайность полей и лугов. Они были экономически крепкими хозяйствами с развитым животноводством, в особенности, овцеводством.

Переход на так называемые рыночные отношения больно ударил по району. Сокращение посевных площадей и поголовья скота привело к запустению полей и лугов, разрушению животноводческих помещений, людям стало негде работать. Многие теперь стали перекупщиками в частной торговле, более проворные - «челночками», а ленивые и слабые тунеяствуют и пьянствуют.

Могут задать вопрос, зачем все это я пишу. А затем, чтобы молодые люди не были Иванями, не помнящими родства, чтобы они знали свою малую родину и любили ее. Старики, которые могли бы рассказать молодым о прошлом, постепенно уходят в мир иной, ветеранов с каждым днем становится все меньше и меньше. Ведь людям, родившимся в год начала войны, уже за шестьдесят, а самому молодому фронтовику тех лет - 75 и 77 и выше лет.

Некоторым молодым юношам и девушкам может показаться, что наша родина всегда была такая неразвита и всегда ходила по всяким там за границам с протянутой рукой. Что та страшная война была чуть ли не легкой прогулкой Нет и еще раз нет! Страна была могучая, самостоятельная, гордая, она развивалась и процветала, опираясь на собственные силы, не было никакого застоя, о чем говорят новоявленные демократы. Не было, быть может, того нестрога иностранного ширпотреба, который сейчас изобилует наши рынки, не ели дорогих колбас. Но самое необходимое было! Люди моего поколения помнят то, что наша держава своими силами, без всяких иностранных инвестиций прорвала индустриализацию страны, построила Магнитку, Днепрогэс, Донбасс, Комсомольск-на-Амуре, БАМ, победила такого жестокого и сильного врага, как гитлеровская Германия, в короткий срок восстановила народное хозяйство. Все эти победы были достигнуты благодаря беззаветной любви и преданности

советских людей к своей родине. И эта могучая страна была в одночасье развалена в результате беловежского сговора. Конечно, родина это не вотчина, которой правят Чубайсы, Гайдары, Березовские и другие олигархи, скопившие за короткое время баснословные состояния за счет грабежа богатств страны. Теперь страна обеднела, что ни день происходят заказные и не заказные убийства, кражи и грабежи, взятые людей в заложники, живем за железными балконами, двойными дверями, закрытыми подъездами. Люди стали жить обособленно, боясь выходить на улицу. Почему у нас почти каждый день падают самолеты и вертолеты, тонут корабли, взрываются шахты и рушатся дома, срываются с мест ледники, огромные пожары пожирают наши леса, происходят другие природные и техногенные катастрофы? Потому что в результате опустошения казны, коррупции в верхних эшелонах власти и в других структурах не хватает денег на обновление техники, научно-исследовательские работы. Вот свежий пример: оказывается не первый раз сорвался ледник на Кавказе. Срывались ледники и раньше, но научно-исследовательские наблюдательные станции там предсказывали возможные опасности и давали, властным, туристическим и другим структурам свои прогнозы, тем самым предотвращали или сводили до минимума потери человеческих жизней и материальных средств. Теперь, оказывается, эти станции ликвидированы из-за отсутствия финансирования, что привело к таким трагическим последствиям.

Почему падают самолеты и вертолеты? Потому что крупные авиакомпании развалились, вместо них появились мелкие, которые не могут обеспечивать безопасность техники. Ослаблена требовательность, дисциплина. Многие современные руководители больше озабочены тем, как можно больше урвать для себя, а до остального - как до лампочки.

Но в конечном итоге есть у нас недра, реки, озера, земля, которая, кстати, теперь становится объектом купли-продажи. Считаю: не будет земли и нет родины. Есть, наконец, российский трудовой народ, беззаветно любящий свою родину. Жаль только, антипатриоты, правящие страной, не останавливаются ни перед чем. Они довольны развалом СССР, теперь продадут землю, стало быть, родину, пойдут в услужение зарубежному чистогану.

Но есть в стране патристические силы, надо надеяться, что они смогут противостоять этим антинародным акциям, сумеют отстаивать свою родину, свою землю.

Есть мой родной край, моя малая родина. Как хочется, чтобы она расправила свои крылья, чтобы мои земляки зажили достойной счастливой жизнью в новом тысячелетии.

Цыцык ШАНЮШКИНА.

Разберемся во всем, что видели,
Что случилось, что стало в стране,
И простим, где нас горько обидели
По чужой и по нашей вине.

(Сергей ЕСЕНИН)

И НАЗВАЛИ НАС «ВРАГАМИ НАРОДА»...

(Отрывок из книги)

После «раскулачивания» в период коллективизации состоятельных скотоводов и ареста части лам Верхней Курбы не прошло и 7 лет, как началась массовая репрессия 1937-1938 годов. Не минула она также Курбинской долины.

В Тэгде первым был арестован председатель колхоза Дамбаев Дамба-Доржо. Очевидец ареста рассказывал, как его вызвали с сенокосной бригады Большого Луга (Ехэ нуга). Не успел он переправиться через реку Курбу, как его тут же схватили милиционеры и, не дав возможности попрощаться с семьей, увезли в Хоринск. Вскоре тэгдинцы узнали от своего земляка, что его срочно судили в Хоринской тюрьме Улан-Удэнская «стройка», тут же вынесла приговор. Он был расстрелян во дворе этого мрачного учреждения. Когда его вели на расстрел, он запротестовал:

- Не имете права...!
- Имеем, - сказал конвойный и выстрелил из револьвера в грудь. Очевидно, была раскрыта еще одна «вредительско-диверсионная организация» или «панмонгольская группа». Сгинул человек. До сих пор никто не знает, где его могила.

В течение 1937-1938 годов в Тэгде были арестованы:

1. Аюшеев Митып.
2. Балбаров Цырен (освобожден в 1942 г.).
3. Ванланов Жамьян - Даша.
4. Гомбоев Намжил (брат старшего учителя И.Ц. Наизатова).
5. Цыренжапов Самбу (дядя Банзаргашиевой С.Ж.).
6. Сультимов Дагба-Доржо (председатель колхоза).
7. Ямпилов Гомбожап (учитель).

Были репрессированы бывшие ламы:
1. Аюшеев Ваичинима (брат Аюшеева Цырена).
- 2. Дашиев Дагба-Доржо (лекарь).
- 3. Шойдонов Гүр.

Никто из вышеперечисленных лиц (кроме освобожденных) не вернулся на родину.

В начале 30-х годов в Могойской (Тэгдинской) начальной школе работал молодой учитель Аюржана Молонов. Он был арестован в 1937 году. Здесь полностью привожу небольшую статью Доната Дмитриева «Оглянись без гнева», напечатанную в «Правде Бурятии».

«Родился он в 1914 году, в улусе Шана, в крестьянской семье. Был пятым и последним ребенком, но судьба распорядилась так, что пережил он своих двух братьев и двух сестер. С шести до девяти лет был послушником в Кижингинском дацане, а затем поступил в семилетнюю школу крестьянской молодежи в Хоринске, которую окончил в 1929 году. Три года жил дома, помогая по хозяйству отцу.

В то время в массовом порядке стали открываться новые школы. Срочно понадобились молодые способные учителя. Для их подготовки в Хоринске были организованы краткосрочные курсы. Их-то и закончил Аюржана в 1932 году и был направлен учителем начальной школы в село Тэгда.

В школе всего трое учителей, а обучать-то надо было по всей программе, с 1 по 5 класс! Сам он «вел» 4-й, давая уроки русского и бурятского языков, математики, естествознания, обществоведения, физкультуры, пения. Затем работал в Нижнечесанской начальной школе, заведующим Орот-Тарбагатайской начальной школой, откуда его перевели в Кижингинскую семилетку.

Но наступил роковой 1937-й год. Только принял молодой педагог новый для себя класс - второй, да и жениться успел, как 20 октября грянул арест. Не думал, не галал Аюржана Молонов, что окажется вдруг «членом вредительско-диверсионной организации» с целым «букетом» статей обвинения: 58-1а, 58-7, 58-9, 58-11.

А предыстория была такова. Работал раньше в Орот-Тарбагатайской начальной школе один учитель. Сам он был приезжий - из Бальи. Потом переехал в Кижингу. Его-то и арестовали первым - якобы он приехал сюда с целью создания контрреволюционной организации среди учителей. На допросе его спросили, кого он знает в Кижинге. Он назвал Молонова и еще одного молодого учителя. Этого было тогда вполне достаточно. Молонову «тройка» НКВД вынесла решение: 8 лет лишения свободы. В феврале 38-го отправили этапом в Краслаг, на «лесопокос».

Выгузили на станции Еланская. Кругом - сплошная тайга. Зимой снега наваливало больше метра. Жить стали в палатках. Люди умирали постоянно. В этом же лагере оказался и отец, колхозник, которого пригнали в ноябре 37-го. Он умер через год, не дожив до 60 лет. Здесь же умер и «организатор» из Бальи, который указал на Молонова.

В бригадах было по 20-25 человек, - вспоминает Аюржана Молонов. - На вооружении - «дружба-2» («двуручка», «тебе - себе - начальнику!»). Работа - «валить», «трелевать», на себе таскать, с горы так спускать». Хлебная пайка зависела от выполнения нормы. Минимальная - 500

В. БАЗАРЖАПОВ

«ВЕРХНЯЯ КУРБА — КРАЙ БРУСНИЧНЫЙ»

Владимир Базаржапов родился в 1936 году в с. Чесана Кижингинского района Республики Бурятия. Учился в Тэгдинской школе. Служил на флоте. Окончил исторический факультет Бурятского государственного педагогического института. Работает заведующим кафедрой истории Восточно-Сибирского государственного технологического университета. Доктор исторических наук, профессор, действительный член Международной Академии Информатизации. Автор более 120 научных работ, в том числе 5 монографий. Читателям Бурятии В. Базаржапов известен как автор книг о Великой Отечественной войне и Тибете. Сыновья любовь к малой родине, землякам подвинула его написание первой художественной книги «Верхняя Курба — край брусничный».

граммов, штрафная - 300. Лагерь напоминал муравейник. Людей постоянно привозили и увозили сотнями и тысячами. Но тех, у кого хватало сил выполнять норму, не гоняли с места на место. Работать в лесу вообще-то полезно. Воздух чистый, осенью вырубали грибы, ягоды. Убедился, что не выдерживали в основном те, кто морально и психически не перенес жестокого удара судьбы. Люди, которые постоянно вспоминали «вольное» прошлое, день и ночь тосковали по близким, растревали друг другу души неустанными разговорами, в конце концов сами себя «съедали», таяли буквально на глазах. Сам же я сразу стал жить той жизнью, которая выпала мне на долю. И так вплоть до «звонка» - октября 1945 года. Дали мне справку о том, что Молонов содержался срок и освобожден «по прекращению дела». И еще взяли с меня расписку - что о себе никому рассказывать не буду...

После освобождения он сразу едет домой, к одиноко живущей матери. Предложили снова работу учителя, но он отказался: после кошипагэя - к школьной доске?! На языке-то вовсе не «история с литературой!» Устроился бухгалтером в бытовом комбинат. В 1956 году реабилитировали. Годы, проведенные «за колочкой», посчитали один за три и включили в трудовой стаж. В 1967 году было организовано ремонтно-строительное управление и он стал работать бухгалтером там. В 1974-м вышел на пенсию, но продолжал трудиться - теперь уже мастером. И только в 1984 году окончательно стал домохозяйком.

Личная жизнь после «отсидки» сложилась удачно. Вновь женился, родились дети - четыре сына и две дочери. Сейчас они уже семейные, живут отдельно. Все «наследников» - около сорока человек, включая и правнуков.

В 1937 г. в Кижингинском районе был арестован мой родственник по материнской линии, учитель Гармажап Ванланович Митыпов. Он был арестован через день после ареста А. М. Молонова и был осужден также по пресловутой статье 58. После 8 лет заключения вернулся домой, вновь учительствовал, много лет работал председателем Верхне-Курбинского сельсовета в Тэгде. В 1955 г. был реабилитирован за отсутствием состава преступления. После выхода на пенсию продолжал трудиться луговодом в совхозе «Курбинский», помогал учащимся местной школы проходить практику в летнем трудовом лагере.

Несмотря на страшные удары судьбы, он не ожесточился, не озлобился, а остался интеллигентным, добрым человеком. Слыша, я поражался тому, как человек в условиях чудовищной несправедливости и отговора мог остаться человеком, как его судьба во многом схожа с судьбами незаконно репрессированных в 30-40 годы.

Итак, слово Гармажапу Ванлановичу Митыпову.

- Это случилось 21 октября 1937 года.

Мне тогда было 21 год, и я первый год работал учителем начальных классов в селе Орот Кижингинского района. Мой предшественник летом того же года был арестован, и мне пришлось вести уроки во всех четырех классах школы.

Жил с семьей: женой Зоей и крошечной дочуркой Валюшей. Жили дружно и весело. Ничто не предвещало беды.

21 октября с утра пораньше я поехал на лошади в Хоринск (тогда он был районным центром). За зарплатой. Отдел районного народного образования располагался в здании райисполкома. И поныне стоит это двухэтажное здание. Захожу в бухгалтерию, прямоком к кассирше. Она как-то странно смотрит на меня и на сидящего поодаль милиционера Цыдынова. Получив зарплату, направляюсь к выходу. Милиционер догоняет меня в коридоре и придерживает за рукав:

- Вы - Митыпов Гармажап Ванланович? Учитель из Ангельска?

- Да, - говорю я.

- Это ваше ружье?

Гляжу - правда, моя двустволка.

- Да, - говорю, - мое...

Цыдынов вытаскивает из нагрудного кармана бумагу и показывает мне. Я бегло пробежал по строкам - ордер на арест.

- Вы арестованы. Следуйте за мной, - говорит он.

Я пожал плечами и пошел за ним. Он привел меня по коридору первого этажа в северный угол здания и открыл ключом кабинет.

- Проход!

Пропустил меня и щелкнул замком. Волею судьбы сидит русская старушка - читает библию.

Так и просидели мы с ней до вечера. Старушка продолжала читать, а я размышлял над происшедшим. Видимо, милиционер утер слезил в Ангельс и хотел арестовать меня, но не застал. В доме сделал обыск, нашел ружье, привез его в Хоринск. В чем обвиняют? Я за собой никакой вины не чувствовал.

Щелкнул замок. На пороге стоял русский милиционер: «Митыпов, выходите...»

Потом уже был не кабинет: на окне решетка, голые стены. На полу лежала травяная подстилка. Уселся на пол. Навязчивые мысли не дают покоя. Что происходит со мной? Как там дома? Кто накормит лошадь?

К утру тревожно заснул. Проснулся от щелчка замка. Милиционер Цыдынов вывел меня из райисполкома, сказал «крути назад!» и повел в сторону Хоринской тюрьмы с высоким бревенчатый забором. По дороге встретились знакомые и удивленным взглядом провожали нас.

Когда подошли к воротам тюрьмы, я спросил у Цыдынова: «Что будет со мной?»

- Повезут в Улан-Удэ, - ответил он.

- Тогда да сообщите нашим в Тэгду и Орот об этом. Во-вторых, со вчерашнего утра возле Тэгдинского заезжого дома стоит на привязи некормленная лошадь.

- Где это? - спрашивает Цыдынов.

- Тут, недалеко...

В заезжем доме я встретил знакомую женщину из Тэгды. Коротко рассказал своей беде. Все сокрушалось. Предлагали поехать. Я отказался.

Пришли к тюрьме. Нас ждал ЗИС-5 кузове уже сидели пять арестованных. По углам открытого кузова сидели четыре милиционера. В Улан-Удэ машина не повезла винз по улице Сталина (ныне Коммунистическая) и, не доезжая до Удэ, свернула направо на Первомайскую, въехала во двор двухэтажного кирпичного здания. Это было здание НКВД Бурят-Монгольской АССР. Здание сохранилось сейчас в нем жилой дом.

Нас повели на второй этаж и приказали сесть на пол. Через час за нами пришли «черный ворон». Каждого посадили отдельную клетушку - пенал. Вскормили машину остановилась, открылась дверь, я увидел п-образный белесый четырехэтажный корпус Улан-Удэнской тюрьмы. Нас втолкнули в разные камеры. Так и не узнал, кто были мои спутники. национальным признакам трое из них были буряты, двое - похоже, - русские. Все средние лет.

В одиночке 3,5 месяца сидели 8 человек. Верходубов Степан Федорович - заведующий промышленно-транспортным отделом Бурят-Монгольского обкома ВКП(б), Даржан Цырен - артист бурятского драматического театра, В. Доржиев - секретарь Хоринского райисполкома, Дамбаан Цырен-Доржо - бухгалтер в Хилка, Интигринов - машинист паровозного депо ст. Улан-Удэ, Рой старший диспетчер ст. Улан-Удэ, Цымпилов Цырен - завхоз противочумной станции и я. Спать всем разом было практически невозможно, поэтому спать сидя или поочередно. Днем и ночью горела лампочка, в углу стояло ведро-параша, которое выносились раз в сутки. Запах был невыносимый. В первое время на прогулку и на допрос не водили. Все это страшно угнетало. Иногда наступало отупляющее безразличие.

Допросы начались где-то через месяц после заключения. Некоторые из сокамерников стали возвращаться к допросам избитыми. Всем нам был приписан ярлык врагов народа. Всех заставляли признаваться в несодержанном. Следователи применяли изощренные формы и методы принуждения в признании. Так, диспетчер Рой рассказывал о том, что его заставили несколько часов подряд сидеть на остром деревянной решетке, поставленной на стул. Буквально через полчаса в тело врезались острые края решетки, сидеть становилось невыносимо. Бухгалтера Дамбаан прижимали шеей к горячей печи...

Меня впервые вызвали на допрос в середине декабря. Привезли на улицу Первомайскую. Следствие по моему делу вел старший лейтенант Уланов. Несмотря на относительно молодой возраст, он выглядел измученным, измотанным. Глаза красные. Видимо, давно не высыпался. Постоянно тер лицо руками, отгоняя сон. На его столе лежали пистолет, пачка разные бумаги. Допрос протекал примерно в таком русле.

- Вам предьявляется ст. 58, пункты так или иначе - контрреволюционная деятельность. Вы вели деятельность, несомненно связанную с советского учителя. Вы принимали участие в работе антисоветской организации. Вели агитацию в пользу империалистической Японии. При обыске у вас в квартире найдено ружье.

- Вы знаете учителя школы Балдано Шоймполов?

- Знаю, но никогда вместе с ним не работал в школе.

- Именно он завербовал вас в свою антисоветскую организацию...

- Ни в какой организации я не состоял, слыхом не слыхал о ее существовании, слышаюсь я.

- Вы отказываетесь признать свою вину?

- Не в чем мне признаваться...

В течение полутора часов следователь задавал разные вопросы, упорно подводя меня к антисоветской организации. Между вопросами и моими ответами он буквально засыпал, забывая о моем присутствии. Подолгу сидел молча. Смотрел на пистолет. Но он мне не был нужен.

Следователь просыпался и снова задавал один и тот же вопрос:

- Вы признаете свою вину?

Я отрицал. Где-то на втором или третьем допросе, потеряв терпение, следователь надавил на звонок. Вошедшему милиционеру бросил: «Приведите!»

Я весь напрягся. Вспомнил об избитых моих сокамерниках. Гляжу, вводят в кабинет Шоймполов Балдано. Выглядел он очень неважно, постаревшим.

Уланов: Подсудимый Балдано, вы подтверждаете свое показание о вербовке Митыпова Г.В. в свою антисоветскую организацию?

В. БАЗАРЖАПОВ

доктор исторических наук, профессор
(Продолжение следует)

ПРОГРАММА ТЕЛЕПЕРЕДАЧ

недельник, 28

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Телеканал "Доброе утро"
 Новости
 Ураганный боевик "Смерч"
 "Фабрика звезд"
 Детский сериал "Твинисы"
 Новости
 Легендарный приключенческий фильм "Три мушкетера"
 "Эраша"
 Человек и закон
 Новости
 "Фабрика звезд"
 Живая природа. "Следы диких зверей". "Северный олень"
 "Большая стирка" с Андреем Малаховым
 Вечерние новости
 "Шутка за шуткой"
 Жди меня
 "Кто хочет стать миллионером?" с Максимом Галкиным
 Время
 Территория страха в фильме "Клетка". 1-я серия
 Независимое расследование
 "Фабрика звезд"
 "Другое время". Программа Леонтьева
 "На футболе" с Виктором Радченко
 Русский экстрим

«РОССИЯ»

07.40 Утро Бурятии
 08.00 -10.45 "Доброе утро, Россия!"
 10.45 Бэтт Мидлер, Дайана Китон, Голди Хоун и Сара Джессика Паркер в комедии "Клуб первых жен"
 12.45 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
 13.00 ВЕСТИ
 13.20 Ток-шоу "Цена успеха"
 14.15 "Вера, надежда, любовь"
 15.15 "Экспертиза"
 15.30 ВЕСТИ-МОСКВА. НЕДЕЛЯ В ГОРОДЕ
 16.00 ВЕСТИ
 16.20 "Что хочет женщина". Ток-шоу с Кларой Новиковой и Еленой Яковлевой
 17.20 Телефильм Татьяны Лиозновой "Семнадцать мгновений весны"
 18.45 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ

БГТРК

19.00 ТВ-фонд представляет: "Знакомьтесь, Беларусь"
 19.15 Урок бурятского языка
 19.25 "Белый месяц" представляет: "Е песне - душа народа"
 19.40 Профессионалы
 19.55 Гороскоп
 20.00 "Байгал". Инф. программа
 20.15 Прогноз погоды и рек-тайм - время Вашей рекламы!
 20.20 "Буряад орон". Художественно-публицистическая программа
 20.55 Актуальное интервью. Депутат ГД РФ Василий Кузнецов
 21.15 Спокойной ночи, малыши!

21.30 Республиканские новости
 21.50 Прогноз погоды
 21.55 Зурхай
 22.00 Вести РТР
 22.35 Вести-Бурятия
 22.45 Прогноз погоды и рек-тайм - время Вашей рекламы!

«РОССИЯ»

22.55 ПРЕМЬЕРА. Борис Галкин, Елена Ксенофонтова, Алексей Шевченко и Любовь Руденко в сериале "Таига"
 23.50 Т/с "Люди и тени"
 01.00 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
 01.15 ВЕСТИ
 01.30 "Культурная революция"
 02.30 "Синемания"
 03.00 "Дорожный патруль"

«ТИВИКОМ»

07.00 Школьное ТВ
 07.30 "Лоск". Погода. Гороскоп
 08.00 Fox Kids на REN TV. Т/с "Пауэр рейнджеры, или Могучие рейнджеры"
 08.30 Fox Kids на REN TV. М/с "Джим Баттон"
 09.00 Fox Kids на REN TV. М/с "Человек-паук"
 09.30 Премьера на телеканале: "Большие деньги" с Игорем Потоцким
 10.30 "24"
 10.45 Погода
 10.50 Х/ф "Поезд-тюрьма"
 13.00 "Лоск". Погода. Гороскоп
 13.30 Т/с "Яго - темная страсть"
 14.30 "24"
 14.45 Погода
 14.50 "Черный ящик"
 15.20 Т/с "Каменская-2"
 16.35 Fox Kids на REN TV. М/с "Человек-паук"
 17.05 Fox Kids на REN TV. М/с "Джим Баттон"
 17.35 Fox Kids на REN TV. Т/с "Пауэр рейнджеры, или Могучие рейнджеры"
 18.05 Fox Kids на REN TV. М/с "Мир Бобби"
 18.25 "Муз. поздравления"
 18.50 Ток-шоу "Семейные страсти"
 20.00 "Сейчас". Погода. Гороскоп.
 "Лоск"
 Телесериал "Каменская-2"
 "Фурама"
 20.55 "Фурама"
 22.05 "Сейчас". Погода. Гороскоп.
 22.30 "Сейчас". Погода. Гороскоп.

"Лоск"
 23.00 Кино "Акулы-2"
 01.05 "24"
 01.30 "Футбольный курьер"
 02.05 "Нокаут". Новости бокса

«АРИГ УС»

08.00 Новости. Погода
 08.30 Жизнь без риска
 08.35 Формула успеха
 08.45 Завтрак с Соловьевым
 09.20 М/ф "Бюро находок"
 09.30 Большая паутина
 10.00 "Хвост кометы". Ю. Будрайтис
 10.50 Ене закона
 11.20 "Пестрая лента". дикторы Центрального телевидения
 12.20 Автопрограмма "АБС"
 12.25 Назло
 12.30 Новости
 12.35 Паутина
 12.45 Новости
 12.50 Тушите свет
 13.00 Новости. Погода. Спорт
 13.15 Х/ф "Дело Румянцева"
Перерыв до 17.00
 17.00 Новости
 17.25 М/ф
 17.40 Место печати
 17.45 Победоносный голос верующего
 18.15 Муз. подарок
 18.40 То, что надо!
 18.55 Т/с "Две судьбы", 13 с.
 20.00 Новости
 20.25 Жизнь без риска
 20.30 Восточный экспресс
 20.45 Формула успеха
 21.00 "Знакомые незнакомки": засл. артистка России Е. Санаева
 21.15 Товарищеская встреча по кикбоксингу: Бурятия - Ю. Корея
 21.35 Х/ф "Россия молодая", 6 с.
 22.45 Итоги
 00.30 Восточный экспресс
 00.45 Х/ф "Давай, давай!"

«СТС - БАЙКАЛ»

17.00 Т/с "Шина - королева джунглей"
 18.00 Т/с "Друзья"
 18.30 Комедийный клуб "Полшестого"
 19.00 Ток-шоу "Большой куш"

20.00 Осторожно, модерн-2
 20.30 Детали. Жизнь в подробностях
 20.50 Детали. Жизнь Улан-Удэ в подробностях
 21.00 Т/с "Зачарованные"
 22.00 Кино на СТС: "Гремлина-2. Скрытая угроза"

«НТВ»

07.40 Утро Бурятии
 08.00 "Сегодня"
 08.10 Утро на НТВ
 08.30 "Сегодня"
 08.35 Утро на НТВ
 09.00 "Сегодня"
 09.10 Утро на НТВ
 09.30 "Сегодня"
 09.40 Утро на НТВ
 10.00 Ирина Аллегрова в программе Павла Лобкова "Растительная жизнь"
 10.35 "Вы будете смеяться"
 11.00 "Сегодня утром"
 11.20 Погода на завтра
 11.25 "Намедни" с Леонидом Парфеновым
 12.00, 13.00 "Сегодня"
 13.05 Олег Меньшиков в комедии "Покровские ворота", 1 с.
 14.00, 15.00, 17.00 "Сегодня"
 14.30 "Криминальная Россия. По следу сатаны", 1-я часть
 15.05 "Криминальная Россия. По следу сатаны", 2-я часть
 15.35 Детектив "Она написала убийство"
 16.40 Хочу прожить как можно дольше. Ток-шоу "Принцип домино"
 18.00, 19.00 "Сегодня"
 18.05 Боевик "Агент национальной безопасности": "Медуза Горгона"
 19.20 "Внимание: розыск!" Территория зверя
 20.00 "Сегодня"
 20.35 Детектив "Крот". 12 с.
 21.45 Сериал "Дальнобойщики": "Самосуд"
 23.00 "Сегодня вечером"
 00.10 Премьера. Сериал "Третий лишний"
 00.15 Комедия "Отцы и деды"
 01.55 Гордон

• ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ •

Вторник, 29

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Телеканал "Доброе утро"
 Новости
 "Семейные узы". Сериал
 Что? Где? Когда? Финал
 "Фабрика звезд"
 Дисней-клуб: "Переменка"
 Новости
 Возвращение Коломбо.
 Убийства"
 Жди меня
 Новости
 "Фабрика звезд"
 Т/с "Клетка". 1-я серия
 "Большая стирка"
 Вечерние новости
 Смехопанорама Евгения Смехова
 "Семейные узы". Сериал
 "Последний герой-2".
 Сердце"
 Время
 Т/с "Клетка". 2-я серия
 "Таинственный". "Афера Ильича"
 "Фабрика звезд"
 "Ночное время"
 "Плазма". Премьера
 "Самозванцы. В погоне за золотом"
 "Завещание желтого предка"
 "Формула власти". Президент
 "Триллер "Похищение в раю"

БГТРК

19.20 Детское время. М/ф
 19.30 Улгур
 19.55 Гороскоп
 20.00 "Байгал". Инф. программа
 20.15 Прогноз погоды и рек-тайм - время Вашей рекламы!
 20.20 Отдых для всех в Дагомьсе
 20.30 Охрана. Праздничный выпуск
 20.55 Улан-Удэместрах все о полисе
 21.15 Спокойной ночи, малыши!
 21.30 Республиканские новости
 21.50 Прогноз погоды
 21.55 Зурхай
 22.00 Вести РТР
 22.35 Вести-Бурятия
 22.45 Прогноз погоды и рек-тайм - время Вашей рекламы!

«РОССИЯ»

22.55 Т/с "Таига"
 23.50 Т/с "Люди и тени"
 01.00 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
 01.15 ВЕСТИ
 01.30 ПОСЛЕДНИЙ СЕАНС. Екатерина Редникова, Рой Шайдер и Питер Уэллер в х/ф "Падение"
 03.15 "Дорожный патруль"
 03.25 "Горячая десятка"

«ТИВИКОМ»

07.00 Начало. "Сейчас". Погода. Гороскоп. "Лоск"
 08.00 Fox Kids на REN TV. Т/с "Пауэр рейнджеры, или Могучие рейнджеры"
 08.30 Fox Kids на REN TV. "Джим Баттон"
 09.00 Fox Kids на REN TV М/с "Человек-паук"
 09.30 "Большие деньги"
 10.30 "24"
 10.45 Погода
 10.50 Х/ф "Акулы-2"
 13.00 "Лоск". Погода. Гороскоп
 13.30 Т/с "Яго - темная страсть"
 14.30 "24"
 14.45 Погода
 14.50 "Футбольный курьер"
 15.20 Т/с "Каменская-2"
 16.35 Fox Kids на REN TV. М/с "Человек-паук"
 17.05 Fox Kids на REN TV. М/с "Джим Баттон"
 17.35 Fox Kids на REN TV. Т/с "Пауэр рейнджеры, или Могучие рейнджеры"
 18.05 Fox Kids на REN TV. М/с "Мир Бобби"

18.25 "Муз. поздравления"
 18.50 Ток-шоу "Семейные страсти"
 20.00 "Сейчас". Погода. Гороскоп.
 "Лоск"
 20.55 Т/с "Каменская-2"
 22.05 "Фурама"
 22.30 "Сейчас". Погода. Гороскоп.
 "Лоск"
 23.00 Драма "Макс и Иеремия"
 01.40 "24"
 02.05 "Иллюзион". Драма "Луна"

«АРИГ УС»

08.00 Грани
 08.25 Есть мнение
 08.30 Восточный экспресс
 08.45 Спорт. Погода
 08.55 Жизнь без риска
 09.00 Формула успеха
 09.10 М/с "Гарфилд и его друзья", 61 с.
 09.35 Сто чудес света: "Необычные собаки"
 10.35 Без протокола
 11.30 Бесплатный сыр
 12.00 Новости
 12.10 Свободное время
 12.15 Новости
 12.20 Автопрограмма "АБС"
 12.25 Есть мнение
 12.30 Новости
 12.35 Паутина
 12.45 Новости
 12.50 Тушите свет
 13.00 Новости Спорт. Погода
 13.15 Х/ф "Белое проклятие"
Перерыв до 17.00
 17.00 Новости
 17.25 Публичные люди
 17.45 Победоносный голос верующего
 18.15 Музыкальный подарок
 18.40 М/ф "Орлиное перо"
 18.55 Т/с "Две судьбы", 14 с.
 20.00 Новости.
 20.25 Жизнь без риска
 20.30 Восточный экспресс
 20.45 Формула успеха
 20.55 Х/ф "Россия молодая", 7 с.
 22.05 Автопрограмма "АБС"
 22.10 Э. Кларк и Т. Далтон в т/с "Джен Эйр", 1 с.
 23.15 Тушите свет
 23.30 Восточный экспресс
 23.45 Смотрите, кто пришел
 00.00 Новости
 00.30 Высший свет
 00.45 Состав преступлений
 01.00 Новый век

ОПТОВО-РОЗНИЧНЫЙ ЦЕНТР «БАЙКАЛ»

Цены действительны с 24 по 31 октября.

Бельевой трикотаж (детск., взросл.), г. Москва (низкие цены)	58 руб.
Колготки х/б, г. Москва, г. Смоленск	78 руб.
Колготки п/ш, 3 видов, г. Москва, г. Смоленск	от 20 руб.
Колготки х/б детские (все размеры), г. Москва	от 8 руб. 90 коп.
Сапоги суконные, г. Омск, детск., жен. и муж., с мехом	от 225 руб.
Обувь зимняя мужская, женская, детская «Francesco Doppi» Италия	
Обувь комнатная детская, мужская, женская (низкие цены)	от 325 руб.
Сапоги кирзовые, г. Москва	
Сапоги и ботинки зимние мужские с искусственным и натуральным мехом, г. Новосибирск	от 698 руб.
Сапоги зим. женские, 15 моделей, г. Челябинск, г. Новосибирск	от 798 руб.
Туфли кожаные муж., дет., 20 мод., г. Новосибирск, г. Челябинск	от 498 руб.
Кроссовки детские, взрослые 10 мод., г. Новосибирск, г. Челябинск	от 230 руб.
Обувь резиновая (сапоги детские, женские, мужские, рыбацкие)	от 118 руб.
Трико х/б детские и взрослые	от 48 руб.
Ботинки ОМОН (юфт)	798 руб.

ул. Сахьяновой, 6 «а», ост. «ПОШ», с обр. стороны Геол. института, тел.: 33-43-86, ул. Гагарина, 37, тел.: 26-30-87 (напротив магазина «Юбилейный»), ул. Столбная, 1 (машинопарк), тел.: 25-10-70. РАБОТАЕМ БЕЗ ВЫХОДНЫХ.

«СТС - БАЙКАЛ»

17.00 Т/с "Шина - королева джунглей"
 18.00 Т/с "Друзья"
 18.30 Комедийный клуб "Полшестого"
 19.00 Ток-шоу Отара Кушанашвили "Большой куш"
 20.00 Осторожно, модерн-2!
 20.30 Детали. Жизнь в подробностях
 20.50 Детали. Жизнь Улан-Удэ в подробностях
 21.00 Т/с "Зачарованные"
 21.55 Программа Арины Родионовой "ДЕФИЛЕ от салона "ИТАЛМОДА"
 22.00 Кино на СТС: "Непобедимый дикарь"

«НТВ»

07.40 Утро Бурятии
 08.00 "Сегодня"
 08.10 Утро на НТВ
 08.30 "Сегодня"
 08.35 Утро на НТВ
 09.00 "Сегодня"
 09.10 Утро на НТВ
 09.30 "Сегодня"
 09.40 Утро на НТВ
 10.00 "Кулинарный поединок"

11.00 "Сегодня утром"
 11.20 Погода на завтра
 11.25 "Национальная безопасность. Большая кавказская игра". Расследование НТВ.
 12.00 "Сегодня"
 12.05 "Скорая помощь-4" (США)
 13.00 "Сегодня"
 13.05 Комедия "Покровские ворота". 2 серия
 14.30 "Криминальная Россия. Побег из "Крестов", 1-я часть
 15.00, 16.00, 17.00 "Сегодня"
 15.05 "Криминальная Россия. Побег из "Крестов", 2-я часть
 15.40 Детектив "Она написала убийство"
 16.40 Хочу вернуть любимого. Ток-шоу "Принцип домино"
 18.00, 19.00 "Сегодня"
 18.05 Сергей Бодров в фильме "Стрингер"
 20.00 "Сегодня"
 20.35 Премьера. Новый детектив "Крот-2", 1 серия
 21.45 Сериал "Дальнобойщики": "Свой бизнес"
 23.00 "Сегодня вечером"
 23.40 Премьера. Сериал "Третий лишний"
 00.15 "Крот". Детектив
 01.30 Гордон

Среда, 30

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00 Телеканал "Доброе утро"
10.00 Новости
10.15 "Семейные узы". Сериал
11.10 "Тайны века". "Афера Ильина"

РОССИЯ

07.40 Утро Бурятии
08.00-10.45 "Доброе утро, Россия!"
10.45 Т/с "Тайга"

Яковлевой
17.20 Т/с "Семнадцать мгновений весны"

БГТРК

19.20 Детское время М/ф
19.25 "Бамбахай"
19.45 Слово депутату Государственной Думы России (фракция "Яблоко")

РОССИЯ

22.55 Т/с "Тайга"
23.50 Т/с "Люди и тени"

ГИВИКОМ

07.00 "Сейчас". Погода. Гороскоп.
"Лоск"
08.00 Fox Kids на REN TV. Т/с "Пауэр рейнджерс, или Могучие рейнджеры"

17.05 Fox Kids на REN TV. М/с "Джим Баттон"

АРИГ УС

08.00 Грани
08.25 Есть мнение
08.30 Восточный экспресс

СТС - БАЙКАЛ

17.00 Т/с "Шина - королева джунглей"
18.00 Т/с "Друзья"

НТВ

07.40 Утро Бурятии
08.00 "Сегодня"

08.00 "Сегодня"
09.30 "Сегодня"

СТС - БАЙКАЛ

17.00 Т/с "Шина - королева джунглей"
18.00 Т/с "Друзья"

НТВ

07.40 Утро Бурятии
08.00 "Сегодня"

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62

Четверг, 31

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00 Телеканал "Доброе утро"
10.00 Новости
10.15 "Семейные узы". Сериал
11.10 "Осколки империи". Фильм

Проект "Плазма". Премьера
01.15 "Искатели"

РОССИЯ

07.40 Утро Бурятии
08.00 -10.45 "Доброе утро, Россия!"
10.45 Т/с "Тайга"

БГТРК

19.00 Детское время. М/ф
19.05 "Три, четыре". Программа для детей

Коменской школе
20.35 Вместе мы сможем

АРИГ УС

08.00 Грани
08.25 Есть мнение
08.30 Восточный экспресс

СТС - БАЙКАЛ

17.00 Т/с "Шина - королева джунглей"
18.00 Музыкальные поздравления

НТВ

07.40 Утро Бурятии
08.00 "Сегодня"

Завод "Эмальпосуда"
предлагаем в широком ассортименте высококачественную посуду
МЫ ВАМ ПРЕДЛАГАЕМ ПОСЛУЖИТЬ ВАШУ КОМАНДУ

"Сейчас". Погода
20.20 "Радар-спорт"

АРИГ УС

08.00 Грани
08.25 Есть мнение
08.30 Восточный экспресс

СТС - БАЙКАЛ

17.00 Т/с "Шина - королева джунглей"
18.00 Музыкальные поздравления

НТВ

07.40 Утро Бурятии
08.00 "Сегодня"

СТС - БАЙКАЛ

17.00 Т/с "Шина - королева джунглей"
18.00 Музыкальные поздравления

НТВ

07.40 Утро Бурятии
08.00 "Сегодня"

08.00 "Сегодня"
08.10 Утро на НТВ

08.30 "Сегодня"
08.35 Утро на НТВ

09.00 "Сегодня"
09.10 Утро на НТВ

09.30 "Сегодня"
09.40 Утро на НТВ

10.00 Квартирный вопрос
11.00 "Сегодня утром"

11.20 Погода на завтра
11.25 Док. драма "Преступление"

12.00 "Сегодня"
12.05 "Скорая помощь-4" (США)

13.00 "Сегодня"
13.05 Х/ф "Перехват"

15.00, 16.00, 17.00 "Сегодня"

Пятница, 1

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Телеканал "Доброе утро"
Новости
"Семейные узы". Сериал
"Форс-мажор" с Николаем

"Фабрика звезд"
Яна Чурикова в программе
Детский сериал "Твинисы"

Новости
Х/ф "Берем все на себя"
"Плазма"

"Искатели"
"Безобразия красоты"
Новости
"Фабрика звезд"

Т/с "Клетка". 4 с., закл.
"Большая стирка"
Вечерние новости
Человек и закон

"Семейные узы". Сериал
"Поле чудес"
Время
"Фабрика звезд". Концерт

Х/ф "Доставить по
Х/ф "Ванильно-клубничное
Реальная музыка
"РОССИЯ"

Утро Бурятии
"45 - "Доброе утро, Россия!"
Т/с "Тайга"

Т/с "Люди и тени"
ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
ВЕСТИ

"Форт Боярд"
"Комиссар Рекс". Т/с
"Экспертиза"

"Мусульмане"
ВЕСТИ-МОСКВА
ВЕСТИ

Т/с "Комедийный коктейль"
"Моя семья"
"Комната смеха"

ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
ВЕСТИ

БГТРК
19.20 Детское время. М/ф
19.35 Присягая на верность

19.50 Радио для всех
19.55 Гороскоп
20.00 "Сагаи суурьян". Инф.-аналитическая программа

20.20 Прогноз погоды и рек-тайм - время вашей рекламы!
20.25 "Уянгын шүрэ". Муз. программа

20.40 Закон и порядок
20.55 "Еще право". Ответы на вопросы телезрителей
21.05 Урок бурятского языка

21.15 Спокойной ночи, малыши!
21.30 Прогноз погоды
21.50 Зурхай
22.00 Вести РТР

22.35 Вести-Бурятия
22.45 Прогноз погоды и рек-тайм - время вашей рекламы!

"РОССИЯ"
22.50 "Вспоминаю Андрея Миронова"
01.05 Телеигра "Ставка"

01.40 Х/ф "Инстинкт" (США)
04.10 "Дорожный патруль"

"ТИВИКОМ"
07.00 "Сейчас". Погода. Гороскоп.

"Лоск". "Радар-спорт"
08.00 Fox Kids на REN TV. Т/с "Пауэр реинджерс. или Могучие реинджеры"

08.30 Fox Kids на REN TV. М/с "Джим Баттон"
09.00 Fox Kids на REN TV. М/с "Человек-паук"

09.30 "Большие деньги"
10.30 "24"

10.45 Погода
10.50 Х/ф "По лезвию бритвы"
13.00 "Лоск". Погода. Гороскоп

13.30 Т/с "Яго, темная страсть"
14.30 "24"

14.45 Погода
14.50 "Военная тайна"
15.20 Т/с "Каменская-2"

16.35 Fox Kids на REN TV. М/с "Человек-паук"
17.05 Fox Kids на REN TV. М/с "Джим Баттон"

17.35 Fox Kids на REN TV. Т/с "Пауэр реинджерс. или Могучие реинджеры"

18.05 Fox Kids на REN TV. М/с "Мир Бобби"

18.25 "Муз. поздравления"
18.30 "Семейные страсти"
20.00 "Сейчас". Погода. Гороскоп.

"Лоск"
20.55 Т/с "Каменская-2"
22.05 "Симпсоны"

22.30 "Лоск". Погода. Гороскоп
23.00 Боевик "Под давлением"
01.05 "Метро"

01.20 Х/ф "Феликс и Лола"
"АРИГ УС"
08.00 Грани

08.25 Есть мнение
08.30 Восточный экспресс
08.45 Погода. Спорт

08.55 Жизнь без риска
09.00 Формула успеха
09.10 М/с "Гарфилд и его друзья". 64 с.

09.35 Сто чудес света: "История лемура"
10.35 Без протокола

11.30 Публичные люди
11.55 Музыка на канале
12.00 Новости

12.10 Свободное время
12.15 Новости
12.20 Автопрограмма "АБС"

12.25 Есть мнение
12.30 Новости
12.35 Паулика

12.45 Новости
12.50 Тушите свет
13.00 Новости. Погода. Спорт

13.15 Х/ф "Потерпевший"
Перерыв до 17.00
17.00 Новости

17.25 Состав преступлений
17.40 Место печати
17.45 Победоносный голос верующего

18.15 Музыкальный подарок
18.45 Автопрограмма "АБС"
18.50 Т/с "Две судьбы". 17 с.

20.00 Новости
20.25 Жизнь без риска
20.30 Восточный экспресс

20.45 Формула успеха
20.55 Т/с "Джейн Эйр". 4 с.
22.00 Забытый полк

22.55 Х/ф "Святой и грешный". 1 с.
00.00 Восточный экспресс

00.15 Тушите свет
00.30 Х/ф "Святой и грешный". 2 с.
01.30 Смотрите, кто пришел

01.45 Высший свет
02.00 Состав преступлений
"СТС - БАЙКАЛ"

17.00 Т/с "Шина - королева джунглей"
18.00 Музыкальные поздравления в программе "MUSIC CLUE"

18.30 Комедийный клуб "Полшестого"
19.15 Т/с "Убойная сила"
20.30 Детали. Жизнь в подробностях

20.50 Детали. Жизнь Улан-Удэ в подробностях
21.00 Реальное шоу "Гарем"

21.55 Программа Арины Родионовой "ДЕФИЛЕ от салона ИТАЛМОДА"
22.00 Кино на СТС: "Незапная смерть"

00.00 "Осторожно, модерн-2"
00.30 Детали. Жизнь в подробностях
01.00 Т/с "Убойная сила-2"

02.10 Х/ф "Безумная Мишель"
"НТВ"

07.40 Утро Бурятии
08.00 "Сегодня"

08.10 Утро на НТВ
08.30 "Сегодня"

08.35 Утро на НТВ
09.00 "Сегодня"

09.10 Утро на НТВ
09.30 "Сегодня"

09.40 Утро на НТВ
10.10 Новейшая история. "Эвита Перон: женщина цвета танго"

11.00 "Сегодня утром"
11.20 Погода на завтра
11.25 "Чистосердечное признание"

12.00 "Сегодня"
12.05 "Скорая помощь-5" (США)
13.00 "Сегодня"

13.05 Х/ф "Опасные друзья"
14.50 Криминал
15.00, 16.00, 17.00 "Сегодня"

15.05 Надежда Павлова. "Женский взгляд" Оксаны Пушкиной
15.35 Детектив "Она написала убийство"

16.40 Трудно быть лысым. Ток-шоу "Принцип домино"

18.00, 19.00 "Сегодня"
18.05 Сериал "Дальнобойщики": "Призрак"

19.20 Док драма "Преступление и наказание"
20.00 "Сегодня"

20.35 "Агент национальной безопасности". "Шантаж"
21.40 Боевик "Фанат-2"

23.35 "Все сразу!". Ночные развлечения
00.10 Кино не для всех. Фильм Патриса Леконта "Едова с острова Сен-Пьер"

ЗДОРОВЬЕ НАЦИИ И НАРОДА
Фруктовый сад 0.5л 10.50р
Фруктовый сад 1л 17.50р
Фруктовый сад 2л 34.00р
Тонус 1.5л 30.00р
Я 0.2л 7.50р
Я 1л 27.00р
Фруктаки 0.5л 9.80р
Фруктаки 1.5л 22.00р
Фруктаки 2л 39.00р
Четник 1л 24.50р
Четник 0.2л 6.50р
Молдавские соев. есрбулыва
Текст-Орф от 19.00р
"ЮМ" млл. вод. 1л 9.20р
Четник 2л 28.00р
Московский вус. 1 л. 15.50р
Моя семья 0.2л 5.70р
Моя семья 1л 17.30р
Моя семья 2л 33.50р
Курортная серия 0.2л 6.70р
Курортная серия 1л 24.50р
Двойной 0.2л 5.70р
Двойной 1л 16.50р
ПУТА 1л 24.50р
Африка 1л 16.50р
Дино 1л 15.50р
Фруктовый сад 0.2л 5.80р
Актив и К
СОКИ
НЕКТАРЫ
НАПИТКИ
Улан-Удэ ул. Тулуува, 63
41-29-87 м/ф
МЕНЕДЖЕР ПО ТОРГОВЛЕ, ГЛ. БУХГАЛТЕР

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ •

Суббота, 2

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Новости
М/ф "Трое на острове"
Х/ф "Флиппер"

Играй, гармонь любимая!
Слово пастыря
Здоровье

Новости
"Смак"
"Путешествия натуралиста"

Смехопанорама Евгения
Х/ф "Ход конем"
Дисней-клуб: "Базз и его"

Новости (с субтитрами)
"Чтобы помнили...". Софья
"Е мире животных"

Большие родители.
Комцов
Х/ф "Деревенский детектив"

Вечерние новости
"Шутка за шуткой"
"Кто хочет стать миллионером?"

"Последний герой-2".
Время
Х/ф "Крепкий орешек-2"

Х/ф "Мэри Рейли"
Х/ф "Твои друзья и соседи"
"РОССИЯ"

Х/ф "По данным уголовного
"Студия "Здоровье"
"Дракоша и компания"

16.20 Детское время. Мультфильм
16.45 Купола ваши, храмы божьи.
Поселок Селенгинск

17.00 Василий Соколов. О кино
17.25 Гороскоп
17.30 Памятники Таймыра

18.00 Рек-тайм
18.05 Барадий Мунгоновой 80 жэлэй ойдо
18.25 Зурхай

18.30 Примите поздравления
"РОССИЯ"

20.00 "Комната смеха"
20.50 Т/с "Бригада"

22.00 ВЕСТИ
22.25 "Зеркало"
22.50 Т/с "Бригада"

00.00 ПРЕМЬЕРА. "Стань звездой"
00.55 Х/ф "Бумеранг"

03.15 Х/ф "Прощай, любовник"
04.45 Футбол. Чемпионат России. "Алания" (Владикавказ) - ЦСКА. 2-й тайм.

"ТИВИКОМ"
07.40 "Лоск". "Сейчас". Погода

08.15 "Семейное кино". "Одиссея"
09.15 "Е гостях у Тофика"
09.30 Fox Kids на REN TV. М/с "Ферма чудища"

10.00 Fox Kids на REN TV. М/с "Кот по имени Ик"
10.30 Fox Kids на REN TV. М/с "Принцесса Сиси"

01.00 "Черный ящик"
01.35 "24"

01.55 "24". Истории
02.10 "Последний холостяк"
02.45 "Шерше ля ФАН"

"АРИГ УС"
09.00 Новости

09.35 Сто чудес света: "Глиняные замки"
10.40 Х/ф "О любви"

12.10 Формула успеха
12.20 М/с "Гарфилд и его друзья". 65 с.

12.45 Любовные истории
13.20 Высший свет
13.45 Состав преступлений

13.50 Т. Гвердцители в программе "Музыка без границ"

15.25 Путеводитель
16.00 Новости. Погода
16.30 Автопрограмма "АБС"

17.00 М/ф "Пластиковая ворона"
17.15 Смотрите, кто пришел

17.30 Жизнь в Слове
18.00 Музыкальный подарок
18.25 Свободное время

18.55 Т/с "Две судьбы". 18 с.
20.00 ТК "Ариг Ус" представляет: "На ночь глядя"
20.45 Х/ф "Цирк сгорел и клоуны разбежались"

17.00 Реальное шоу "Гарем"
18.00 "Афиша"

18.30 Комедийный клуб "Полшестого"
19.30 Игровое шоу "Кресло"

20.45 Т/с "Убойная сила-2"
21.55 Программа Арины Родионовой "ДЕФИЛЕ от салона ИТАЛМОДА"

22.00 Кино на СТС: "Невезучие". США, 1991 г.

00.00 "Осторожно, модерн-2"
00.30 "Вся ин да хаус"

01.30 Т/с "Убойная сила-2"
02.35 Кино на СТС: "Делай как надо"

"НТВ"
07.55 Детское утро на НТВ. "Гостя из будущего", 5 серия, заключительная

09.00 "Сегодня"
09.05 К 100-летию М. Яншина. "Поручик Кижэ"

10.30 "Путешествия натуралиста"
10.55 Погода на завтра

11.00 "Сегодня"
11.05 "Кулинарный поединок. Бурунди - Франция"

12.00 "Сегодня"
12.05 "Квартирный вопрос. Кровать в шкафу, диван в столе"

Организация купит экспортную сосну диаметром от 32 см. Дорого. Тел.: 44-73-62. Стрелка, территория базы «Водкомплект».

16.00 "Сегодня"
16.05 Своя игра
17.00 "Сегодня"
17.20 Галина Дanelия. "Женский взгляд" Оксаны Пушкиной

Бурятская государственная сельскохозяйственная академия продолжает прием слушателей на коммерческое подготовительное отделение (бывший рабфак) на следующие факультеты: агрономический, ветеринарной медицины, зооинженерный, механизации сельского хозяйства. Начало занятий 15 ноября. За справками обращаться: 670034, г. Улан-Удэ, ул. Пушкина, 8, каб. 113. Тел.: 44-25-06.

Воскресенье, 3

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

08.00 Новости
08.10 Мультсеанс: "Приключения барона Мюнхгаузена"
08.25 Т/с "Флиппер"
09.20 Армейский магазин
09.45 Дисней-клуб: "Тимон и Пумба"
10.10 Док-шоу
11.00 Новости
11.10 "Непугуевы заметки" с Д.М.Крыловым
11.30 Пока все дома
12.10 "Эластелин вкуса"
12.55 Х/ф "Охота на единорога"
14.30 Дисней-клуб: "Утиные истории"
15.00 Новости (с субтитрами)
15.15 Умницы и умники
15.45 КВН-2002. Первый полуфинал
17.50 Живая природа. "Следы невиданных зверей", "Речной охотник"
19.00 Эремена
20.10 Олег Газманов, Лариса Долина, Николай Басков в юбилейном концерте Надежды Кадышевой и группы "Золотое кольцо"
21.50 Том Круз в боевике "Фирма"
00.40 Бокс. Бой сильнейших профессионалов мира. Марко Антонио Баррера - Джонни Тапиа
01.45 Линия кино. Робин Уильямс в фильме "Куда приводят мечты"

РОССИЯ

08.25 Владимир Колокольцев в фильме "Зеленый фургон". 1959 г.
09.45 "Дракоша и компания". Детский сериал
10.10 "Русское лото"
11.00 Всероссийская лотерея "ТВ Бинго шоу"
11.35 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. ВЕСТИ-МОСКВА. НЕДЕЛЯ В ГОРОДЕ
12.15 "Утренняя почта"
12.50 "Городок". Дайджест. Развлекательная программа
13.20 ПАРАД КОМЕДИЙ. Луи де Фюнес в фильме "Маленький купальщик" (Франция-Италия). 1967 г.

15.10 "Парламентский час"
16.00 ВЕСТИ
16.20 "Вокруг света"
17.15 "Диалоги о животных"
18.10 "Моя семья"
19.05 "Аншлаг"
20.00 Джим Керри, Эрик Робертс, Бен Стиллер и Мэтью Бродерик в комедии "Кабельщик". (США). 1996 г.
21.50 "Е" "Городке"
22.00 ВЕСТИ НЕДЕЛИ
23.10 "Специальный корреспондент"
23.35 Филипп Киркоров, Лариса Долина, Лайма Вайкуле, Олег Газманов и Иосиф Кобзон в гала-концерте, посвященном 30-летию гос. центр. концертного зала "Россия"
02.40 ПОСЛЕДНИЙ СЕАНС. Кэтрин МакКормик, Жаклин Биссет и Руфус Сьюилл в фильме "Честная куртизанка". (США). 1998 г.
04.40 "Спорт за неделю"

ГИВИКОМ

07.45 "Лоск". Погода
08.00 Муз. канал
08.15 Семейное кино "Одиссея"
09.15 "Е гостей у Тофика"
09.30 Fox Kids на REN TV. М/с "Ферма чудовищ"
10.00 Fox Kids на REN TV. М/с "Кот по имени Ик"
10.30 Fox Kids на REN TV. М/с "Принцесса Сиси"
11.00 М/с "Симпсоны"
11.55 Д/ф "Дикая планета": "Приматы"
12.55 Т/с "24 часа"
14.00 "Военная тайна"
14.30 "Лоск". Погода
14.50 "Лотерея АвтоРАЗа"
15.00 Х/ф "Свободная от мужчин"
16.45 Муз. поздравления
17.20 Т/с "Евочка"
18.00 Fox Kids на REN TV. М/с "Непобедимый Спайдермен"
18.30 Школьное ТВ
19.00 Семейное кино "Одиссея"
20.00 "Лоск". Погода
20.30 Х/ф "Здравия желаю!"
22.20 Х/ф "Муха-2"
00.35 "24"
00.55 Т/с "Секретные материалы"
01.55 Ночной муз. канал

АРИГ УС

09.00 Новости. Спорт. Погода
09.50 ТРК "Ариг Ус" представляет "С утра пораньше"
10.20 Х/ф "Прохиндида, или Бег на месте"
12.00 Один день
12.30 Формула успеха
12.40 Дачники
13.40 Х/ф "Любовь и голуби"
15.25 Мои сумасшедшие друзья
16.00 Детская развлекательная передача "Страна чудес"
17.25 Благая весть
17.55 М/ф "Ограбление по..."
18.15 Музыкальный подарок
18.45 То, что надо!
19.00 Е нашу гавань заходили корабли
20.00 Новости
20.25 Бизнес-экспресс
20.40 Еы здоровья
21.00 Товарищеская встреча по кикбоксингу: Бурятия-Ю.Корея
21.25 Формула успеха
21.35 Ж.-П.Бельмондо в фильме "Ограбление"
23.35 "Ничего личного". Программа С.Сорокиной
00.20 Криминальная Россия: Похитители детства, 2 с.
00.50 Ток-шоу "Земля-воздух"

СТС - БАЙКАЛ

09.00 Т/с "Зак и секретные материалы"
09.30 Программа мультфильмов
10.00 Лапиш - маленький башмачник
10.30 Флиппер и Лопака
11.00 Просто Норман
11.30 Пучини
11.45 Ник и Перри
12.00 "Полшестого" представляет: "ОСП-студия"
13.00 "Альф"
14.00 Кино на СТС: "Невезучие". США, 1991 г.
16.00 Свидание вслепую
18.00 Афиша
18.30 КВН (лучшие игры)
20.45 "Последний герой-2", супершоу
22.00 Кино на СТС. «Ловушка».

НТВ

08.15 Детское утро на НТВ. "Голубое дерево" (Аргентина)
09.00 "Сегодня"
09.05 Лидия Смирнова в фильме "Моя любовь"
10.20 "Без рецепта". Доктор Бранд
10.55 Погода на завтра
11.00 "Сегодня"
11.05 Экстремальное шоу "Фактор страха"
12.00 "Сегодня"
12.05 Мария Миронова в программе Павла Лобкова "Растительная жизнь"
12.40 "Вы будете смеяться!"
13.00 "Сегодня"
13.05 "Модель сверхчеловека". Профессия-репортер
13.25 "Служба спасения"
14.00 "Сегодня"

14.05 Детектив "Ларец Медици"
15.50 Вкусные истории
16.00 "Сегодня"
16.05 Своя игра
17.00 "Сегодня"
17.20 Премьера. НТВ представляет "Истории охотника за крокодилами"
2 серия
17.45 Домашние животные. "2 против". Ток-шоу "Принцип дома"
18.00 "Сегодня"
18.05 Ток-шоу "Принцип дома" (продолжение)
19.00 "Сегодня"
19.05 "Совершенно секретно мертвая зона"
19.55 Комедия "Маска" (США)
22.00 "Намедни" с Леонидом Парфеновым
23.30 Т/с "Клан сопроано", 2 с.
00.35 Аль Пачино в х/ф "Мэрион"
02.50 Журнал Лиги чемпионов

Открытое акционерное общество «Улан-Удэнское приборостроительное производственное объединение» ПРЕДЛАГАЕТ

Электромассажер «Бодрость-М»
Массажер электрический вибрационный предназначен для косметического, профилактического массажа в бытовых условиях. Работает в двух частотных режимах. Комплектуется сменными насадками.

- Массажер «Бодрость-М» поможет вам:
  - восстановить жизненную энергию в организме после нервного перенапряжения, правильного питания и после травм;
  - усилить функциональную деятельность мышц, нервов, кровеносных сосудов;
  - способствовать повышению работоспособности всего организма;
  - увеличить защитные свойства кожи, ее дыхательные функции;
  - снять напряжение мышечной деятельности, восстановить кровообращение;
  - снять усталость, боли и отеки в ногах;
  - снять головную боль;
  - поможет спортсменам разогреть мышцы до спортивных упражнений и снять усталость после.

Электромассажер «Бодрость-М» - уникальный прибор, идеальное дополнение к методам восстановления организма.

«Бодрость-М» прекрасный способ снять стресс и усталость без таблеток. Крепкого вам здоровья!
670034, г. Улан-Удэ, ул. Х. Намсараева, 7, тел.: 44-69-73, факс: 44-88-17. E-mail: suppo@bumet.ru

Электромассажер «БОДРОСТЬ-М» можно также приобрести в магазинах города.

"Радио Бурятии - радио для всех!"

Бурятское радио

(28 октября по 3 ноября 2002 г.)

28, понедельник

6.10 - Радиожурнал "ЗЕМЛЯ РОДНАЯ".
6.37 - 7.00 - АКТУАЛЬНОЕ ИНТЕРВЬЮ.
7.10 - ОБЪЯВЛЕНИЯ.
7.20 - "АНФАС".
7.40 - 8.00 - Радиостудия "БИРАКАН".
Радио журнал "Мир Севера".
13.00 - 13.10 - Дневной выпуск новостей "КОРОТКОЙ СТРОКОЙ".
19.10 - РЕСП. ИЗВЕСТИЯ (на бур. яз.).
19.27 - ОБЪЯВЛЕНИЯ.
19.30 - РЕСП. ИЗВЕСТИЯ (на рус. языке).
19.45 - 20.00 - ИЗ ФОНДОВ РАДИО.

29, вторник

6.10 - 7.00 - Прогр. "УТРО БУРЯТИИ".
7.10 - НОВОСТИ, СПРАКИ, ОБЪЯВЛЕНИЯ РЕКЛАМА.
7.30 - Беседа с Управляющим Гос. учреждением Отделения пенс. фонда Рос. Федерации по РБ А.С. Ковалевым.
7.45 - 8.00 - "ОРЬЕЛ" - "ВЕРШИНА".
13.00 - 13.10 - Дневной выпуск новостей "КОРОТКОЙ СТРОКОЙ".
19.10 - РЕСП. ИЗВЕСТИЯ (на бур. яз.).
19.27 - ОБЪЯВЛЕНИЯ.
19.30 - РЕСП. ИЗВЕСТИЯ (на рус. яз.).
19.45 - 20.00 - "РАДИОБИБЛИОТЕКА".

30, среда

6.10 - 7.00 - Прогр. "УТРО БУРЯТИИ".
7.10 - НОВОСТИ, СПРАКИ, ОБЪЯВЛЕНИЯ РЕКЛАМА.
7.30 - Программа "ВЫБОР".
7.45 - 8.00 - "ТООНТО НЮТАГ".
Передача посвящена Дню памяти жертв полит. репрессий.
13.00 - 13.10 - Дневной выпуск новостей "КОРОТКОЙ СТРОКОЙ".
19.10 - РЕСП. ИЗВЕСТИЯ (на бур. яз.).
19.27 - ОБЪЯВЛЕНИЯ.
19.30 - РЕСП. ИЗВЕСТИЯ (на рус. языке).
19.45 - 20.00 - АКТУАЛЬНОЕ ИНТЕРВЬЮ (на бур. яз.).

31, четверг

6.10 - 7.00 - Прогр. "УТРО БУРЯТИИ".
7.10 - НОВОСТИ, СПРАКИ, ОБЪЯВЛЕНИЯ РЕКЛАМА.
7.30 - РАЗГОВОР НА АКТУАЛЬНУЮ ТЕМУ.

7.45 - Православная программа "БЛАГОЕСТ".
13.00 - 13.10 - Дневной выпуск новостей "КОРОТКОЙ СТРОКОЙ".
19.10 - РЕСП. ИЗВЕСТИЯ (на бур. яз.).
19.27 - ОБЪЯВЛЕНИЯ.
19.30 - РЕСП. ИЗВЕСТИЯ (на рус. яз.).
19.45 - 20.00 - ПЕРЕДАЧА ИЗ ФОНДОВ РАДИО.

1, пятница

6.10 - 7.00 - Прогр. "УТРО БУРЯТИИ".
7.10 - НОВОСТИ, СПРАКИ, ОБЪЯВЛЕНИЯ РЕКЛАМА.
7.30 - Программа "ВСТРЕЧИ".
7.45 - 8.00 - "ГУЛАМТА".
13.00 - Дневной выпуск новостей "КОРОТКОЙ СТРОКОЙ".
13.10 - 14.00 - "ЧАС ВАШЕГО ПИСЬМА".
Муз. прогр. по заявкам радиослушателей.
19.10 - 20.00 - Инф. программа "ЕЧЕРА. СЕГОДНЯ. ЗАТРА", ОБЪЯВЛЕНИЯ.

2, суббота

7.10 - 8.00 - "ЕЧЕРА. СЕГОДНЯ. ЗАТРА". Инф. программа. ОБЪЯВЛЕНИЯ.
9.10 - "МЭНДЭ АМАР, МИНИИ БУРЯД ОРОН" - "УТРО БУРЯТИИ".
9.45 - 10.00 - Передача для детей "АЛТАН ЗУЛА".
13.10 - 14.00 - МУЗ. ВОЛНА РАДИО БУРЯТИИ.
19.10 - 20.00 - Радио журнал "СТЕПНЫЕ МЕЛОДИИ".

3, воскресенье

7.10 - СПРАКИ, ОБЪЯВЛЕНИЯ, РЕКЛАМА.
7.20 - 8.00 - Программа "СЛЫШУ ПЕСНИ, СКАЗКИ, ЛЕГЕНДЫ".
9.10 - 10.00 - Канал для школьников "ЭДИРШУУЛ". "Уроки лета".
11.10 - 12.00 - Лит.-худ. программа "АЛТАРГАНА" "Я и на войне говорил на родном языке" - радиоочерк об участнике Сталинградской битвы И.М.Убееве; Передача из цикла "Пюющие поэты".
13.00 - 14.00 - Инф.-муз. канал для молодежи "БОСКРЕСНЫЙ ПОЛДЕНЬ".

БГТРК ВАКАНСИИ ТРЕБУЮТСЯ

Грузчики. Тел.: 42-77-09.
Менеджеры. Тел.: 22-50-64.
Газоэлектросварщики, водитель. Тел.: 43-07-28.
Русская женщина для работы сторожем на Байкале. Тел.: 44-22-51 ОАО "Етормет" срочно требуются газорезчики.
Обращаться: ул. Жердева, 16, тел.: 33-25-81.
Экскаваторщик. Тел.: 42-36-79, 37-19-86.
Административная работа. Тел. 25-67-95.
Работа в офисе. Тел. 25-53-41, 045 аб. 5784.
Офисные работы. Тел. 42-58-94.
Работа в офисе. Тел. 455-458.
ОАО "Бурятхлебпром" требуются водители с категорией "С". тел. 22-28-10, 22-24-52.
ОАО "Бурятхлебпром" требуются электрослесари. Тел. 222-452.
Менеджеры. Работа в офисе. Тел. 21-93-02.
Работа в офисе, зарплата от 3000 рублей. Тел. 21-93-02, 22-82-69.
Рекламные агенты. Тел. 21-93-02
Административная работа. Тел. 27-22-47.
Продавец непродовольственных товаров, девушка до 25 лет. Тел. 45-46-26.

ИЩУ РАБОТУ УСЛУГИ

Курс английского языка за 3 месяца. Тел.: 44-47-30 (Ж 13390).
Работа на Средиземноморье. (Ж-10801). Тел. 25-67-32.
Шью, перешиваю дубленки (современные модели, комбинирование). Тел.: 42-38-24.
ТАКСИ, Эвакуатор, "Автомак". Тел.: 21-17-17. (Лиц. ЛСС-03000032 от 18.02.02 БОРТИ).
Химистка ковров на дому. Тел. 42-28-41. (Ж-12575).
Школа туризма производит набор на курсы организаторов экскурсий и менеджеров туризма. Начало занятий с 21 октября. Тел.: 21-68-79, 45-53-26.
Курсы водителей "Е". 28 октября. Оплата частями. Ул. Чертенкова, 71. Тел.: 645-175. (Св-во Ж-6311).
Изготовление филленчатых дверей, остекление балконов. Тел. 22-48-50.
Регистрация предприятий, предпринимателей. Тел. 44-03-77 "Экспресс-Регистратор" (Ю-11508)
Такси "555". Тел. 555. Поехали! (ЛСС-03-000090 БО РТИ)
2-месячные курсы горлового пения. Тел. 45-53-25
ООО "Скрап" принимает черный металлолом, чугун по адресам: г. Улан-Удэ, ул. Крылова, 2, "Зайдинская реалбаза"; пос. Джида, ул. Торговая. Цены высокие.
Пластиковые окна. Установка и отделочные работы. Дешево. Тел.: 21-29-43.

АВТО ПРОДАЮ

"Урал-4320". Тел.: 37-24-95, 22-32-96.
А/м "Ваз-2106", 1989 г/в. Тел.: 44-54-26.
А/м "Маз-500", шасси в хорошем состоянии. Тел.: 45-34-54.
А/м "Газель", 2000 г/в, на 7 мест. Тел.: 37-34-68.
Хороший м/а "РАФ". Тел.: 42-75-84.
М/а "Мазда-Бонго", 1992 г/в. Тел.: 42-61-51.
М/а "Азия-Топик", 1994 г/в. Тел.: 45-22-10.
КУПЛЮ
Хороший гараж по ул.Тулаева, детскую коляску, телогрейку, камуфляж, португено. Тел.: 42-61-32.
РАЗНОЕ
Евотому в аренду автобус. Тел.: 25-44-72.

СУПЕРМАРКЕТ РАЗНОЕ

Женские пальто! Магазин "Ландыш". Современные пластиковые окна для суровых зим. Тел. 33-88-88.
Лес на корню - 200 кубометров. Тел. 45-18-89, до 22 (лесобилет 211)

КУПЛЮ ПРОДАЮ

Кораллы. Дорого! Тел. 45-17-99
Живые бараны. Доставка и разделка. Тел.: 42-05-14.
Цемент, мешок - 75 руб. Тел.: 23-21-64.
Шубу (нугрия). Пейд.: 045, аб. 6067, тел.: 21-50-10 (спрос Эржену).
Редуктор и балку среднего моста а/м "КАМАЗ". Ценовая договорная. Тел.: 45-19-62.
Свадебное платье (размер 42-44). Тел.: 41-26-81.
Корову стельную. Тел.: 41-08-75.
Целевой чек на а/м "ЕАЗ-2109", 1993 г/в, 3-й квартал. Тел. 41-03-22.

НЕДВИЖИМОСТЬ ПРОДАЮ

Дом на Шишковке. Тел.: 22-88-86
Срочно дом в Онохое. Тел.: 26-02-23.
2 капитальных гаража (один в двух уровнях, 41 кв., р-н "Абсолют" в пос. Орешково). Недорого. Тел.: 45-08-32.
1-комнатную неблагоустроенную квартиру. Тел.: 42-44-17, 77-51.
1-комнатную квартиру в 111-м кв-ле, д. 11. Тел. 23-16-88.
1-комнатную квартиру по ул. Норильская. Тел. 26-90-20.
1 и 2-комнатные неблагоустроенные квартиры. Тел. 22-20-20.
2-комнатную квартиру по ул. Кабанская. Тел.: 45-97-28 (в рабочее время).
2-комнатную квартиру на Саянах. Тел.: 23-16-27.
2-комнатную квартиру на Октябре. Тел.: 42-74-73.
2-комнатную квартиру по ул. Гагарина. Тел.: 27-22-99.
2-комнатную, неблагоустроенную квартиру в центре. Тел.: 53-13.
2-комнатную неблагоустроенную квартиру. Тел.: 42-16-88.
3-комнатную квартиру в р-не Элеватора, 3/5, кирпич. Ценовая договорная. Тел.: 44-08-49.

MEBЕЛЬ ОТ МАККОМ
для любящих сердце...
Image of a woman sitting on a chair.

Бато-Доржо СОДНОМОВ

ПОСЛЕДНЯЯ ОХОТА

(Глава из исторической повести «Хубилай»)

Тумэр обещал выполнить все пожелания любимого деда. Хубилай слегка прослезился. Он попросил внука нагнуться и поцеловал его лоб.

Хубилай выздоравливал. Теперь он поднимался со своего ложа и, поддерживаемый Сэсэг, немного ходил по покою. Слабость постепенно проходила.

Как-то старший из эмчи-лам Цыван-лама спросил у императора, какие у него возникают желания и какие сны ему снятся.

- Мне часто теперь снятся наши монгольские степи, - ответил Хубилай. - А самое большое мое желание - съездить на охоту в Каксиар-Мудэн, где бежит река Далинхэ.

- То, что снится родина - это хорошо. Встреча с родиной даже во сне дает человеку новые силы. Вам сейчас излишне волнения, связанные с охотой. Да и не подобает приверженцу учения Шакьямуни убивать ради забавы живые существа. Ведь это чьи-то души, воплотившиеся в этой жизни в зверей, согласно закону кармы. Это ухудшает карму, - сказал Цыван-лама.

Хубилай и сам понимал, что не подобает буддисту заниматься охотой. Но в нем почти с детских лет живет любовь к охоте. Как быть? Охота в преклонном возрасте укоротила жизнь его великого деда. Нет, что ни говори, хочется ему еще раз съездить в Каксиар-Мудэн. Какое там изобилие зайцев, кабанов, оленей, изюбров, медведей! Водятся там и горностаи, и соболя.

Нет, все же он съездит на охоту, решил Хубилай. Пусть это будет его последняя охота. И возьмет с собой немного людей: не десятки тысяч, как раньше, а несколько сотен. Да и императорский двор незачем брать на охоту. Ведь он едет туда просто отдохнуть. И сам он не будет убивать зверей. Незачем ему брать с собой большое число охотничьих соколов и кречетов, и собак возьмет с собой немного.

Приняв решение, Хубилай повеселел. Приказал подать ему на ужин зажаренную изюбратину и дичь с хорошими заморскими винами. Он пригласил Сэсэг поужинать с ним.

Мэй Сю-лан он души радовалась, видя слаого императора в прекрасном расположении духа. Она много шутила, смеялась. И много песен она спела Хубилаю в этот вечер. Хубилай решил взять с собой на охоту Сэсэг.

Хубилаю почему-то вспомнился его старший брат Мункэ, бывший великим ханом Монгольской империи до него, Хубилая. Человеком он был сумрачным, нелюдимым. Не любил пиришествств. Только охота доставляла ему огромную радость. И войну он любил. По личной удали и доблести

вряд ли кто мог с ним сравниться, хотя монгольская земля всегда славилась своими багатурами. Но не было у него особого полководческого дара. Видимо, из-за этого он чувствовал себя ущемленным, мучился в тайне, хоть и был великим ханом. Возможно, в нем завелся червь зависти к своим братьям, особенно к нему, Хубилаю. Ведь военная удача всегда была с ним. Не зря многие говорили, что бог войны Сульдэ покровительствует ему, Хубилаю.

Хубилай поймал себя на том, что он в последнее время ищет какое-то оправдание неожиданному решению брата, когда он отстранил его от командования монгольскими войсками, в войне с империей Сун. Он тогда одержал одну победу за другой. Окончательная победа была близка. Он был уверен в своих непобедимых туманах, в своих орхонах!

Сначала Мункэ поставил вместо него Урианх-Кадана - сына непобедимого Судубэй-Багатура, а потом решил сам возглавить войска. Он вторгся в еще не захваченные монголами провинции Сун с запада, со стороны провинции Сычуань. Во время этого похода он заболел и умер. Не довелось его старшему брату насладиться вкусом окончательной победы над могущественным врагом. Судьба распорядилась справедливо. Именно ему, Хубилаю, пришлось закончить победоносно ту великую войну. Когда-то его великий дед мечтал сокрушить чванливых Сунюв. И только ему, Хубилаю, удалось выполнить завет деда, хотя это пытались сделать и его дядя Угдэй, и брат Мункэ.

Перед отъездом на охоту Хубилай вызвал Тумэра и наказал ему не беспокоить его зря. Пусть все имперские дела решает сам. Только в случае крайней необходимости он может отправлять к нему, Хубилаю, гонцов особых поручений.

Цыван-лама вынужден был согласиться с Хубилаем. И на всякий случай отправил с императором несколько эмчи-лам. Была бы воля Цыван-ламы, он продлил бы жизнь императора еще на сотню лет. Он понимал, что Хубилаю осталось жить недолго. При разумной жизни, без ненужных

в его возрасте тревожений император может прожить еще два-три года.

Цыван-лама прекрасно осознал, что только при царствовании Хубилая учение Шакьямуни может свободно распространяться в пределах великой империи. Вряд ли его наследник Тумэр будет так же благосклонно относиться к ламам. Скорее всего, через некоторое время он постарается забыть о «Жемчужной грамоте» Хубилая. Ведь он воспитывался в китайских традициях, и его учителями, в основном были последователи древнего учения Кун Цзы¹, которое прочно укоренилось среди жителей Поднебесной.

Между тем, Хубилаю не было никакого дела до тревожений, слухов, связанных с его отъездом на охоту. Сидя в своем деревянном тереме, который несла четыре могучих слона, он радовался как ребенок, который после длительного ожидания наконец-то получил желаемую игрушку. И весна вступила в полные свои права. Радует глаз ожившая природа, звонкие голоса жаворонков звучат, как песня весны.

Его радует, что Сэсэг оживала, находится в счастливом состоянии. Снова заиграл румянец на ее щеках. Она весела и оживлена. Ей хорошо находиться вдали от императорского двора с его бесконечными сплетнями, интригами, слухами, яростной борьбой между собой жен и наложниц Сына Неба. Сколько горя и слез приносит эта скрытая от чужих глаз борьба.

Хубилай на этот раз взял с собой всего несколько охотничьих соколов и кречетов. Ему любо смотреть на нарядных ближних нойонов, сановников, кешиктенов и сокольников, которые скачут поблизости, готовые выполнить любое его приказание.

Терем Хубилая внутри обит сукном, вытканном золотом, а снаружи тигровыми шкурами. В тереме с Хубилаем едут баурчи с поварами, Сэсэг и несколько ближних нойонов.

По дороге, по которой едет Хубилай, много прекрасных охотничьих мест. Время от времени к терему императора подлетают на быстроногих скакунах соколы и радостно кричат: «Журавли летят!» Тогда Хубилай выбирает одного из своих кречетов и выходит с ним на площадку терема. Вот он пускает своего кречета и вместе с Сэсэг лобует, как стремительно кречет настигает журавля. Сэсэг, конечно, хочется, чтобы журавль увернулся от кречета, но это редко удается.

Наконец-то прибыли в императорские охотничьи угодья. Сначала они отдохнули в небольшом городе Модон-хотон, где, в основном,

жили лесные стражники. Город оправдывал свое название: все дома были деревянные. Указом императора была запрещена всякая охота вокруг охотничьей стоянки Сына Неба на расстоянии двадцати дней пути. Никто в этих местах не должен держать охотничьих соколов и собак. И ни один нойон или сановник не смеет охотиться в этих местах. Дикие звери в здешних лесах не боятся человека и зайцы, и олени могут вплотную подойти к человеку.

На охотничьей стоянке императора в Каксиар-Мудэне уже были установлены палатки. Палатка императора огромная. В этой палатке дверями на юг в большой зале могут поместиться тысяча человек. За этой залой расположены два покоя, один из которых служит опочивальней императора. Снаружи палатка покрыта тигровыми шкурами, а внутри она обита горностаем и соболями.

Рядом с палаткой Хубилая установили палатку Сэсэг, богато и со вкусом украшенную внутри. Снаружи она тоже покрыта тигровыми шкурами.

В первый же вечер Хубилай устроил небольшой пир в большой зале своей палатки. Гости императора искренне радовались виду Хубилая в веселом и добром расположении духа. Гостям подавали дичь и птицу, приготовленные так искусно, что редко кто догадывался, что он ест. И вина все были настояны на лесных плодах.

Хубилай и Сэсэг не участвовали в охотничьих забавах, а только наблюдали охоту на зайцев, кабанов и медведей.

Они попеременно гостили друг у друга. Сэсэг нравилось принимать императора в своей палатке.

Как она неистощима на выдумки, поражаюсь Хубилай, ибо каждый раз и приемная зала, и опочивальня Сэсэг были убраны по-другому, а ее повара готовили удивительно вкусные блюда, ни разу не повторяясь. И вина подавали у нее восхитительные.

Незаметно летели эти счастливые дни, слагаясь в месяцы. Они бы с удовольствием тут прожили и годы. Но время неумолимо. Незаметно пролетела весна, а потом и лето.

Лес начал примеривать свой золотой осенний наряд.

Почему так коротки счастливые дни нашей жизни, думал Хубилай. Вернется ли он еще раз в эти чудные места, или всю эту осеннюю красоту он видит в последний раз?

В прощальный вечер Сэсэг много плала, и грусть звучала в ее песнях.

¹ Орхон - полководец

² Кун Цзы - Конфуций.

(Түгэхэл. Эхиниш октябрийн 17-ой дугаарта).

- Ехээр ама гаража болохо үгы юм даа, - гээд эмшэ багша аамханаар гүбэд гэб. Айшадыше дада оробо. Сумаа гурбан томо бурхи бариган олзотой, омогтой, хүхюутэй дорюунууд гэртээ хүрээж эрбэд. Сумаагай намган аргагүй ехэ һонинтой, наһаараа үүдэ үрхыень татаагүй айлашад тушаа амьяа абажа ядан хөөрбэ. Табагта табиха юушые үгы байһанаа, үтэти тарбаганай мяха табиха хүндэлһэнөө, хүбүүнэйнгээ ламын үбэр дээрэ гаража һуугаад буужа үгөөгүйе, лама хубсаһыень тоһотой гараараа будаһыень, юундэшыеб даа нэрэ, обогыень бэшэжэ ошоһыень үлөөнгүй хөөрөө һэн ааб даа. Сумаа үсөөн үтэти, даруу номгон хүн һэн.

- Ядаһан зон наһан соогоо ядажа ябадаггүй юм. Эрхэхэ наран, ээлжээлхэ түрэ эрхэжыше магадгүй, - гээд бишыхан хүбүүтээ үбэр дээрэ абажа, һайса үрхэлүүбэ.

- Бурхиншаа мяхануудые хуухалаад, досоонь шулуу хэжэ бооо. Үглөөдэр Суусал руу ошохоом. Тэндэ танил ородойдоо хоёр долоон хонгогто үбһыень сабшалсажа үгэхөөр хөөрлэдөө һэм. һайн ород агша, һайнаар хүлһэ түлэхэ ёһотой. Хүбүүндээ үмдхүүлхэ барюушын бүд оложо үмдхүүлэ. Шинишые хубсаһан юун болошобо гэшэб даа, - гээд хүнгиһанги хүдэһэн һарьмай дэгэлынь, хургаа бултайлаһан гуталынь шэртэн хараа һэц. Өөрыншые хубсаһан үлүү бэшэ даа.

- Бидэ юугээ эдижэ байха зон гэшэбиди, - гэжэ һамганинь ухаа алдаба.

- Яахатнай һэм даа, газаагаа ажаллаха малтай бэшэ. Үглөөдэртөө тэрэ ородойнгоо морёор таанадаа хоол асархаб. Соржоо абаад ошуужаб, - гэбэ. Хоол гэхэн үгэ дуулаһан һамганинь хүхишэбэ. Сумаа ехэ хүбүүгээ дахуулаад, Суусал Хүһөөшын зүг баряад алхалшабад. Үглөөдэрын нара орохо багаар Сумаа үбгэнинь тэргэ морёор найрса харайлгажа эрбэ. Туламаар дүүрэн талха хилээмэ, хатаһан сухаари асарба. Бага хүбүүндээ үмдүүлхэ сээжэбшэ (барюуш), һамгандаа ород эхэирнүүдэй үмдэдэг сарафан, шанажа ууха сай, багаханшые һаа, шэхэр асаржа ехэл хүхээн, эдээн уугаан болоо һэн ха даа. Тэрэ үдэшэндэ Сумаа һөөргөө бусаба. Энэ мэтшэлэн Сумаа гэр бүлээ тэжээдэг тэдхэдэг бэлэй. Улайда ехэ бэрхэ хүн байһан тула айл бүхэн шахуу Сумаагаар эдишээ хүүлэдэг һэн. Малай гэдэһэ дотор обоо ехые суглуулжа, амандаа эдишээхэн, аминдаа золотойхон үбэлые үнгэргэгшэ һэн. Соорхой дээбэрийн нүхөөр һара мүшэдэй эмнилсэн элихэнээр харагдажа байха. Гэдэһэ дүүрэн садхалан гэр соонь хүйтэныше һаа, ульһатай дулаахан мэтэ үзэгдэхэл даа. Үдэр хонугууд үнгэржэл байна, хүбүүдныше томохонууд болоно. Нэгэтэ Суусал, Хүһөөшөөр, Сүүгэлэйнгээ дасангаар абаад эрхэдээ, Сумаа ехэ һонин асарба. Дасан хүрөөб, ламанар намай хүндэтгэйгөөр урин сай уулгаа, Түбэдэй орон орохоёо байһан унаа улаада гээб даа. Ганжарбын гэгээнэй хубилгаанда али нэгэнинь тодорхо хорёод хүбүүдэй нэрэ, обог ехэ дансада оруулагдаа юм ха. Гэдэһэ тоодо манай Шэмэд хүбүүншые оролсоно. Тиймэ ехэ наггин һайхан бурханай орон ошолохол байгааһи даа. Яагаад таанад байха гэшэбта, аргагүйб гэбэ, - гэжэ үбгэнинь хөөрбэ.

- Уданшьегүй хэдэн нэрэтэй

түрэтэй зон, тэдэнэй тоодо ламашые бии, тэмээн унаагаар Түбэдэй орон Далай ламые бараалхажа, шоо хаюулхаяа холын аянда буянай хэрэгтэ зоригод. Хахад жэл ябаа юм гү, жэл гү, холье зоригон аяншаднай үндэр түрэлтэ Далай ламаяа бараалхаяа Түбэдэй орон

гуйхын ехээр гуйжа, арай гэжэ хонуулба. Үглөөдэрын зэргэшээ гурбан моритой тарантас тэргэдэ һуулгагдаһан гэртээ хүргүүлжэ эрбэ гэшэл даа. Дасанай шэрээтэ лама өөрөө морилжо гэгээн богдоёо бараалхаба. Шэрээтэ ламбагай Сумаагай гэр бараан соохи

Доржи-Ханда ЦЫНГУЕВА

хаанаһаа хэнэйхйээ шүлэнэй хони эрижэ гаргаха гэшэбид гэгээн үдэр һүниин бодолдо абтанги. Нэгэтэ үглөөгүүр эртэлэн урьһаар хони

түлөөлгшэд булта эринги. Үдэр ехэ зиндаата гэгээн богдо хубилгаание түрэнэй гарбан гэр гуламтаһаань залаа гаргахын урда тээнэ ехэ уншаа болобо. Уншалга дүүрээжэ Шимбаа-Шамбын хубилгаание тодорһыень гэгээн богдо ламын санаарта хубсаһыень үмдхүүлбэ. Гартань зацан эрөө ошортойгоор барюулагдаба. Нарата юртэмсэдэ наһа заа үршөөһэн, наггин һайхан эр эсэгэдэнь үмдхэл үмдхүүлбэ, һэн ха. Эсэгэдэнь хамба хилээ дэгэл хэдэрүүлжэ, үтэ мүнгэ

ГАНЖАРБЫН ГЭГЭЭН

хүрбэ һэн ха. Утынгаа харгы замда тэмээгээршые ябаа, мори тэргээршые ябаа, далбагата онгосооршые тамараа, һарлаг үхэрөөршые дутшуулаа. Далай лама урин дулааханаар холын аяншадые угтан абажа, «алтан үндэгэн» шоогоо хаяхадань, Шэмэд Сумаагай, Шэмэд Сумаагай, - гээд шоонь хүрээжэ байгаа һэн ха, - гэжэ Ганжарбын гэгээнэд тодорһон Шимбаа-Шамбын ахын Соржин басаган Цэдэн абга тухайгаа хөөрөһыень энэ хүгшэнэй аша басаган намда дамжуулан хөөрбэ гэшэ. Хоёрдохи жэлдээ юм гү, али гурбадахи гү арайшые гэжэ холын аяншад гэртээ бусабад һэн ха.

Сүүгэлэйнгээ дасан эрбэжэ, Далай ламын алтан үзэгөөр түбэд хэлэн дээрэ бэшэһэн айладал дасанай шэрээтэ Доржи Жэгмэд Данжиновта барюулагдаба. Үглөөдэртэнь хорин хүбүүдэй эсэгэнрые дасан дуудабад. һахагар-һахагар һагса хурьган дэгэлтэй баяшуул һайн-һайн моридуудаараа хара гэртэ хүрээжэ эрһэн, дасанай горлом соо суглархай байгаад һэн. Тус тустаа минишые хүбүүн гэгээнэд тодорһон байжа магад гэжэ һэгшэн, айладал хүлээжэ байгаад бэлэй. Хорин хүбүүдэй эсэгэнэр Сумааһаа бэшэн эрһэнхэй. Ябаган Сумаа хамагай һүүлдэ «жороо улаанаараа» жороолоон хүрээжэ эрбэ. Тэндэ суглаараад байгшад булта Сумаа руу муухайгаар хөлойн хараһад. Унаагүй ула соорхой гуталтай шамайе хүлээжэ энэ болобди. Яашоо хүндэтэй хүн болообши, али хүбүүмни гэгээнэд тодорхо гэжэ ямбархажа ябаһа гүш? - гэдэһэ, хүн бүхэн Сумаае үзэн яданад. Дасанай ехэ үүдэн нээгдэжэ, эсэгэнрые орохыень уриба. Гоё һайхан хубсаһатай ехэшүүл баяшуул Сумаагай тарбаганай тоһоор нэбшэһэн һангигар дэгэл хубсаһанаа жэрхэжэ, саашаханаа дүгэн ябаһад. Сумаашые мууһаа муу, модонһоо хөө гэжэ ламһаа удхатай, холохонуур ябаһуули даа гэжэ өөрөшые бээс сарана. Дасанай шэрээтэ лама олоной дундуур үлын, зон соогуур хэниешыеб даа бэдэрэн.

- Аба, наашаа гаража дээгүүр һуутгы, - гэбэ. Хэныше һууриһаа хүдэлнэгүй. Ойлагулжа ядахдаа, «Сумаа аба» гэжэ ойлуулба. Сумаа хүбүүдһээ бэшэ хэндэшые аба гүүлээгүй дээрһээ юунэй аба болобдиб гэжэ дотороо бодоод, һууриһаашые бодобогүй. Дасанай шэрээтэ лама бүгэдэ зоной урда гаража, алтан үзэгөөр бэшэгдэһэн Далай ламын айладал уншахадаа - Сумаагай Шэмэд Ганжарбын гэгээнэй хубилгаанда тодорбо, - гэжэ доро дохин наманшалаа һэн. Зоной дундуур шэбэнэлдээн боложо, Сумаа руу нүдэнүүдээ шэглэбэ. Тэрэ дороо бэшэ хүбүүдэй эсэгэнэр гэртээ харихаяа мориндоо мордобод. Сумаашые «ябаган улаанаараа» ябаха тээшээ шамдаба.

- Сумаа аба, байгты, үлэгты. Хэзээ Ганжарбынгаа гэгээнине дасандань залаха тухайгаа тобшолон хөөрлэдэ, - гэбэ.

- Үгы, би үлэхэ сүлөөгүйб. Саашаа Пушаал орожо, эдижэ хоол хошо наймаасалдаха саг болзорни болохонь, - гээд лэ огто таһа арсаба. Ламанар ба ноёд һайд Сумаае

байдалые нүдөөрөө хаража бусаа һэн. Уданшьегүй хоол хошо, хубсаһа хунар, эд зөөри унаа ашаагаар Сумаагайда эльгээгдэбэ. Энэ үдэрһөө хойшо Сумаатан түмһэ, тибһээ тоохоо болижо, эдэб янзын хүндын эдэ эдидэг болобод. Бөөһэ хюурһанда баригдаһан, далан дабхар халааһатай хангирхай-һангирхай дэгэлүүдээ, ула соорхой гуталуудаа тарбага охотнооной нүхэ руу шихабад. Мүшэн мэтэ соорхой шара һэеы гэрэйн орондо дун сагаан эшгы гэр баригдаба. Үхэр малтайшые болобо. Сэргэдэнь мори дүүрһэжэ байдаг болоо һэн. Няотаг зонойнгоо дунда хүндэтэй, ямбагай, ахай баабай, абгай хээтэй гэжэ нэрлэгдэдэг болошобол даа. Үдэр бүри шахуу унаа ашаанууд дээдын тушаалтад Сумаагайхын руу харгылнад. Тэргэтэдэ - үбэлэйн буусата байһан гэр баригдаба. Зуһаландань хүбүүнэй тоонто дээрэ гэгээн богдын хубилгаанай үндэһэн гэр бууса тухайн дурдан хэлсэжэ байгаа хадаа, хожом тоонто дээрэнь бодхоогдон субарга тушаа хөөрэхэ гэжэ бодобод.

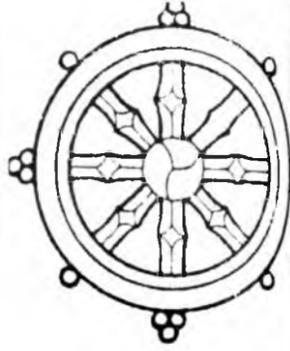
Энэ субарга Уртын голой урда бэсдэ - налюурта гэгээнэй түрэнэн тоонто дээрэнь баригдаһан юм гээд няотагаймнай гэгээл наһатайшуулай нэгэн 88 наһатай Юндэнэй Дарима хүгшэн ингэжэ хөөрбэ. Би тийхэдэ хүүгэд ябааб. Сүүгэл ба Агын дасанһаа ламанар эрбэжэ, гэгээнэй тоонто-хэбтэшыень бэдэрлэгэ болоо гэшэ һэн ха. Мини аба гэгээнэй тоонтые тои түрүүн оложо, магтаал хайрада хүртэшые наһагшаб. Мини абатан гэгээнэй үргөөһөө баруулжаа буусатай байһан ха. Энэл багта гэшэ һэн ха гээд абамни шаралжа халаахай ургашаһан бууса арилгахадань, лаб лэ гэрий һуури элихэнээр харагдаад орхибо. Тоонто газарынь оложо малтаһадань, шара һэеын бутархайнууд гаража эрбэ. Урдань хүүгэдээ тайхадаа, хэбтэшыень һэеы тулам соо хэжэ, үшөө дээрһээнь эрдэниин зүйл, зарягай үһэ хэдэг байгаа. Туламтай хойтынь эмээлэй үхэгэй һуурида нүхэ малтажа буладаг һэн ха. Гурба хонһон хойно хони гаргажа, тоонто тайлан болодог һэн, - гээд Дарима абгай хөөрөөгөө дүүргэбэ. Саашань гэгээнэй мүнэдэлһэн тоонто тайлан тушаа тобшолон хэлсэе.

Сумаагай һамганай хээлин ехэ боложо, һарань гаранги. Сумаагай сэдхэл ехэл хүлгөөтэй,

эрэшэлбэ. Хэныше үгэбэгүй. Хүнэй юумон хүсэтэй даа. Соржо хүбүүтээ дахуулаһан Сумаа уруу дуруухан гэр тээшээ гэшэлжэ ябана. Тарбагаша нохойнь яндан туранхай хүхүүли (һая түрэнэн эхэ тарбаган) барижа, тэрэнээ абаад гэр тээшээ шамдаба. Гэртээ дүтэлхэдэнь, хүүгэдэй шашхаан дууджа, Сумаа дүхысэ урагшаа харайшаба. Үүдээ татажа орон гэхэнь, һамганинь түржэрхинһэн, хюуулаа уйлаадажа байбал даа. Сумаа хүбүүнэйнгээ хүйһэ хүндэбэ, һамганайнгаашые мур оложо хэбтүүлбэ. Түмэр тулагаа түнижэ, уһа бүлээдхэн, хүбүүтээ угаагаад, элдэһэн тарбаганай арһан соо орооно, газар үлгыдэнь хэбтүүлбэ. Ингэжэ эдэ хоёроо ан-бун болгоһоной һүүлдэ, үргэдэг хүхүүлиин мяхаар шүлэ табигархёод, газаашаа гараа һэн. Гэрһээ тээ холохоно ошоод, хурмаста тэнгэри өөдэ хоёр гараа һарбайн, үбдэг дээрэ һуужа сурхирса уйлашаба. «Бурхан тэнгэриин, юундэ намда зөөриин хэшэг үршөөгөөгүй гэшэбши, һамганайнгаа түрэхэдэ үргэдэг бурхини мяхаар шүлэ гаргажа байһалби». Эгээл энээхэн үедэ үлгыдэ табиһан хүбүүхэнинь ухаангүйгөөр шашхашаба. Хурса бодолой, һонор ухаанай хүн байһан дээрһээ, Сумаа буруу үгэ хэлэжэ аманай алдуури гаргана юм байһаб гээд, дахин наманшалан бурхан тэнгэридээ һүгэдэбэ: «Үриин һүлдэ заяһан үүлэн хээтэй хурмаста, хүлиссэ, аманай алдуу хэжэ байһалби». Хүбүүнинь тэрэ дороо уйлахаа болишоо бэлэй. Үритэй болоо хадаа тоонто тайха, милаан хээхэ гээд аяар холо байдаг баян Содбынхиһоо үбһыень сабшалсажа түхөөр нэгэ һайншаг хони абажа, тэргэ морёор хүргүүлбэ. Хониёо гаргажа, боро шүлэ һамгандаа-хүлэртэрын уулгабал даа. Тоонто тайлганда хүршэнэрөө, хэдыхэн түрэл айлуудаа уриба. Хүбүүнэй тоонто тайлганда эрһэн түрэл айлуудынь эшгэ хурьга бэлэглэһэн һэн. Энэ үдэрһөө хойшо тарбага охотноониншые урагшатайгаар баригдажа болобо. Хүбүүн үндөө хүрбэ. Шэмэд хүбүүнэйнь үһэ хайшалаанда баһал нэгэ хэды зон суглаара һэн.

Хоёр наһа гүйсөөд, гурбадахаяа дүтэлжэ ябахадань, энэ ехэ дэмбэрэлтэ ушар тохөөлдобо. Ганжарбын гэгээнэд тодорһон Шэмэд хүбүүнэй санаарта эрһэн Шимбаа-Шамба гэжэ нэрлэгдэхэ байгаа. Таба наһаа үгсэхэдэнь, Шимбаа-Шамбын хубилгаание хүндэ ямбын ёһоор дасан хүрээцэнэ залаха сагынь дүтэлжэ байна. Сумаагайхи руу ябаганшые, моритойшые уладууд таһарнагүй. Агын үргэн талаар ганжарын гэгээнэй дасандаа залагдаха сагынь болобо гэгээн һураг суу суураан мэтэ тарбаба. Тэрэ үдэрыньше, урда үдэрыньше Сүүгэлэй ехэ дасан руу зон улад һубаринад. Гэгээн богдын хубилгаание утгажа, бараалхалхаяа эрһэн зон дасанай горлом соо, газаагуурнь даршажа байгаад һэн.

Энэ үедэ Сумаагай гэртэ юун боложо байһаб гэжэ тобшолон хэлсэе. Ганжарбын гэгээнине хүндын ёһоор дасандань залахаяа эрһэн үндэр ехэ зиндаата ламанар, ноёд сайд, Агын найман эсэгын

хутагатай ногоон шара дуураа бэлээр бэлэлүүлбэ. Толгойдоо хилэн тооробшо малгай, хахинаа хара ногоон булгар дууһан гута бэлэглэбэ. Эхэдэ халмыр хүбөөтэй, хоргой булуушатай үнэмагнал дэгэл үмдхэгдэжэ жандаан ута уужа дээрлэһэн нэмэрүүлбэ. Толгойдонь халмыр тойрошо малгай, хүлдэнь утаһатай буряад гутал бэлэглэжэ, эрдэни зэндэмнээр шүрэ хубаар гоёогдон хажини улаан шүрэ намируулгата даруулаа зүүлгэхэдэнь, да руулаһаань доошо мүнгэн хэрэ һийхэнүүд даршажа байба. Жандаан ута уужадан хажуу мүнгэн зүүдхэлүүдые бүхэлбэ. Үндэр һайхан жороо боро морёор эхын гарта ута жолоогорой барюулагдажа, -Эжы, мордотты, гэжэ хүндын ёһоор доро дохибо. - Наһаараашые нимэ һайхаа мориной оройдэ гаража зөөрөө эхэ саб гэмэ хүнгэхэнээр мордшобо. Хазар хуварган шонхинүүлэн-ханхинуулан хүлэ моринин дүрбэн хүл дээрэ дээбэжэ байгаа һэн. Зүүдхэлүүдыньше шонхинэн даршажа ямаршыеб даа дуу хүгэжэ аялгын эдэлжэ байһандал үзэһэн һэн бэлэй. Нээрэшые болобо байһыень, зүүдлэжыше байһана ойлгохоо болиһон Сумаа сээд харашагүй һайхан дангын нүхэрэе нара өөдэ ялан-һаба хараһа. Зэргэшээ гарбан моритой хүнгэхэн тэргэдэ хүбүүгээ хүлһөөн аунгай һуулаба, хажуудань зэргэлүү эсэгыень һуулгаба. Гэгээн хүбүүнэй һуугаад байһан эрэгтэ гурбан моридай урда тээ дахуулаад ябаха хазар моритой хойноһоонь үдэшэн ябаха Агын найман эсэгын түлөөлгшэдэ Буряад бишүүрэй хүрөөтэ абган дор сан хэнгэрэг найржа, гэгээнэй урагшаа дугшабад. Толгын бага амарбад, Угтамжада хайшаа гэжэ ябаха тухайгаа батаһа мэдээсэл абабад. Эхын унаа дүүдхэлжэ байһан жогүүртэн мэтэ дээбэжэ байгаа һэн. Зоной дугша мууда хүбтэйшүүл яһала ябада гэшэ.

(Үргэлжэлэлын хожом гаргах).

ШЭНЭ ШҮЛЭГҮҮД-ДУУНУУД

Цыдып Цырендоржиев

Наналай билтархан хаһада
наамал-гунис эрдэг.
Гүбэрэй ябаһан хирэдэ
Һайхан бодол мундэлдэг...
ДАБТАЛГА.

ЮУНДЭ ЕРЭНЭБИБДИ?

Ябаһаар байтараа тогтоожо хуунаб,
Яаһан гунигтайб зүрхэндэ?
Ялабхяад үйдхараа дэлгээжэ бууян,
Яаран уналайб һо шрхон?
ДАБТАЛГА: Юунэй тулада а тана
дэлхэндэ

Уйлан, хайлан ерэнэбибди?
Юунэй тулада дурлан дүүхэндэ,
Уужам дайда гоёонобибди?

Урдаһаар байтараа үерлэн юундэ
Мүрэн юхэрээб мушхаран?
Уидхараа, баяраа абяжа юундэ
Мүрэл үршөөгөөб санаартан?
ДАБТАЛГА.
Эийһээр байтараа шуумайн юундэ
Бүрэгд газартаа тэгүүтээб?
Этигээд һайханаар зальбаржа юундэ
Хумуун дэлхэндэ хайулааб?
ДАБТАЛГА.

УЯНГА

Зүүдэн ерээжэ оршоо гү,
Заяаша хүнийн хүлдэхэн?
Дууран хаража носоо гү,
Дүлтэ мүшэд элхэн?

Хуудам талада аргаахан,
Худан голни мэлмэри.
Гуулин һарахан ясааран,
Гинтэ толоотон элхэри.

Зайжа ябаһан һөбицэхэн
Зэрэгдэдэ бүнигэнэ һэрюхэн.
Хайшаа ошоожо һэмээхэн,
Хороноб шургажа хулууухэн...

Һаарал шарабтар тухахан
Һанаан болоһон мэтэхэн.
Юундэ сөдхөл аргаахан
Юрэл һажанаб амгалан.

Зүүдэн ерээжэ оршоо гү,
Заяаша хүнийн хүлдэхэн?
Дууран хаража носоо гү,
Дүлтэ мүшэд элхэн?

ААДАР ОРОБО

Алас тооһорон дүтлэжэ,
Аянай шубууд хоргодоно.
Аяар саанаһаа эхилэжэ,
Аадарай абяан соностоно.

Уян саарһан хэбэртэй,
Уүтэй дундуур сахилзана.
Утэр буухиран эдэлжэ,
Тэһэриин буудал зузасаана.

Улам саанаа дэлхэрэжэ,
Уулаһаа доогуур үүлтэй.

Уураа аашалан гаргажа,
Урдаһаа һалхин зэрлигэнэ.

Гинтэ аалидан замхажа,
Хүсээг дэлхээн амарна.
Гини жэсүүртэн дуудажэ,
Хүхилөө дахяад забдана.

Амяа эрэмдэн табижэ,
Аргаяа сүлөө болгоно.
Аадар тингэһээр дошхоржо,
Уһанай мандаан дэлхэйдэ...

ТОХОРИЮУН НҮРЭГ

Шингээн манараа агаарһаа,
Шингэн дуһалай унаһанда.
Шинян эдэлгээ замбиһаа,
Шингээн агаарай шөбнөһэндэ.
ДАБТАЛГА: Курлы, курлы, тохориюун
хүрэг,

Хүдөө хээрэ хушуурна,
Курлы, курлы, задарюун хүсэн,
Уйтай дуулан үнгэрнэ...
Курлы курлы, курлы...

Хаанаб залараа наранай,
Хүнгэн гэрлэй нойрмоглол.
Хээрэ таладаа тэрэнэй
Хомор үйдхараа нюһанда.
ДАБТАЛГА:
Нойрмог талаһаа ябаһаа,
Наадан хатаргаа гуниглал.
Нойтоор шөдэрнэ дайдаһаа,
Нангин татаһаа абаһанда,
ДАБТАЛГА:

МИНИИ БАРИЮУЛҺАН СЭСЭГҮҮД

Минии барюулан сэсэгүүд
Сонхо дээрэ хагдарна.
Маржан хэсүүхэн бодолнууд
Сохом бээрэн эрэнэ.
ДАБТАЛГА: Сэсэгүүд, сэсэгүүд,
Юундэ гуниг асарна?
Сэсэгүүд, сэсэгүүд,
Юундэ сөдхөл тамалтам?

Шини шэрүүхэн үгэнүүд,
Хэлэн дээрэн уитарна.
Шингээн агаарһаа удангүй,
Хүйтэн, нээрэ, сорьёно.
ДАБТАЛГА.

Минии барюулха сэсэгүүд
Нариһын хээрэ унтаба.
Манай сарюухан үдэрнүүд
Нойтон шүүдэр болобо...

ХАРАНХЫ НҮНИИН УЛЬГАМДА...

Харанхы хүнийн ульгамда
Гуниглан хуунаб аалихан.
Харатай удаан тэригэлэжэ,
Гасалан һэрэ хэсүүхэн.

Бүрэнхы замбиин уужамда
Бүрэнхы һүүдэр үгэдэн,
Нэгэнхы дайдын дундахана
Нэгэнэй наһан - шүүдэрхэн...

Наһанай үдэр ерээжэ,
Наруули үе мандабал,
Наранай үер эбхэрэжэ,
Нэмэһэри сөдхөл хүлээхэл.

Баярай үсөөн мандаанда
Бээрэнхэн бэе тэниинэ,
Гажараад байһан сөдхөлхэдэ
Гэрлэй элхэ асарна.

Харанхы хүнийн ульгамда
Баясан хуунаб аалихан.
Харатай түргэн заларжа,
Баярай ошоон голхорол...

Хатуу наналай хагдан болохо
Намдуу үгэ жэсгэй байдаг.

Эртын хабарай нэмжын байхада,
Эмниг дуран хэргэн байдаг.
Дахяад наһанай эдир үертэ
Дуушын сөдхөл этигэн байдаг...

ХҮЛЕЭЛГЭ

Ногооной энгэһэн гунхын һажана,
Һулахан һөбицэнэй үлээхэдэ,
Нилээхэн үншэй хүлээн гажарна,
Һанахал нүхэрэй сүлөөдэ.

ДАБТАЛГА: Хүлээхэл гэжэ түрэн
Хүн түрэлтэн тэсэбэртэй.
Хүлээдэг ганса хания
Хүн жэсүүртэн хосортороо...

Унярай миралтан талын сэлгэндэ
Урихан шэгээрэ наадахада,
Хүмүүнэй сөдхөлгө татаад жэсгэнэ
Хүлээһын абьясай хүсгэйдэ.

ДАБТАЛГА.
Захаараа үүлтэн дэлхэйн уужамда
Заларан бороогой ороходо,
Заяанай хүлээһэн мандаад сөдхөлхэдэ,
Зонхилон зоргоороо эзэмдэнэ.
ДАБТАЛГА.

ХАГДАРШОО

Үнгэрэн юмэн бусадэггүй,
Үнгэтэ юртэмсын жема ёһоор.
Үбгэрэн бэе һэргэдэггүй,
Үтэли махабадай үмхи шэнжээр...

ДАБТАЛГА: Залин зуура үнгэршөө,
Залуу наһанай алтан бороо.
Агиан зуура хагдаршоо,
Ами наһанай ногоон жодоо.

Ошоһон сагһай эрьбэдэггүй,
Одоо оршолоһон жема ёһоор.
Ороһон аадар дууһадаг гү,
Үүлтэ огторгойн омог үйлөөр?

ДАБТАЛГА.
Ушарһан юмэн ошоодог гү,
Урданай ойлгосын үйлын үрээр?
Урдаһан мүрэн зогсодог гү,
Урасхал эригтэй хэтын ёһоор...

ДАБТАЛГА.
Уни шидээ тохориюун хүрэг
Үүлтэ замбиин хаягаар.
Ури унаха намарай хэсэг,
Урихан наһын халуугаар.

ДАБТАЛГА: Хагдан болохын үмэнэ,
Хайраттай хаһа тогтодог.
Хүгэһи болохын үмэнэ,
Уйдхартай үе эрдэг...

Уни шидээ хагданай монсог,
Үрхирэн газарай норуугаар.
Үер буугаа наһанай бэсгэг,
Үбгэрэн ябаһанай мэдэгээр.

ДАБТАЛГА.
Уни хайлаа саһанай монсог,
Үнгэрэн сөдхөлгө гунигаар.
Ая ходоур тохориюун хүрэг,
Амгалан эзлэтэ далаһаар...

ДАБТАЛГА.
Уншай түрэнхэн газарта
Заабол баяр мэлхээдэг.
Горитой хэрэгэй жэсгэтэ
Заабол зарга маржадаг.

ДАБТАЛГА: Хүнэй наһан шимэл даа,
Хара, сагаан, бороотор...
Хүлээгэй жороо шимэл даа,
Хүнгэн, дошхон, аалибтар...

Сөдхөлгө ядарһан хирэдэ
Сэсгэ сүлөө болодог.
Сэсгэи хагдарһан үедэ
Тэһиг хэһиг үгэдэг.

ДАБТАЛГА.
Улам саанаа дэлхэрэжэ,
Уулаһаа доогуур үүлтэй.

ХЭЖЭНГЭМ

Уураан уняартаа нотагтаа,
Уһанай уянга татахам.
Урдаһан намайгаа тэбэрэнгээ,
Уласан угтаһаар Хэжэжэнгэм.

ДАБТАЛГА: Аяар хангалтаа Хэжэжэнгэдэ,
Аятай дуулдаа жэсгирээн.
Уняар дэлгээжэ сэлгэндэ,
Уянгын һайхан жэсгирээн.

Урдууһан амитай мүрэнһөө
Урдууһан хэрүүгээр һөбицэхэн.
Урдууһан замбиһаа энхэрэнгээ
Урдууһан аришаанаар Хэжэжэнгэм.

ДАБТАЛГА.
Урдууһан манараа дайдаһаа,
Урдууһан сэнгүүгээр аялгахан.
Урдууһан дуушанаа дуудангаа,
Урдууһан маанадаа Хэжэжэнгэм.

ДАБТАЛГА.
Юундэ мойһон сэсэгээб,
Юундэ һайхан эртэ үүрээр?
Юундэ хүүхэн михэрээб,
Юундэ сөдхөлгө шатаан дүлээр?

ДАБТАЛГА: Һайхан хаһа тогтоо
таладам,
Һаруул, уян, сэлмэг.
Һайхан дуран түрөө түбидэм,
Һаруул, уян, сэлмэг.

Юундэ нойрмог зонхилооб,
Юундэ һайхан үдэрэй тэнгээр?
Юундэ тойроод сэсэгээб,
Юундэ тойроод сэсэгээб,

Юундэ урғы үргэн талаар?
ДАБТАЛГА.
Юундэ дуулим захалааб,
Юундэ һайхан хүхын дуугаар?

Юундэ дайдам үелөөб,
Юундэ һайхан хайра дуран шэнгээр?
ДАБТАЛГА.

БОЛЗОР

Болзор наһанай жэсгэн ошоһон,
Болзор хаһа хаанабиин?
Болзор уһанай мэлмэс дуһалхан,
Болзор ахир байналин.

ДАБТАЛГА: Болзор байдаг, ялас гэнэн
Баригдашагүй агиан зуур.
Болзор байдаг үнгэрэлгын
Баяр туулаагүй агиан зуур.

Залуу наһанай хиндэн ошоһон
Залин хаһа алишин?
Залин хүлээгэй эмниг гүйдэлхэн,
Залин абаһан ашанин.

ДАБТАЛГА.
Эхэ үдэрэй шамдуу ошоһон
Эхэ үер хаанабиин?
Ури хүүхэнэй аалин михэрэл,
Ури наһан бэсгэгшин.

ДАБТАЛГА.
Бүхы наһанай түргэн ябаһан
Бүхы хаһа алишин?
Бүхы үерэй дошхон ошоһон
Бүхы харюун бэсгэгшин?

ЭРЬЕСЭ

Эртын хабарай хэрэг үедэ
Эр наһан хууһэн байдаг.
Эр сэсгэй сэлмэг хаһада
Эр дуран дуулан байдаг.

Дулаан нажарай сарюун үедэ
Сэсгэ - дуран наһан байдаг.
Дуулай хоёрой дуулан байхада,
Сэлмэг мэдэл эригэ абадаг.

Орой намарай оршон байхада,
Орой эрэн, хулгуу байдаг.
Орой дуранай урбан байхада,
Орой хэлэн дэһи байдаг.

Хөгсүү үблэй хүйтэн үедэ
Найдл түрөөд, жэсгэн байдаг.

«Саяан» газетын 70 жэлэй ойдо

ТҮРЭЛ ТҮНХЭНЭЙНГӨӨ ТҮҮХЭ БЭШЭЭШЭ

САЯНЫ

14 сарын 2002 оны
сүдөө, №43 (292)
Цэнэ лавлага

1930 оной августын 11-дэ аймагуудай газетнүүдые хэблэхэ тухай тогтоол Москвада абтаа. Энэл үедэ «Правда» сонинной дэргэдэ аймагуудга газетнүүдые бии болгохо талаар тусхай таһаг байгуулагдаа һэн.

Жэлшье болонгүй, СССР гүрэндэ 1300 аймагай сонин хэблэгдэжэ эхилээ.

1932 оной Түнхэнэй ВКП (б)-гэй райкомой бюрогой суглаан дээрэ аймагай газетэ байгуулха тухай асуудал шиидхэгдэһэн байна. Түрүүшын харюусалгата

ТҮРҮҮШЫН ДУГААР

МУНДАРГА

редактораар Далахай хууринһаа уг гарбалтай Риге Петухов томилогдоо һэн. Энэл оной октябрийн 25 «Красное Знамя» («Улаан Туг») газетын түрүүшын дугаар хэблэгдэһэн байна. Газетэ ходо гаража байгааг долоон хоногто нэгэ гү, али хоёр дахин. Иигэжэ Түнхэн өөрын газетэ бии болобо.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: ахамад редактор Владимир Туу суглаа үнгэргэнэ.

«УЛААН ТУГНАА» «САЯАН» ХҮРЭТЭР

Түнхэндэ колхоз, совхозой бии болоходо, аймагай сонин байгуулагдаа һэн. Тиймэһээ шэнэ юмэ нэбтэрүүдгын талаар нартида ехэ туһалһан байна.

Дайнай үедэ газетэ гараһаар байгаа. Сонинной нюурнууд дээрэ фронтдо ябаһан нюотагайнгаа зон тухай ходо хэблэгдэдэг бэлэй.

1930-1950-яад онуудта Г.Я. Фесенко, Г.Н. Баханов, Я.С. Вяткин, Е.М. Сахаровская, А.И. Рудакова, И.В. Полякова, Э.Б. Жанчинов, Е.Н. Митахинов, Д.Л. Лубсанов болон бусад амжалттайгаар хүдэлһэн юм.

1963 ондо «Улаан Туг» «Саяан» болгодоо. «Саяанай» түрүүшын редактор гээл, Д.Ц. Цыренов 6 жэл хүдэлөөд, Г.Б. Булгутовта ажалаа тушаажа үгөө һэн.

Ганса нюотаг дээрэ мэдэжэ бэшэ, холо, ойгуур нэрээ суурхууһан уран зохёолшо Лопсон Тапхаев, Шагдар Байминов, Балдан Ябжанов, Ардан Ангархаев, Борис Сыренов, Жорж Юбухаев аймагайнгаа түрэл сониндо хүдэлһэн намтартай.

Олон жэлнүүдтэ хүдөө бэшээшэдтэй нягта харилсаа холбоотойгоор хүдэлжэ, бүхы аймагайнгаа һонинуудые уншагшадтаа дуулгажа байдаг. 1980-яад оной һүүл багаар «Саяан» газетэ 5 мянга гаран хүн бэшүүлжэ, уншажа байгаа. Харин мүнөө энэ тоо 1 мянгадта хүртэтэр унаа. Хэды тингэбэшье, газетэ һонин зандаа аймагайнгаа һонинуудые дуулгаһаар.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: «Мундаргын» редактор Жорж Юбухаев, бухгалтер Марина Таханова, залуу оператор-верстальщик Чингис Зурбаев.

ВЛАДИМИР ТУЛАЕВ: «ШЭНЭЭР БИИ БОЛООБДИ»

70 жэлэй дэмбэрэлтэ ойгой болохо байхадань, «Саяан» газетын ахамад редактор Владимир Жамбалович Тулаевтай үулзажа хөөрөлдэһэн байнабди. Мүнөөдэрэй байдал тухай тэрэ ингэжэ хөөрөб:

- Советскэ Союзай һандархада, гүрэн доторнай, манай республика, аймаг соо ехэ хубилтанууд болоо гэжэ мэдэнбди. Олон колхоз, совхозууд һандаржа үгы болоо. Манайшье байдал хүшэр хүндэ болоһонинь эли ааб даа. Тингэжэ арбаад жэл соо хүшэр байдалда хүдэлжэ гарабабди. Долоон хоногто 3 дахин гаралаг байһанаа, нэгэ дахин хэблэгдэдэг болообди. Зарим үшарта хэдэн неделл соо гарадаггүй һэмди. Хэды нимэ муу саг тохёолдобшье, газетэмнай хэблэгдэжэл байгаа.

Үшөө тийхэдэ типографинмай хэрэгсэлнүүд 1950-яад онуудта абтаһан юм. Шриффт юмэнинь хуу элэшэһэн, ойлгогдохоёонье болишоо. Шэнэ арга бэдэрэбди. «Хүдөө нюотагуудай олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ туһа үзүүлжэ тухай» федеральна программа сагтаа абтажа, бюджетһээ мүнгэн мааналта һомологдоо. Тэрэиндэнь 2 компьютер, цифрой дубликатор, сканер, принтер, ксерокс болон бусад техникэ абаабди. Шэнэ техникэ дээрэ шэнэ маягтайгаар газетэ хэблэжэ эхилэбди. Урландаа А3 гэгээн томошог форматтайгаар 4 хуудалан дээрэ гаража байһанаа, мүнөө А4 гэгээн формат дээрэ 12 хуудала гарганабди.

«Саяан» сонинной хэблэгдэхын тула арбаад хүн хүдэлжэ байдаг. Редакторай орлогшоор Анатолий Бобков хүдэлнэ. Энэ хүмнай Эрхүүгэй гүрэнэй университетэй журналистикын таһаг дүүргэд, 23 жэл соо «Саяандаа» хүдэлнэ. Редакцияда 20 гаран жэл манай харюусалп ата секретарь Галина Хусаева ажаллана. Эндэ манай ветеран Лев Шаргакиановые онсо тэмдэглэмээр. 30 гаран жэл соо хүдэлһэн Лев Геншалевич мүнөө үелэ һаһанайнгаа амаралтада гараал

байнхай. Анатолий Ангаскиев хэдэн хүдэлжэ, бэрхэ журналист боложо ябаһан Улаан-Үдэһөө Андрей Сотников түрэн нюотагтаа бусажа, манайнгаа газетэ хүдэлжэ эхилбэ. Энэманай хадаа Ардан Хуралай хэблэлэй албанда ажаллаһан намтартай. Тиймэһээ сониндомнай тэмдэглэһэн амисхаал асарба. Манай журналистичууд хүдөө бэшээшэдтэй материалнуудые Дарца Сушенова компьютер дээрэ набор хэблэжэ байдаг. Манай корректор Лариса Хусаева Эрхүүгэй гүрэнэй университеттэ заоч һурана. Энээнэй хажуугаар 11 жэл соо «Мундарга» газетэ буряад хэлэн дээрэ гаража байдаг. Уран зохёолшо Жорж Юбухаев Буда Арданова хоёр «Мундарга» долоон хоног бүрн хэблүүлдэг. Мүнөө компьютер дээрэ хүдэлжэ хүн шалабартай байха ёһотой. Тиймэһээ бидэ Чингис Зурбаев гэгшые абаабди. Чингис Бурверстко хэнэ. Бүхы мунгыемнай хэрэгсэлнүүдэй гаргышые Мария Таханова тоолоно.

Шэнэ техникэ абахадаа, шэнээр болоһон шэнги байна. Тиймэһээ уншагшадтаа халуун баярые хүргөөд, түр сонинмай үшөө һонин болохо гэжэ найдуулиаб.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: корректор Лариса Хусаева дубликатор дээрэ хүдэлнэ. Авторай фото-зураг

ЗҮҮН ЗҮГ РУУ ХАРААШАД

К. Бальмонт ород арадай поэздэ алтан дуһалнуудаа үлэһэн поэт мүн. Тэрэни тухай ородой агууехэ поэдууд магтан шахуу һанамжануудаа үлэһэн юм. А. Блок, М. Цветаева, В. Брюсов, О. Мандельштам, бусад мананадта үлэһэн һанамжануудые уншахада, поэт К. Бальмонт оюун бэлитэй хүн ябаа гэжэ хэлэлтэй. Эхэ ороһоонь засаг сайдуудта хашагдажа гарабашье, харида ябахаданьшье, тэрэ уран зохёолоо орхёогүй байгаа. Хэды хүшэр хүндэ ажаһуубашье, һаһа баратараа тэрэ бэшэхэ шэрээтэ орхёогүй хүн юм. Гадна Бальмонт олон хари хэлэнуудые шуудалжа мэдэхэ болоһон. Тэрэ хоёр-гурба дахин дэлхэйе аяншалан ябажа гараа һэн.

- «Хари поэдуудэй шүлэгүүдые ууган хэлэн дээрэнь уншахада, тон һайн, Тэдэни соо бии байһан алтан дуһалнуудыень өөрөө анжархашь», - гэжэ тэрэ хэлэһэн байха. Ушар эндэһээ К. Бальмонт дэлхэйн олон яһатан поэдуудэй шүлэгүүдэй дэжнүүдые ороһолоон оршууһан байна. Жэшээлэн хэлэбэл, эндэхэ поэды бэлэһэн «Жизнь Будды» («Буддын һаһан») гэгээн томо поэмые, «Калидаса» драмануудые оршууһан намтартай. «Буддын һаһан» поэмэ, «Калидаса» драманууд хадаа Будда бурханай

түрэхэһөө эхилээд бэшэһэн шүлэгэмэл зохёол мүн. «Калидаса» драмануудыһе Бурханай ажабайдалда зориулагданхай зүйл болоно.

К. Бальмонтын уран зохёол урда жэлнүүдтэ мартагдаһан байгаа. Харин мүнөө тэрэни зохёолнууд, оршууланууд толилогдожо эхилэгдэнхэй. «Золотая росси́я» («Алтан тоборюуланууд») гэжэ тэрэни ном хадаа дэлхэйн арадуудай поэзийн болон оршуулагшын оюун бэлэг тэмдэглэгүүдэ аргагүй байгаа.

Мүн тэрэ оршууһан поэдуудынь зарим шүлэгүүдые буряадшалха эрмэзээр эрбэ. Америкын поэт Уолт Уйтмен, немец Генрих Гейне, англичанин Роберт Льюис Стивенсон гурбанай шүлэгүүд бүхы дэлхэй дээрэ мэдэжэ ааб даа. Эдэни шүлэгүүд буряадшалжа, уншагшадтайнгаа анхаралда табихадаа, хэр зэргэ оршуулга болоһон мэдэнгүйбди. Тээд тэдэни зохёолнууд поэзийн алтан жасада оронхой. Ушар эндэһээ манай Буряад арадыһе тэдэни шүлэгүүдтэй танилсаха ёһотой.

Ж. ЮБУХАЕВ, поэт

Уолт Уйтмен

Нэгэ юмэ дууланалби юрын, нэгэ хүнише,
Харин үгэһини - арадтаа, уряални
бүгэдэдэ.
Амиды бэе дууланал толгойһоонь хүл
хүртэрни
Ганса ноур, сагаан тархи хүндлэхэ бэни,
- гэжэ Абыасни,
Бэе хүсэхэни Бэе хүндлэхэни хүндлэйл.
Эхэ нэрышыһе магтанал Эрэй адли.
Бурханай хууляар бүтэхэни сүлөө хэрэ
хүхюун,
Засаг, шуналай бараггүй сохисотой һаһан
тухай,
Би дууланаб,
Дууланаб Манай Үдэрэй Хүнише.
НУЛИМСАНУУД
Нулмсанууд! Нулмсанууд!

Нулмсанууд!
Һүни, ори гансаартаһамни, нулмсанууд,
Һубари тана дуһалууд, урдана буурал
эрэ руу, эһин тэдэнише умдална.
Нулмсанууд, нулмсанууд, мунгышыһе
үгы, хоһон, хаа - яагүй харанхы,
Нюддэхөөнойтон нулмсанууд хэнишыһеб
орбөтой ноур дээрэ.
О, хэм энэ муу үгэдэл? Тэрэ харанхы соо
уйлаһан хүнэһэн?
Сабшагданһан түхэлгүй, бүхыгөөд,
элһэн дээрэ һуугаһаа хэм?
Нулмсанууд, һанаа алдлаһан, зоболон,
тэрэ галзуу ооголоһонхо хахашаба;
О, шуурган, түхэрнэ, бэе бэлдэдэд,
шуу майн хийдэ нагуу эрээр, саһаа!
О, һүниин эр шэ, муу ёһотой шуурган,

Һалхитайл - тэрэ соо сүхэрэл дэлбэрэл,
О, һүүдэрнь, ямбагай гэгшиһе, даруухан
ноуртай, тодохон гэгшхэдэлтэй,
Үдэрэй гэгээн толондо, тээд яагаа
намжарби тэрэ,
Харин һүнидөө үтэр тоһолдог, хэндэһе
харагдангүй, -
Тийн далайдал адхариадаг
Нулмсанууд! Нулмсанууд! Нулмсанууд!
***
Танигдаагүй ши нэгэн ябатараа намай
толгобол,
Намтай хөөрөлдэхэе хүсэбэл,
Ши өөрөө хөөрөөгөө эхилхэдэни яаха
юм?
Би өөрөөһе шамтай хөөрөлдэжэ
эхилэһини, яаха юм?
***

Уншагшамни, досооһини һаһан соробхон
бардам омог дуран намдаһини тэдэһе
баһа бие
Тиймэһээ эдэ дуунуудни шамдаа
уншагшамни
***
Зүүдэллэб, зүүдэн соогоо харабаб
үгэдөөгүй хотон
Тэрэ бүхы дэлхэйн хаашуудай дотооһон
илагдаһанууд
Зүүдэн соомни ерэ Нүхэдэим хотон,
Агууехэ дурата нүхэсэлэһини шанар-эһини
тэндэ үндэрнь байһан
Дээрэнь юнышыһе үгы, доошоо - биедэ юм
Харатай байгаа тодо, тэрэ хотонь,
Хүнүүдэй үйлэ хэрэгүүд, эрмэлзлэлүүд
Харсануудтань, үгэбүхэндэнь мүнхэрэ

Уласхоорондын конкурс

МОНГОЛ ТУУРГАТАНАЙ СЭБЭР БАСАГАД

Октябрь харын эхин багаар Монгол ороной Улаан-Баатар хотод залуушуулай IV форум болж зохиогдоно. Тус үйлэ гурбан хоногой туршида ябуулагдаа. «Монгол туургатанай оюутадай мисс» гэхэн конкурсдо манай Улаан-Удын сэбэр гэгдэж, нарин гоё бэстэй басагад Софья Петровна Ни дэбэриг хүтэлбэрилдэг агентствэдэ басагад хурадаг гээд тэмдэглэж, үнгэрэн фестиваль тухай Софья Петровна Ни, агентствын залуу Саяна Мархасва хөөрэнбэ: Улаан-Баатар хото ерэнэн эхээр бидэхи бидэхи шуо хэмжээндэ Гинимэни байна. Манай Елена Петровна, Аюна Цыбанова, Саяна Мархасва мүрхөө. Форумой эгээл табан басагадай дунда Саяна Мархасва, 4-дэхи нуури эзлэж, «Вице-мисс форум» гэхэн нэрэдэ хүртөө. Конкурсдо дуу дуулажа, хатар гүйсэдхэхэ шухала байгаа юм. Манай Саяна хургуулингаа ансамбльдэ ябажа хурахан шадабария харуулаа. Энэ урид манай агентствын табан гансал модельнуудэй түрөөндэ хабаадаг байгаа. Энэ форумдо олон тоото ябуулагдаа. Конференцинууд, семинарууд болон багшанарай хэлэлцэж эрдэмэй ажалдаа хургуулагдахан выставкэ нээгдээ, спортивна нааданууд үнэ эрөө. Монгол туургатанай оюутадай гэхэн нэрэдэ хүртэхын түлөө түрөөндэ Тывагай, Хальмагай, Монгол басагад хабаадаа. Манай эгээл залуунуудын байгаа. Улаан-Уд хото хая 16 наһа гүйсэхэн, Софья Петровна Ни хөөрэнбэ. Энэ форум тухай Саяна Мархасва үргэлжлүүлэн хөөрэнбэ:

Тус фестивалда би, дүү басагамни, дүү хүбүүми, абамнигээд бултадаа ошообди. Манини Монголой түлөөлэгшээр ехэ хайнаар угтаад, «Залуучууд» гэхэн гоё хайхан буудалда абаашан байна. Улаан-Баатар хүрэнэн үдэрэ шуо хараабди, үглөөдэринь «Мисс форум» гэхэн конкурс эхилээ. Өөрингөө яхатанай хубсаһа үмдэхэ, дуу дуулаха, хатарха шатанууд байгаа. Тини тэрэнэй удаа үдэрини плати үмдэн эн, элдэб хонирхолтой асуудалуудта харюусалган болоо. Намһаа, жингэлбэ: «Ерэхэ зуун жэлэй оюутад шамда ямарар харагданаб» гэж хурахан байна. «Мисс форум» гэхэн нэрэ зэргэдэ Мон олой Согтойа басагад хүртөө. Энэ конкурсдо Софья Петровна бидэндэ өөрөө визаж хээ, монгол парикмахер үнэ зүһымнай заһаа. Форум ехэ хонирхолтойгоор үнгэрөө, хабаадаһандаа баяртайб. Улаан-Удэдэмнай нимэ форумой үнгэрхы ехэ хүдэхэб».

«Модель болохо гээшэ хара баһааа: тинмэһэ 11-гэйһээ, 13-14-гэйһээ модельнуудэй хургуулида ябажа эхилэхэ хэрэгтэй. Моделин ажал ехэ хүндэ. Жингэлбэл, Ирина Пантасва моделээр үнэ удаан саг соо Улаан-Удэ хотодо хүдлөө. Францида моделин ажал тинмэ бэлээр олдодоггүйнэ булта мэдэхэбди. Подиум дээрэ ябажа шадаха гээшэ бэрхэтэй хэрэ, энэ удаа модельнуудэйнигээ бэлэ шадабария харуулаһандаа баясанаб.

Янжаме ЖАНОВА.

ФОТО-ЗУРАГУУДДЭЭР:
1) «Мисс форум» гэхэн үйлэдэ хабаадаһаа: тэг дундань сагаан илагтай Согтойа, хажуудань хара үнгэтэй плаги үмдэнхэй Саяна Мархасва, «Вице-мисс форум», бинэ бусаднь мон ол хабаадагшад, Елена Петровна, Аюна Цыбанова.
2) Буряад басагадтай гурбуулаа: Оюна Цыбанова, Саяна Мархасва, Елена Петрова.

ЗАЛУУ НҮРЭГТЭ-ГЭР БАЙРА

Ягаад залуу мэргэжэлтэнине алдахагүйб? Хайнан гээд залуу гэр бүлнүүдые олон үхибүүтэй болгохоб? Харюунь хадаа-гэр байртай болгохо. Тинмэһээ манай республикые толгойлогшод энэни тухай тон зүб шиндхэбэри абаа.

«Залуу мэргэжэлтэнине гэр байртай болгохо» гэхэн тухай программа Залуушуулай хэрэгүүдэй, аяшлагын, физическэ культура болон спортын талаар гүрэнэй хороон Зүүн Сибирини гүрэнэй технологическа ба Буряадай гүрэнэй университетүүдтэй хамта зохион абаа. Тус программа 2002-2004 онуудта нэбтэрүүлэгдэхэ. Гэхэтэй хамта, хүдөөгэй залуушуул гэр байртай боложо эхилэнхэй. Үнгэрэн зун «Залуу гэр бүлие гэр байртай болгохо» гэхэн үшөө нэгэ тухай программа абтаа. Энэ программа 2003-2010 онуудта бэлдүүлэгдэхээр хараалагдана.

НАЙДАМТАЙ ПРОГРАММА БОЛОНХОЙ

«Залуу мэргэжэлтэнине гэр байртай болгохо» гэхэн программа хүдөө шотагта нэбтэрүүлэгдэж эхилээ. Энэни тухай Залуушуулай хэрэгүүдэй, аяшлагын, физическэ культура болон спортын талаар гүрэнэй хорооной түрүүлэгшын орлогшо Банр Цыдынов ингэж хөөрэнбэ:

Залуу мэргэжэлтэн тус программада хабаадаха гээбэл, саарһа дансануудаа суглуулаад, аймагай захиргаанда заявлени бэшэхэ аргатай. Олон хүнүүдэй мэдүүлгэ суглараа һаа, захиргаанай түлөөлэгшэд шэлэн абаад мааналта эльгээнэ. Тэндэнь ганса залуу мэргэжэлтэнэй дансанууд байхагүй, мүн захиргаанай найдуулаһан бэшэг эльгээгдэнэ. Бүхы данса саарһануудые бидэ шэнжэлжэ, хаража зүүдөө, энэ мэргэжэлтэнэй хабаадаха тухай шиндхэбэри абанабди. Пүүлээрнь аймагай захиргаан залуушуула үнэмшлэгэ үгэнэ. Тус шиндхэбэри абаһанай оройдоол нэгэ харын турша соо аймагай захиргаан өөрингөө түлбэри манай счедто оруулна. 40 процент мүнгыг республиканска бюджетдэй, 40 процентнь аймагай бюджетдэй мүнгэн номологдохо, 20 процентнь залуу мэргэжэлтэнэй өөрын зөөри байха болоно. Энэ өөрингөө мүнгэ банкда тухай счэт нээжэ хээхэ ёһотой. Тингээд энэни тухай справка мааналта эльгээхэдэнь, бидэ бүхы мүнгыснь тэрэ счед дээрэ эльгээхэ болонобди. Тус счедтоо мүнгэн ганса гэр абалгада, гэр барилгада үгтэхэ.

Сентябрийн 23-най мэдээсэлээр нимэ субсиди 115 хүн абаад байна. Яруунын, Хэжэнгын, Баргажанай, Ахын, Мухар-Шэбэрэй аймагуудта энэ талаар ажал тон хайнаар эмхидхэгдэж байна. Түнхэнэй, Зэдын, Баунтын аймагуудай залуу мэргэжэлтэн гэр байра абаха субсиди үшөө абаагүй заанда.

Энэ программа һая баталаад байхаламнай, олон хүн муугаар ханажа байгаа. Юуб гэхэдэ, аймагай захиргаанай мүнгэн мааналта ороод үгы болошохо гэлсэдэг һэн. Тинмэһээ мүнөө хараад үзэхэдэ, мааналта найдадаг болоһонинь эли.

ХЭН ГЭРТЭЙ БОЛОХОБ?

«Залуу мэргэжэлтэн» гү, али «залуу гэр бүлэ» 30 наһа хүрөөдүй байха ёһотой. Тэдэ Буряад Республикада үргэлжэ ажаһуудаг хүбүүд, басагад программада хабаадалсана. Мүн тинхэдэ 30 наһа хүрөөгүй ганса эжы, аба оролсохо аргатай.

ХЭНШЬЕ БЭЛЭГЛЭХЭГҮЙ

Миниэтэ юумэндэ дуратайшуулые ханааснь амаруулаа. Хэншье тааналта минн гэр үгэхэ ханаагүй. Бюджетнэ эмхидэ хэдэн жэл соо хүдэлэхэ ёһотойт. Залуу мэргэжэлтэндэ субсиди үгтэдэг аад, залуу гэр бүлэдэ процентгүй 10 жэлэй ссуда үгтэхэ болоно.

ССУДА АБАГТЫ

Ссудын хэмжээн танай гэр бүлын олзоһоо сэхэ дулдыдаха. Энэ ссудын ашаар гэр абаад, һүүлээрнь хүнгэлтэтэйгөөр тэрэниэ бусааха аргатайт. Ямар хүнгэлтэб гэхэдэ, нимэ: нэгэ үхибүүтэй болоо һаа, ссудынтай пэгэ хэды мүнгэнинь өөрөө дарагдаха. Гурбан хүүгэдтэй болоо һаанай, бүхы мүнгэнтай дарагдаха аргатай.

Борис БАЛДАНОВ.

МЭРЭЙ НЭРЭТЭ СТИПЕНДИАТ

Энэ ерэнэн шэнэ жэлэн хуралсалай мэрини нэрэтэ стипендиат. Л.Л.Линховонной нэрэмжэтэ хүүгэдэй уран хайханай хургуулида практикага гарана, хичээлнүүдые үнгэрэнэ. 3-дахн хэлэ бэшэгэй (лингвистическэ) гимназини хурагша Юля, 11-дэхи хургуулин хурагша Вая, 59-дэхи хургуулида хурадаг Петя, 9-дэхи комплекс-хургуулин хурагша Оля Екатерина Николаевнагай заадаг бүлэгтэ ябадаг. Эдир уран зураашад шэнэ багшалаа ехэ дуратай. «Екатерина Николаевна хэнгэлнүүдэ ехэ хонирхолтойгоор үнгэрэгдэг», - гэж элдэр хэлэнэ. «Өөр тухайгаа юун гэж хөөрөхэ байнаб?» - гээд, Катя хөөрөөн оо эхилнэ. - Би Хойто-Байгалай аймагай Северомурск шотагад түрэнэй байнаб. Тээд Улаан-Удэ хотодо хуралсалаа дүүргэжэ, Буряадан

республиканска соелой болон искусствын училищини оюутан болоо һэм.

Эхэ эсэгэмни, үетин нүхэдни намайе эмнэн мэргэжэл шуудалха гэж ханаһан, зоринһон байгаа. Харин би уран зурааша болохо зорилготойгоор соелой болон искусствын училищини ороһон байнаб. Бэын тамир гээшэ хүнэй наһанда ехэ нүлөө үзүүлдэг гэжэ ханаһанаб. Тинмэһээ би сүлөө сагтаа волейбол наадаха дуратайб. Саашадаа Москва хотын дизайнеруудай хургуулида хураха хүсэлтэйб.

«Екатерина бэрхэ басаган, бэлитэй уран зурааша болохонь магадгүй», - гэжэ багшанарын хэлэнэ.

Катя дүү басагатай, хоёр ахатай. Паяхан 20-той болонхой. Нимэ бэрхэ, бэлитэй басаган Катяда саашанхиданье ханаһан, зоринһондоо хүрэхыень хүсэе. Я.ЖАНОВА.

Развлекательное

Шварцнеггеры

Мужская сила всегда развивалась женщинами, как один из компонентов мужской красоты. Да и среди мужчин сила всегда вызывала уважение. Среди присутствующих достаточно много крепких мужчин, есть возможность организовать соревнования силачей. Можно на пару, можно четверых человек, будет два полуфинала и финал. Силу можно проверить оригинальным способом. Разверните газету, двумя пальцами зажмите один из уголков и по моему сигналу одной рукой как можно быстрее соберите эту газету в кулак. Кто это сделает быстрее, тот и победитель.

Танцы с шариком

Разделитесь на пары. Каждая пара берет шарик и зажимает его между лбами. Начинайте танцевать. Кому удастся прогнать шарик дальше, не уронив шарика, тот и выиграл. Музыка надо менять с медленной на быструю, двигаться в соответствии с темпом музыки.

Передай яблоко

Играющие выстраиваются в цепочку, в которой чередуются мальчики и девочки. Первый игрок зажимает между щек и подбородком яблоко. Второй игрок должен "взять" это яблоко. Кто роняет, тот выбывает из игры.

Игра ведется до тех пор, пока не останется двое игроков. В эту игру можно играть и двумя равными командами, при этом выигрывает та команда, которая передает яблоко быстрее. Подготовила Е.ЦЫБЕНОВА.

Уншагшын ханамжа

УГАА УҮАНДА ХАЯХАМНАЙ ГҮ,

АЛИ ЭНЭ АСУУДАЛААР ОНДОО ХЭМЖЭЭНҮҮД ХЭРЭГТЭЙ БОЛОНО ГҮ?

Буряад арал зон эртэ урда... арал зон эртэ урда... арал зон эртэ урда...

мэдлэггүй дээрлээ нимэ юумэн... мэдлэггүй дээрлээ нимэ юумэн... мэдлэггүй дээрлээ нимэ юумэн...

харин эхэнь Түмэнгүй шоно... харин эхэнь Түмэнгүй шоно... харин эхэнь Түмэнгүй шоно...

тэндэ байһан юм». (Тус номой... тэндэ байһан юм». (Тус номой... тэндэ байһан юм».)

дэлсэгтэйгээр үнгэрж... дэлсэгтэйгээр үнгэрж... дэлсэгтэйгээр үнгэрж...

Юрынхидөө, уг гарбалдманай... Юрынхидөө, уг гарбалдманай... Юрынхидөө, уг гарбалдманай...

Баргажан гол дотор Шоно... Баргажан гол дотор Шоно... Баргажан гол дотор Шоно...

Тад, ямар омогтойба? - гээд... Тад, ямар омогтойба? - гээд... Тад, ямар омогтойба? - гээд...

Уг гарбалаа мэдэхэ, түрэл... Уг гарбалаа мэдэхэ, түрэл... Уг гарбалаа мэдэхэ, түрэл...

Ушөө нэгэ ханамжа. Бүр... Ушөө нэгэ ханамжа. Бүр... Ушөө нэгэ ханамжа. Бүр...

Мүнөө, буряад арадай түүхэ... Мүнөө, буряад арадай түүхэ... Мүнөө, буряад арадай түүхэ...

Баргажанай буряадууд анха... Баргажанай буряадууд анха... Баргажанай буряадууд анха...

Бн Шоноб! - гэжэ харюусадагби... Бн Шоноб! - гэжэ харюусадагби... Бн Шоноб! - гэжэ харюусадагби...

Ури хүүгэд тухай. Эдгээр өөрын... Ури хүүгэд тухай. Эдгээр өөрын... Ури хүүгэд тухай. Эдгээр өөрын...

Юрын дэ жэшээ. Уг гарбала... Юрын дэ жэшээ. Уг гарбала... Юрын дэ жэшээ. Уг гарбала...

Түрэл гаралаа мэдэхэ ябадал... Түрэл гаралаа мэдэхэ ябадал... Түрэл гаралаа мэдэхэ ябадал...

Гол түлэб эдгээр саанадаа он... Гол түлэб эдгээр саанадаа он... Гол түлэб эдгээр саанадаа он...

Ингэжэ өөрынгөө уг гарбалье... Ингэжэ өөрынгөө уг гарбалье... Ингэжэ өөрынгөө уг гарбалье...

Манай арал агууехэ хитад... Манай арал агууехэ хитад... Манай арал агууехэ хитад...

Буряад зон урдань, мүнөөшье... Буряад зон урдань, мүнөөшье... Буряад зон урдань, мүнөөшье...

Түрэл гаралаа мэдэхэ ябадал... Түрэл гаралаа мэдэхэ ябадал... Түрэл гаралаа мэдэхэ ябадал...

Гол түлэб эдгээр саанадаа он... Гол түлэб эдгээр саанадаа он... Гол түлэб эдгээр саанадаа он...

Ингэжэ өөрынгөө уг гарбалье... Ингэжэ өөрынгөө уг гарбалье... Ингэжэ өөрынгөө уг гарбалье...

Манай арал агууехэ хитад... Манай арал агууехэ хитад... Манай арал агууехэ хитад...

Буряад зон урдань, мүнөөшье... Буряад зон урдань, мүнөөшье... Буряад зон урдань, мүнөөшье...

Уншагшад аймнай туршалгануудһаа

БАЛШАР БАГА БАЙХАДАМНИ

Олон гүрөөһэтэ хадан оройгоор... Олон гүрөөһэтэ хадан оройгоор... Олон гүрөөһэтэ хадан оройгоор...

Хүрин халуун бэстэй... Хүрин халуун бэстэй... Хүрин халуун бэстэй...

Ингэжэ хэлһынь, мүнөөшье ханагшаб... Ингэжэ хэлһынь, мүнөөшье ханагшаб... Ингэжэ хэлһынь, мүнөөшье ханагшаб...

Улаан наранай толондо... Улаан наранай толондо... Улаан наранай толондо...

Алишь үе сагта эртэ бодожо... Алишь үе сагта эртэ бодожо... Алишь үе сагта эртэ бодожо...

19

Гарагай 2-то хуушанай 22 (ноябрийн 28). Бурхан тэнгэрийн оронхоо ерэнхэн үдэр. Шоройдо хуудалтай шоройдо хуудалтай Хутагийн хурса үдэр. Сахиуса, тэнгэри, тахиа, үзэгтэ хураха, шуудалха, уранай онол шү, үбшэ аргалха, гага болуулха, эльбэ, үдхэр, наад тодхор айсанние номгодохо, буруудхаха, ламые хаха, дасан (дуган), арамнайлаха, ном мэтын үйлэнүүдтэ бэшье газар хэндэхэ, шорой хүдэлгэхэ,

Тинмэнэ нимэ үдэр ямар нэгэн найн үйлэ үйлэджэ болохогүй, муу хойшолонтой байха гэдэг. Илангаяа шэнэ гэр бариха, бэри буулгаха, дасан (дуган) бариха, замда гараха, үрэнэ тариха, нэрэ алдарты хүртэхэ, мал адууна суглуулха, хэшгэг дуудаха, даллага абаха мэтын үйлэнүүд онсо хорюултай. Энэ үдэр хүнэй үнэ абаа наа, шэг шарай муудаха. Гарагай 5-да хуушанай 25 (октябрийн 31). Хандамаанарай үдэр. Хара бишэн, 2 хара мэнгын, уһанда хуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, бурхан, сахиуса, лусууд тахиа, буян ехээр үйлэдэхэ, амгалан

эсэхэ, шэнэ газарта бууса түхээрхэ, үгэлыгэ үгэхэ, гуйраншадта юумэ харбайха, тушаал эзэлхэ, үхибүү хүдэ оруулха, бага хүүгэдые гэрлээ холо эльгэхэ, хюмна абаха мэтын үйлэнүүд сээртэй. Энэ үдэр хүнэй үнэ абаа наа, зол ушарха. Гарагай 7-до хуушанай 27 (ноябрийн 2). Хүхэ нохой, 9 улаан мэнгын, модондо хуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, бисалгал хэхэ, хэшгэг дуудаха, даллага абаха, модо хуулгаха, гэрэй хуури табиаха, гэр бариха, уранай мэргэжэл шуудалха, балин шатааха, наһа утадхалгын ном уншуулха.

НАБАБ ДҮЙСЭНЭЙ ХУРАЛ

Улаан-Удын (Дээдэ-Онгостойн) Хамбын Хүрэнэй дасанай ламанарай зүгһөө набаб дүйсэний ехэ найндэрөөр амаршалхыемни зүбшөөгт. Ушарын гэбэл, Будда Бурхан багша тэнгэринэрэй орондо болон тэндэ байһан өөрынгөө эхэдэ Абхидхармын Номые гурбан харын туршада айладаһанай һүүлээр энэ дэлхэйдэ буужа ерээд, хүнүүдэй сэдхэхэдэ һүзэг бэшэрэл болон оршолонгой шүдэрһөө сүлөөрхэ эрмэлзэл түрүүлэхэ зорилготойгоор юрэ бусын дүрбэн шэдинүүдые үзүүлэн түүхэтэй. Амгалан байдал, элүүр энхэ,

зол жаргал, ажалай амжалтые та бүгэдэндэ хүсэнэб! набаб дүйсэний Хуралан үедэ түрэлхид, дүтынгөө зоной түлөө зальбарха, мүргэхын тула манай дасанда морилхыетнай һүзэгшэдые уринабди. **Үдэр бүри үглөөнэй 9 сарһаа Октябрийн 27 - Жадамба, Октябрийн 28 - набаб дүйсэн Октябрийн 29 - нама, Гомбо, Жамсаран сахиусанууд. Ом сайн амгалан болтогой! Улаан-Удын Хамбын Хүрэнэй Дасанай шэрээтэ лама Баир АЮШЕЕВ.**

XVII ЖАРАНАЙ УНАН ХАРА МОРИН ЖЭЛ

НАМАРАЙ НҮҮЛ САГААН НОХОЙ НАРА

Буряад литэ	22	23	24	25	26	27	28
Морин литэ	28	29	30	31	1	2	3
Гараг	Дабаа	Мягмар	Лагба	Пүрбэ	Баасан	Бимба	Нима
Нэрэ	Нара	Марс	Меркури	Юпитер	Солдон	Сатурн	Наран
Үдэр	понед.	вторник	среда	четверг	пятница	суббота	воскр.
Үнгэ	шарагшан	сагаан	сагаашан	хара	харагшан	хүхэ	хүхэгшэн
Үдэр	могой	морин	хонин	бишэн	тахья	нохой	гахай
Мэнгэ	5 шара	4 ногоон	3 хүхэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан	8 сагаан
Хуудал	шорой	түмэр	огторгой	уһан	уула	модон	хин

наймаа хэхэ, олзын эрхилхэ мэтын үйлэнүүд муудаха. Энэ үдэр хүнэй үнэ абаа наа, шэнэ эльбэгжэхэ, мал үдэхэ. Гарагай 3-да хуушанай 23 (ноябрийн 29). Сагаан морин, 4 ногоон мэнгын, түмэртэ хуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, сахиуса, лусууд тахиа, уһанай шэрээдэ Мандал хуудалха, амгалан байдалтай үдэр. Гэбэшье үгэлыгэ үгэхэ мэтын үйлэнүүдтэ найн. Энэ үдэр хүнэй үнэ абаа наа, шэнэ эльбэгжэхэ, хубүүдые үдэрхэхэ, үнэеэ угааха, үдэр бүрихэ, хэрэлдэхэ, үдэр нютаг руу нүүхэ, үдэр хэрэглэл гаргаха, үдэр абаха, хугага бүлюу-үдэр эритэ мээс дархалха мэтын үйлэнүүдые тэбшэхээр. Энэ үдэр хүнэй үнэ абаа наа, шэнэ эльбэгжэхэ. Гарагай 4-дэ хуушанай 24 (ноябрийн 30). Сагаан хонин, 3 хүхэ мэнгын, огторгондо хуудалтай үдэр. Нохой нарада хонин шуудалхадаа, тэрсүүд гэхэ али тон муу гэгдэдэг.

байдалай түлөө ном уншуулха, аршаанаар бээ арюудхаха, замда гараха, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, олзын хэрэг эрхилхэ, ада шүдхэр зайлууулха, хараал сараха мэтын үйлэнүүдтэ найн. Зүгөөр һүни абаха, шуһа ханаха, төнөгэхэ, ехэ уһа гаталха, заганашалха, һубаг малтаха, хубсаһа эсэхэхэ, өөхө, гоёолтонүүдые хэхэ, нүүхэ, эм найруулха, субарга, бурхан бүтээхэ, хюмна абаха мэтын үйлэнүүдые сээрлэхээр. Энэ үдэр хүнэй үнэ абаа наа, шэнэ эльбэгжэхэ. Гарагай 6-да хуушанай 26 (ноябрийн 1). Харагшан тахья, 1 сагаан мэнгын, хада уулада хуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, бурхан, сахиуса, тэнгэри, лусууд тахиа, хари хэлэнэй үзэгтэ, бэшэгтэ хураха, бурханай ном шуудалха, аршаанаар бээ арюудхаха, дасан (дуган), субарга арамнайлаха, уранай онолдо хураха, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, олзын хэрэг эрхилхэ, ханин нүхэдэй аша туһада түшэхэ, эм найруулха, хатуу тарни уншаха, модо хуулгаха, дүн абаха мэтын үйлэнүүдтэ найн. Харин хубсаһа

дасан (дуган), субарга бодхоохо, номлол хэхэ, тэрэниие шагнаха, шэнэ нютагта түбхинэхэ мэтын үйлэнүүдтэ найн. Гэбэшье бэри буулгаха, хурим түрэхэхэ, үнэеэ угааха мэтын үйлэнүүдые тэбшэхээр гэнэ. Нохой үдэр хүнэй үнэ абаагагүй. Гарагай 1-дэ хуушанай 28 (ноябрийн 3). Хүхэгшэн гахай, 8 сагаан мэнгын, хнидэ хуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, бурхан, сахиуса, лусууд тахиа, тантрын таринуудые уншаха, аршаанаар бээ арюудхаха, шажанай найндэр хэхэ, баярта ушараа тэмдэглэн найрлаха, номлол хэхэ, буян үйлэдэхэ, эм найруулха, хари хэлэндэ, үзэг бэшэгтэнь хураха мэтын үйлэнүүдтэ найн. Зүгөөр наһа барагышые хүдөөлхэ, бэри буулгаха, замда түбхинэхэ, газар малтаха, бөөгтэй хэрэг эрхилхэ, модо үндэлхэтэйнь унагааха, таггариг үргэхэ мэтын үйлэнүүдтэ муу. Энэ үдэр хүнэй үнэ абаа наа, хэрүүл шууян болохо.

Амаршалга
АЖАЛДАА АМЖАЛТАТАЙ,
АЖАБАЙДАЛДАА ЖАРГАЛТАЙ
Яруунын аймагай Гүндэ нютагта ажалуудиг, хаяхан 45 наһа гүйсэхэн хайрата гүүгээ Санжидма Добжировна ДОРЖИЕВАЕ түрэнхэн үдэрөөрнь халуунаар амаршалан, ажалдань амжалта, ажабайдалдань зол жаргал хүсэнэбди, найн найхан, элүүр энхэ ябахыень үрэнэбди.
Аханарын, эгэшэнэрын.

ЗУУН ЖЭЛЭЙ ТҮҮХЭТЭЙ

Улаан-Үдэ хотымнай 65-дахин дунда хургуули 2003 оной январин 7-до зуун жэлэйнгээ ойн баярые тэмдэглэхэнь. Энэ хургуулин ута түүхэ удхалха болбол нимэ байна. Хургуулин түүхэ түмэр харгын түүхэтэй нягта холбоотой юм. Түмэр харгын хүдэлмэришэдэй тоо олошорходо, хотын захиргаан хүдэлмэришэдэй хүүгэдые хургаха тусхай хургуули нээхэ гэнэн шиндэхээр 1903 оной январь нарада абаа. Мүнөө хотын мэрэй үүсхэлээр, хотын эрдэм хуралсалай

управления ба түмэр харгын туһаламжаар хургуулан набаб-рилагдан шэнэлэгдэбэ. Нэрэтэй солотой айлшадаа уртан, баяр ёһололой ойн үдэр үндэр хэмжээндэ үнгэргэгдэхэ түсэбтэй. Энэ хуралсалай жэлдэ тус хургуулида 1460 хурагшад, 81 багшанар директор Спиридонова Ольга Викторовнагай хүтэлбэри доро үргэжэлтэй, эдэбхитэй ажаллана.

САГАЙ УЛАРЛП
Мүнөөдэр республикын хойто нютагуудаар шийг нойтон орохогүй, бэшэ газараар шийг нойтон орохоор багсаагдана. Зүг шэгээ хэлгэжэ, секундын 3-8 метр хүсэтэйгөөр халхилха. Үдэртөө 1-6 градус хүйтэн, зарим аймагуудаар 6-11 градус хүйтэн болохоор хүлээгдэнэ.
Улаан-Үдэдэ саһан орохо, хулаһанаар халхилха. Үдэртөө 1-3 градус хүйтэн байха.
Октябрийн 26-да шийг нойтогүй, хулаһанаар халхилха. Һүиндөө хойто нютагуудаар 23-28, Байгал шадар 8-13, бэшэ тээ 15-20 градус хүйтэн хонохо. Үдэртөө гол түлэб 0-5 градус хүйтэн, хойто аймагуудаар 4-9 градус хүйтэн болохо.
Улаан-Үдэдэ шийг нойтогүй. Һүиндөө 15-17 градус хүйтэн, үдэртөө 1-3 градус хүйтэн байхаар багсаагдана.

Тамата бурятской свадьбы и юбилеев.
Тел.: 44-03-77, 33-38-65.
Работа за рубежом.
Тел.: 44-03-77, 33-38-65.

Күртэмсын юрэ бусын нюусануудһаа

ДАЙДЫН ЭЗЭНЭЙДЭ АЯНШАЛГА

Тосхон соогоо алдартай, эхэнүүдэй хүнэй хүндэдэг наһааншаг, халта бүтэд гэнэн Хандын эрхисэ татан һуутарын, нэгэ бадаг багаар нохой шубуушые шуулангүй нэгэ эрэ хүн гэнэ гэдэнь зогсоод: «Би таниие залахаа мөнби. Нүхэрини хүнгэрхөө ханаад элжэ байна», - гэбэ. Энэ хадаа үбэлэй саг һэн хаш. Хандын эжы хэл юунышебини гэжэ эрхэа забдангүй түхээрэн: «Зай нэгэ наа, ябаял даа», - гэбэ. Эрашаа гарахадань, сэргэдэнь эрхэа хашабаа шаргатай морин баба. Тэдэ хоёр шаргадаа хууха эрхэа саһан дээгүүршые бэшэ эрхэа, угаа жэгтэйгээр, өөдөө эрхэа мэтээр нэгэ ехэ хадын шуудай буушаба. Тингээд тэрэ хүн эрхэа нэгэ агы нүхэ руу уриба. Ороод харан гэнэнь, нэгэ залуу-

шаг эхэнэр ухаангүй ехээр хотиржо, нугаржа байба. Хандын эжы гараа ябууд угаажа, орондо хэбтэһэн эхэнэртэ дүтэлөөд, түрүүлэнгэшые мэдэнгүй түрүүлжэрхинбэ. Багахан хүлээн татаад, хойгыные гаргаһан бэээрээ, нүхэрэйн нэгэ түйсэдэл адан амһарта соо элдэб эсын алта мүнгэнэй зүйл хээд, газарта булахлаарнь, хүбүүтэй болоһон ехэ баяртай зон ан бун гэлдэбэ. Гэр соонь айлда байдаг юумэн хуу харагдана. Гэрэй эзэн нэгэ дөмбө соһоо сэргэм хундага соо аягалба. Нурамхи хүшөө үрэгээд барижархиба. Тингээд хүнгэрһэн эхэнэрэй орондо

дүтэлхэдэнь, тэрэ нэгэ бага үндын татаад, нэгэ шодондө зай түрхихыень хараһан бэээрээ һонирхон, Хандын эжы: «Намда нэгэ жаа залын, минии шодонэй хараа муу болонхой», - гэхэдэнь, «Энэ ганда таарахагүй, харин түрхилбэл, элдэб эсын юумэ харадаг болошохот», - гэбэ. Ехэ нэгэрүүгээр эрижэ халахагүйдэнь, нэгэ жаа юумэ залаба «Хүнэй шодөөр оёорхогүй юумэ хаража магадгүйт, хүндэ бү хөөрөөрэйгты, огто болохогүй», - гэжэ гэдэнь гуйба. Зүбшөөлөө үгэһэн хүшэн, үшөөшые архи нэмээд, бэлэг сэлэгтэй гэртээ үдэшүүлбэ. «Хаанашые маниие харабал, бү таяаша болоо-

ройгты», - гэжэ үшөө дахин гуйгаад: «Харин ханаһан юумэтнай хуу бүтэхэ» - гэжэ үнөөхынь хэлэ һэн. Гэртээ ерэнхэн хүшөө тархидань ехэ гараһан ушарһаа, саг зуура нойрсобо. Энээн тухайгаа хэндэшые хэлэбөггүй, харин гурбан жэл үнгэрһэн хойно, зунай найхан сага шотагайнгаа оёоодо ошоод ябатараа, үнөөхи гурбанай гоһонууд моридые хүлэлхэй хүбүүнтээ ябажа байхыень хараад, ехээр баясаһан хүшөө тагаригаа огто мартаһ: «Үү, үнөөхи минии хүбүүхэн нимэ болошоод», - гэжэ зуураа, орой юумэ харахаа болшоһон гэхэ. Тингээбэ яабашые уга наһатай, үрн хүүгэдтээ үргүүлжэ, аялаа гэхэ. Тэдэ зонойнгоо хэлэхээр тоонгүй хараад, баясан байбалын, номуун ёһоор бүтэхэл байгаа хайт.

Клара ДАНЗАНОВА.

Дурасхаалын мүнхэлхэ

ТҮҮХЭТЭ ЗУРАГУУДАЙ САЛНА...

Энэ угаа һонин фото-зурагуудай намда дайралдахадань, юу хэхэбиб, яахабиб гэжэ маргажа огто байгаагүйб. Тэдээн дээрэ харуулагдаһан хүн бүхэн тухай горитой зохеолнуудые бэшэжэрхихээр ааб даа. Тиигээд миини һонин зурагуудай гол героиня Гүнсэн Аюшеевна Цыденова болоһон байна. Энэ һонин намтартай, хуби заяатай эхэнэр миини худагы болодог, тинмэхээ дүтэ танил байһан зомди.

Илангаяа миини эсэгэ орожо хонодог, Гүнсэн Аюшеевнтай хужарлажа хөөрэддэг юм һэн.

Гүнсэн Аюшеевна Цыденова 1909 ондо Ородой-Адагта түрэнһэн юм. Эхэ, эсэгэхээ саһаа урид гээгдээд, хүгшэн эжынь сэхэ болгоо. 16-тайхан ябахадань, ТОЗ-ой түрүүлэгшээр нютагайхидынь һунгаад, багаханшые алдуу гаргаагүй. Энэ гүлмэр ударцагшань эмхидхэхи шадабарьяар гайхалтай байгаа х юм. Һүүдэнһи фермые даагшаар ажаллаад, эрхим фермые даагша тухай аддар солоһи хаа хаанагүй тараа һэн.

1933 ондо Хяагтын совпартһургуулида һураа. Хорини аймагай Анаа һуурида түбтэй «Сталиной зам» колхозой түрүүлэгшээр, дүүргэлэйһингээ һүүлдэ хүдэлбэ. 1935-1937 онуудта Ашангын совсоведн түрүүлэгшээр ажаллахадаа, сомон соохи тосхонуудтаа клубуудые, хүүгэдэй эмхи

зургаануудые, медицинскэ пунктинуудые бариха талаар горитой хүдэлмэри ябуулаһан юм.

1937 ондо республикын Верховно Советтэ болоһ СССР-эй Верховно Советтэ депутатуудые һунгаха талаар кампани дэлгэрһэн байгаа. Тиигэжэ Гүнсэн Аюшеевна засагай дээдын эдэ зургаануудта һунгагданһан байха юм.

Энэл үедэ, түрүүн партини Хорини айкомой, удаань ВКП(б)-

түбтэй) түрүүлэгшээр, Дээд-Худанай ветеринарна участогые даагшаар 1960 ондо һаһанайнгаа амарлатада гаратараа хүдэлһэн байна.

Тэрэнэй ажалыень «Хүндэлээй тэмдэг» орденээр, медальнуудаар, «Буряадай АССР-эй габыата ветеринарна врач» гэхэн хүндэтэ нэрэ зэргээр тэмдэглээ.

Залан шууд сэхэ зантай, өөрыгөө наадалхынгаа хажуугаар тойрон байһан зоноо

гэй обкомой инструктораар дэбжүүлэгдээ бэлэй. 1938-1941 онуудта Гүнсэн Аюшеевна Улаан-Үдын хүдөө ажахын техникумда һуража гараа һэн.

1941 ондо депутатууд тэрэниие Буряадай АССР-эй Верховно Советтэ Президиумтэй Түрүүлэгшээр һунгажа, эгээл хүндэ хүшэр үедэ, дайнай болон дайнай һүүлдэй жэлүүдтэ үнэн сэхээр, урагшаа һанаатайгаар, амжалтатайгаар ажаллаа һэн.

1947 ондо тушаалһаам сүлөөлыт, һурахаһаа ошохым тулада табинт гэжэ засагай зургаануудта, партини обкомдо хандаһан байха юм. Иимэ табилга абаад, Гүнсэн Аюшеевна Буряадай зооветеринарна институтта һурахаһаа ороо һэн. Тэрэнээ амжалтатайгаар түгэсөөд, түрээ Хэжэнгээ бусажа, Чесаанын МТС-эй ахалагша ветеринарна врачаар, Ф.Энгельсын нэрэмжэтэ колхозой (Орот һуурида

угаа мэргэнээр сэгнэжэ шададаг, ямаршые хүшэр сагта шог ёгоо аддангүй энэ һаһандаа ябаһан, олоной атаархама ажабайдал зохёоһон энэ хүниие хүндэлэнгүй аргагүй. Тиимэхээ Хэжэнгээдэшые, Ородой-Адагташые, республикын зиндаашые дурасхаалыень мүнхэлхэ талаар юунэйшые хэгдээгүй байлга голхорол түрүүлнэ...

Цыдын ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: 1. Г.А. Цыденова Р.Я. Филипповтэй лабораторно хүдэлмэри дүүргэжэ байна. Зооветеринарна институт. 1950 он. 2. Буряадай АССР-эй Верховно Советтэ түрэнэй шагналнуудые вестерануудта барюулаһанай һүүлдэ. Г.А.Цыденова А.У.Могогоев хоёр түрүүшын зэргэдэ табадахи, дүрбэдэху һууна.

Соёлой һонин

УЛААН-ҮДЭ-РУМОИ: ХАРИЛСАА БАТАЖАҺААР

Һаяхан Улаан-Үдэ хотын анда хото Румои (Япон) хоорон харилсаа холбооной байгуулагдаһаар 30 жэлэй ойи хүндэ зорюулагданһан олонштын суглаан И. Каташиковой нэрэмжэтэ хотын библиотекын ганхим соо үнгэргэгдэжэ, олоной һонирхол «Улаан-Үдэ-Румои: дружба укрепляется» гэхэн шэнэ номой презент үлэнг эмхидхэгдэбэ.

Тээмэндэ Улаан-Үдэ хотын делегацитай суг Япон ошожо хотын захираанай гададын экономика харилсаанай управленин начальник А.А. Хангаев, хотын горсоведэй депутат Н.М. Степанов, анхан Октябрьска райгүйсэдкомые хүгэлбэрлэлһэн ажалай ветеринар Ангакишинова, мэдэжэ модельер З.Б. Дамбиева, БГУ-гай багшанай Накаши, И.Е. Гарри, ВСТГУ-гай багша М.В. Карнышева оюутан сэхэтэйэй хотын клубан түрүүлэгшэ Э.А. Уланов, бусад үгэ хэргээр олоной һонирхолтой гэрээг үндэстэй.

Улаан-Үдэ хотын 29-дэхи гимназини, 56-дахин һургуулини үгэ Япон арадай ёһо заншалуудтай танилсуулба. «Сэлэнгэ» гэхэн студийн эдирартистнар, «Бадма Сэсэг» театрай дуушан Оюна Баттэ «Аялга» бүлэг бэлигэ харуулаа.

ШЭНЭ ХАЛААН

Һаяхан Улаан-Үдэ хотыннай ВСТАКИ дүүргэлһэн залуу 19 артист Х.Намсараевтэй нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театрай дээрэ бэлигэ гэрээлэжэ, тус театрай шэнэ халаан болоһоноо харуулаа. Гэдэниие аха захартистууд - Ленинградтай, Владивостогтой институт дүүргэлһэн хэдэн үе зон хани халуунаар амаршалба, дуу шүтэгчээр зорюулаа.

Агын округһоо Баир Бадмадоржиев, Очир Нордопов (Хүндэ), Галсанова (Аргали), Болот Динганорбоев (Согто-Хангил), Доидуков (Шулуутай), Сэнгэ Ломбоев (Сагаан-Уула), Бата Цыденов (Алхана), Хэжэнгын районһоо урган гараһан Оюна Аюшеев (Мого), Жаажан Батогыренова (Ушхайта), Баир Доидоков (Хэжэнгэ), Доидонов (Ородой-Адаг), Солдон Субботин (Хөөрхэ), Захааминтай Дашеев (Хамни), Мухар-Шэбэрэй Виктор Жалсанов (Хүсөөтэ), Илхамтай Валентина Митанова (Хурамша), Баргажанай Д.Лубсанова (Баян-Гол), Ахын Надежда Мунконова (Орлик), Яар Баирма Цыденова (Гэлэмбэ) гэгнэд мэргэжлэтэ артистууд байһанаа харуулжа, бэлигээрэ булгание баясуулба.

ВСТАКИ-гай багшанарынь - доцент, кафедрые даагша Д.Н. Баттэ С. ба Э. Жамбаловтай, Д.В. Халматова, театрай директор, габыата артист Д.Н.С. Сульгимов, нютагаархид, түрэлхидынь халаание хани халуунаар амаршалжа, аха захашуулһаа, мэргэжлэтэ артистуудһаа эһнээ абан, театрай 70 жэлэй ойи хүндэлэлдэ сезондо саһанда һайнаар ажалдахыень хүсэбэ.

БАЯР ӨНӨЛӨЛӨЙНЬ СЕЗОН ЭХИЛЭ

Һаяхан Буряадай түрэнэй филармонини директор, Буряад Республикын арадай артистка Э.З. Жамбалова шэнэ 65-дэхи баярайнгаа сезон нэххээ байһан тухайгаа журналистуудта мэдээлэбэ.

ВСТАКИ-да 2-дохин курса һуража байһан, мюзиклын эрхтэй артистууд болохо шаһнартайа хамта Шэнэ жэлэй, Сагаан үдэлһинүүдые үнгэргэхэ тусэбтэй. Классическа хүгжэм, дуу шүтэгчээр үлэбэрүүлхэ уялгатай лекторини ажал шэнэлэгдэнэ, мэдэжэ байгуулагдаһаар 25 жэлэйнгээ оёе тэмдэглэхэ байна. Эндэ Сэсэг Санданова, Дулма Пурбуева, Гатяна Пастухова, Галина Митанова шэнэ сольно концерт харуулаа юм.

60 һаһанайнгаа оёе хойто жэл мэдэжэ фокусник Владимир Цыренопов тэмдэглэхэ байна. «Сэлэнгэ» гэхэн хатарай ансамбль гэхэн буряад арадай инструментнуудтэй оркестр, «Человек» гэхэн пластическа театрай артистууд 65 жэлэйнгээ ойдо шэнэ програм бэлдэнэ. Симфоническа оркестрын (дирижер, Глинкын нэрэмжэтэ Гүрэншанай лауреат В.Рылов) XX зуун жэлэй эгээл эрхим классик хүгжэмтэй зохеолнуудтай - Шостаковичтой, Глиэрэй, Хачатурянай хүгжэмтэй ноябрийн 1-нэй үдэлһи танилсуулба. Эндэ дуушад, сэхэтэй хоор, муу хүүгэдэй хоор (Россини искусствын габыата ажал ябуулаа Б.Ким), Новосибирскын мэдэжэ дуушан Александр Лебедев, уригданхай.

Недондо 10 жэлэйнгээ оёе тэмдэглэлһэн Хүүгэдэй филармонини һонин үдэлһинүүдые үнгэргэхэ тусэбтэй. Эндэ бэлигэ хужадажа эрхтэй мунөө Новосибирсктэ ажалладаг бэрхэ хүгжэмтэй Михаил Цыденов (виолончель) гастрольнууд ноябрийн 9-д болохо.

Ноябрийн 7-до, 8-да «Человек» театр жүжгүүдтэ, харин ноябрийн 22-то Э. а С. Жамбаловтай шаһнартайа концерттэ уриһа.

Бэлэнгэ ОРБДО

Эсэгиень, Эсэгэ ороһоо хам аалһын, дайнай ветеран, запасагй гвардии капитан

ДОРЖИЕВ

Георгий (Дашин) Доржиевичай һаһа бараһан ушараар «Буряад үгэн» хэблэлэй байһан компани цехтэй хүдэлмэри яһаг Лариса Дашниевна ГОИЧИКОВАДА танилалат гашууданаа мэдүүлнэ.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

<p>Генеральна директор - ахамад редактор А.Л.АН АРХАЕВ. Редактор Г.Х.ДАШЕЕВА.</p> <p>РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: Н.М.ЕГОРОВ, Н.Б.ДАГБАЕВ (Буряад Республикын Правительство), Ф.П.БОТОВЕВА, Ц.Э.ДОРЖИЕВ (Буряад Республикын Арадай Хурал), Б.М.Ж.БАЛДАНОВ (генеральна директорн иргэдхи орлогшо-ахамад редакторай орлогшо), Б.В.ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ (секретариатые хүтэлбэрлэлһи-генеральна директорн орлогшо), Д.Д.ЭРДЫННОВА (харюусалгата секретарь), гаһануудые даагшад: Н.Д.НАМСАРАЕВ, Л.Л.ПЕРГЕНОВ, Т.В.САМБЯЛОВА, Н.А.ГОИЧКОВА, А.А.ФАДЕЕВА, В.Д.ДАМДИНОВА.</p>	<p>Манай адрес: 670000, Улаан-Үдэ хото, Каландаривалиин үйгэс, 23, Хэблэлтэй байһан "Буряад үгэн" E-mail: unen@buriatia.ru</p>	<p>Газет хэблэлтэй 5 хууданан хэмжээтэй. Индекс 73877. Хамтын хэблэ - 44500. Хэблэлдэ түгээлдэһан саг - 17.00.</p>	<p>"Республиканская типография" АО-до газеттэ 7400 хэблээр хэблэгдэнэ Директортын телефон 21-40-40 Б-0165-дохин номертой, ооёр бүрдүх үдэ абтанхай</p>
<p>Хэблэлэй байһанай телефонууд: генеральна директорн-ахамад редакторай - 21-50-96, приёмнын - 21-54-54 (факс), сеп. директорнэй 1-дэхи орлогшо - ахамад редакторай орлогшон - 21-68-08, редакторай орлогшонорой - 21-64-36, 21-33-61, секретариатай - 21-50-52; талһагуд: экономикын болон политикын - 21-63-86; соёлой болон түүхын - 21-60-21, «Морин хуур», «Вернишын» журнитуудтэ «Буряад Республикын Хуули танилхэбэрлэлһи сугаруулаһан» редакци - 21-55-97; залуучуудтай, оюутантай ажабайдалтай болон олонштын хүдэлмэриин, «Одон» журнитуудтэ редакци - 21-54-93; мэдээлэл - 21-67-81, спортын - 21-54-93, рекламн - 21-62-62, коммерческэ ажалтай - 21-55-97, компьютерна түбтэй - 21-66-76, бухгалтерини - 21-23-67.</p> <p>Редакцида ороһон материалнууд шүүмжлэгдэдэггүй, муу авторнуудтайнь бусаададаггүй.</p> <p>Тооцуудтай, бодото баримтануудтай, хүнэй, нютагай нэршүүдтэй билиг хэблэл хатааруулаһан ушартай авторнуудын харюусалгатай. Редакциин һанамжтай авторайхитай ади билиг байжа магад.</p>			